

VOORZORG ALS NAZORG

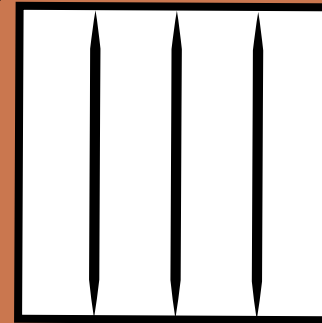
Evaluatie van het Koers en Kansen
project 3Noord 'sanctie-uitvoering
op regionale maat'

zelfmelders

screening

IN

PI

monitoring

VOORZORG

NAZORG

VOORZORG ALS NAZORG

Evaluatie van het Koers en Kansen project 3Noord
'sanctie-uitvoering op regionale maat'

L. Gunnink | M. Althoff | M.J.F. van der Wolf

Vakgroep Strafrecht en Criminologie, Faculteit Rechtsgeleerdheid, Rijksuniversiteit Groningen

Voorzorg als nazorg

Evaluatie van het Koers en Kansen project 3Noord 'sanctie-uitvoering op regionale maat'

Ontwerp binnenwerk: Textcetera, Den Haag

Ontwerp omslag: Joni Reef Design | jonireefdesign@gmail.com

© 2022 Vakgroep Strafrecht en Criminologie, Faculteit Rechtsgeleerdheid, Rijksuniversiteit Groningen
Auteursrechten voorbehouden

*Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden
verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm
of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder
voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteurs.*

*Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel
16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht
(Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in
bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot de Stichting PRO
(Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).*

*No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without
written permission from the authors.*

ISBN 978-90-8161-546-4

INHOUD

1 Inleiding: aanleiding en achtergrond	5	4 Werkzame elementen en casusconstructie	39	Casus 7 De seizoenwerker: uitstel van detentie en meer	62
1.1 Aanleiding en onderzoeksvragen	7	4.1 Achtergrond en doelen project 3Noord	41	Casus 8 De student: uitstel van detentie, maar uiteindelijk niet gemeld	63
1.2 Achtergrond	11	4.2 Periode voorafgaand aan detentie	42	Casus 9 De dakloze met psychische problemen: zorg en meer	66
2 Methoden van onderzoek	19	Casus 1 De ondernemer: contact door bezoek	46	Casus 10 De ouder van een minderjarig kind: uitstel van detentie	69
2.1 Drie onderzoeksstappen	21	Casus 2 De patiënt in de gesloten psychiatrie: contact volledig via hulpverlening	50	Casus 11 Het baasje van een hond: zorg en onderdak voor het huisdier en meer	70
2.2 Interviews en respons	23	Casus 3 De man in een rolstoel: direct contact maar via hulpverlening	52	Casus 12 Het familiebedrijf: maatwerk met meer acties voor meer mensen	72
2.3 Toestemming en ethische toetsing	25	Casus 4 De sociaal hulpbehoevende: alleen contact met hulpverlening	53	Casus 13 De dakloze die een huis zou krijgen: methadon in detentie	74
2.4 Analyse en evaluatiekader	27	Casus 5 De woningzoekende: tijdens detentie contact ontstaan	54		
3 Beschrijving van de werkwijze(n) van het project	29	Casus 6 De behoorlijk beschadigde: geen contact gezocht zonder inhoudelijke reden	57		
3.1 Reguliere proces	31				
3.2 Het proces in het project 3Noord	33				
3.3 Werkwijze project 3Noord	34				
3.4 Verschillen tussen de drie provincies	37				

4.3	Periode tijdens detentie	75	5	Samenvattende analyse, conclusies en aanbevelingen	95
Casus 3	vervolg De man in een rolstoel: geen contact in detentie	76	5.1	Vraagstelling en methode	97
Casus 14	De jongen met forse schulden: meermalen contact in detentie na niet melden	78	5.2	Werkzame elementen en verbeterpunten	98
4.4	Periode na detentie	80	5.3	Discussie	105
Casus 7	vervolg De Seizoenswerker: contact na detentie	81	5.4	Conclusie ten aanzien van het beperken van detentieschade	106
4.5	Overkoepelende perspectieven	83		Bijlagen	109
Casus 9	vervolg De dakloze met psychische problemen: communicatie kon beter	86	Bijlage A	Topiclijst interview professionals	110
Casus 15	De bereikte asielzoeker: veel acties, maar niet gemeld	89	Bijlage B	Topiclijst interviews zelfmolders	111
			Bijlage C	Organigrammen van de werkwijzen in de drie provincies	112
				Literatuur	115
				Afkortingen	117

EEN

Inleiding: aanleiding en achtergrond

1.1 Aanleiding en onderzoeksvragen

1.1.1 Probleembeschrijving

X heeft een delict begaan en krijgt een gevangenisstraf opgelegd van 28 dagen. Hij hoeft niet meteen de gevangenis in, maar leeft zijn leven in vrijheid en wacht af wanneer hij een brief krijgt van de overheid dat hij zich moet melden voor zijn detentie. Door deze gevangenisstraf verliest hij zijn baan, omdat hij niet kan werken en niet voldoende verlofdagen heeft om de detentie op te vangen, en/of omdat hij niet laat weten waarom hij afwezig is. Door het verlies van inkomen kan hij de huur van zijn woning niet meer betalen. Bovenop de twee maanden huurachterstand die hij al had, was dit de druppel waardoor hij de huurwoning kwijtraakt.

De hierboven geschetste situatie is een realistische weergave van wat er met een (toekomstig) 'kortgestrafte' gedetineerde in Nederland kan gebeuren, en dit probleem van bijkomende negatieve gevolgen van de gevangenisstraf vormt in zekere zin ook de aanleiding voor het project dat in dit evaluatieonderzoek centraal staat en dat dergelijke 'detentieschade' beoogt te voorkomen of beperken.

Een gevangenisstraf is een vrijheidsbenemende sanctie die door de rechter wordt opgelegd, en als zwaarste hoofdstraf binnen ons strafrecht

als zodanig al gemotiveerd moet worden. In de straftoemeting worden allerlei belangen, strafdoelen, ernst en omstandigheden van het geval en persoonlijke omstandigheden afgewogen. Over de precieze duur van de gevangenisstraf wordt dus goed nagedacht. Hoewel soms mogelijke detentieschade wordt verdisconteerd in deze afweging, is dit vaak niet het geval. Bovendien kan uit deze afweging komen dat ondanks het mogelijke optreden van detentieschade toch een gevangenisstraf 'passend en geboden' is. Waar vanuit strafrechtstheoretisch perspectief straf bedoelde leedtoevoeging is, die bij gevangenisstraf enkel door de vrijheidsbeneming wordt uitgedrukt, is detentieschade dus veelal onbedoelde additionele leedtoevoeging.

De tenuitvoerlegging of uitvoering van gevangenisstraffen is opgedragen aan de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) van het Ministerie van Justitie en Veiligheid. Hoewel een rechter per geval verschillende strafdoelen kan hebben of een bepaalde prioritering in strafdoelen voor ogen kan hebben – al wordt dit uit een vonnis niet altijd goed duidelijk -, hanteert DJI als opdracht voor de sanctie-uitvoering voor iedereen de doelen van vergelding, afschrikking en recidivevermindering. Detentieschade raakt weliswaar ook aan het vergeldingsdoel, omdat beargumenteerd kan worden dat die de straf verzaard, maar wordt in de penologische

literatuur toch vooral gerelateerd aan het doel van recidivevermindering. Immers, wanneer iemand baan, inkomen en huis kwijtraakt door de detentie, raakt men daarmee meteen ook een aantal beschermende factoren kwijt die het risico op recidive (herhaling van delictgedrag) na afloop van detentie verminderen. Vooral met het oog op recidivevermindering bestaat er nazorg voor de gedetineerden wanneer ze uit detentie komen. Deze nazorg is opgedragen aan de gemeente waar iemand vandaan komt en waar een kortgestrafte doorgaans ook in re-integreert. Goede nazorg kan ervoor zorgen dat de eventueel opgelopen detentieschade wordt hersteld en een gedetineerde niet met een hoger risico terugkeert uit detentie dan hij erin ging.

1.1.2 Ontwikkelingen: nazorg onder druk

Er zijn echter een aantal ontwikkelingen geweest of gaande waardoor deze nazorg-opdracht volgens het ministerie onder druk is komen te staan en waardoor vernieuwing van de sanctie-uitvoering nodig was.¹ Ten eerste is er de afgelopen jaren een daling geweest van

¹ Het stuk hieronder is grotendeels ontleend aan Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2017.

de geregistreerde criminaliteit en het bijbehorend aantal slachtoffers van misdrijven. Dit heeft ervoor gezorgd dat er steeds minder gedetineerden zijn en zelfs verschillende justitiële inrichtingen zijn gesloten. De fysieke en sociale afstand van de inrichtingen tot de meeste gemeenten is hierdoor over de gehele linie groter geworden, wat de nazorg na detentie door die gemeenten zou kunnen belemmeren. Ten tweede is het aantal kortgestraften sinds jaar en dag heel hoog. In 2021 had bijvoorbeeld bijna 70% van de uitstromende gedetineerden een straf van minder dan drie maanden.² Een korte detentie beperkt de mogelijkheden van re-integratie voor de penitentiaire inrichtingen. Dan wordt de detentieperiode te kort geacht om substantiële re-integratie-activiteiten op te starten.³ Hoe minder zorg verleend kan worden tijdens detentie, hoe meer die op de nazorg neerkomt. De laatste ontwikkeling betreft de complexiteit van de problemen van de doelgroep. Veel gedetineerden hebben geen baan, hebben schulden, een verslaving, psychische stoornissen en/of een verslaving. Hardnekkige multiproblematiek, die ook Zorg- en Veiligheidshuizen, wijkteams, politie, GGZ-instellingen en gemeentelijke diensten hebben zien toenemen.

2 DJI, 2022.

3 RSJ, 2017.

Er worden hierdoor stevigere eisen gesteld aan de nazorg.

Deze ontwikkelingen hebben geleid tot een vernieuwing van de sanctie-uitvoering (zie de volgende paragraaf), onder andere om die meer robuust en flexibel te maken. Een robuuste sanctie-uitvoering vraagt om een organisatie die zich richt op een optimale bijdrage aan de strafdoelen vergelding en re-integratie. Een flexibele sanctie-uitvoering kan inspelen op schommelingen in de instroom naar aanleiding van ontwikkelingen in de strafrechtspleging en samenleving – zoals een sterke individualisering en steeds mondiger burgers, maar ook het draagvlak voor investering in deze doelgroep.

Er zijn namelijk ook een aantal ontwikkelingen in de strafrechtspleging die de sanctie-uitvoering direct beïnvloeden, nog los van de eerder genoemde afnemende criminaliteit. Zo houdt de sanctie-uitvoering tegenwoordig op meer manieren rekening met de slachtoffers van misdrijven en met de impact op de lokale gemeenschap waar de delicten plaatsvonden. Dit is bijvoorbeeld te zien in toenemende mogelijkheden tot spreekrecht voor slachtoffers, steeds meer beperkende voorwaarden gericht op de bescherming van het slachtoffer bij verlof en voorwaardelijke invrijheidsstelling, maar ook door steeds meer vormen van herstelrecht. Ook ligt in de sanctie-

uitvoering tegenwoordig meer de nadruk op het persoons- en contextgerichte werken. Waar oorspronkelijk het delict of 'de zaak' centraal stond, kijken officieren van justitie, rechters en professionals in de sanctie-uitvoering nu steeds meer naar de persoon van de delinquent en zijn persoonlijke omgeving en situatie. Zij nemen het individu en de context mee in het advies of besluit over een eventuele (op recidivevermindering) gerichte interventie. Die persoonsgerichte aanpak wordt ook steeds meer lokaal vormgegeven, door bijvoorbeeld (Zorg en-) Veiligheidshuizen te betrekken in het proces.

1.1.3 Koers en Kansen

Waar het evident is dat deze ontwikkelingen invloed hebben op de sanctie-uitvoering en hoe die vormgegeven moet worden, vraagt de aanpak juist vanwege de complexiteit van de ontwikkelingen om minder eenduidigheid. Vanuit het Ministerie van Veiligheid en Justitie (thans andersom, voor de eenduidigheid hierna veelal 'het ministerie') is daarom in 2015 een landelijk innovatieprogramma gestart met als doel recidivevermindering, om met alle bij de sanctie-uitvoering betrokken instanties in gezamenlijkheid de sanctie-uitvoering flexibeler en robuuster te maken. Het innovatieprogramma

kent drie veranderlijnen.⁴ De eerste is ‘Veilig dichtbij’ en ziet op het feit dat de sanctie-uitvoering aansluiten bij de lokale situatie van de gedetineerde en de lokale partners van die gedetineerde zoals zorgaanbieders, wijkteams, scholen, werkgevers, etc. De tweede veranderlijn is ‘Levensloop centraal’ en betekent dat de uitvoering moet aansluiten bij het profiel van de individuele dader. Echter, niet alleen de dader en zijn delict zijn hierbij belangrijk, de aanpak moet ook recht doen aan het slachtoffer, de buurt waar dader en/of slachtoffer woont en het gezin van de dader. De derde en laatste veranderlijn is ‘Vakmanschap voorop’. Professionals moeten doen wat nodig ten behoeve van het maatschappelijk resultaat en daartoe voldoende kennis hebben van de doelgroep. Zij brengen de verschillende perspectieven van de samenleving, slachtoffer(s) en de gedetineerde zelf met zijn omgeving samen, om tot een passend plan te komen. De ambitie is om recidive te verminderen zonder afbreuk te doen aan de overige doelen van de vrijheidsbenemende straffen, zoals vergelding en afschrikking.

4 Ook het onderstaande is grotendeels ontleend aan Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2017.

1.1.4 Koers en Kansen: project 3Noord

Deze veranderlijnen hebben geleid tot het opstarten van 37 lokale en regionale projecten. In het onderhavige onderzoek wordt het project Koers en Kansen 3Noord ‘sanctie-uitvoering op regionale maat’ geëvalueerd. Dit is een pilotproject dat opgestart is in 2018 in de drie noordelijke provincies Groningen, Friesland en Drenthe. In het project werken de drie provincies samen met de penitentiaire inrichtingen in Veenhuizen en Leeuwarden, met als doel het beperken en liefst voorkomen van detentieschade. Het 3Noord project richt zich hierbij specifiek op zelfmolders. Een zelfmelder is een persoon die is veroordeeld voor een vrijheidsbenemende straf en een oproep krijgt zichzelf te melden bij een gevangenis. In de tijd tussen de uitspraak en de oproepbrief die de zelfmelder krijgt, verblijft de zelfmelder in vrijheid in de samenleving. Zodra hij de oproepbrief krijgt van DJI, moet hij zijn (kortdurende) gevangenisstraf uitzitten. In de tijd tussen het krijgen van de oproepbrief en de melddatum, ongeveer vier tot vijf weken, proberen professionals uit het 3Noord project contact te krijgen met de zelfmolders. Als er contact gelegd wordt, wordt vervolgens samen met de zelfmelder gekeken naar leefgebieden waarop mogelijk detentieschade kan ontstaan. Als er gebieden geïdentificeerd zijn, wordt er vervolgens een persoonlijk plan opgesteld om te

anticiperen op de detentieschade en deze zoveel mogelijk te beperken. In deze aanpak werken professionals vanuit het strafrechtelijk domein en het sociale domein samen. Bij het maken van de persoonlijke plannen staan de vijf basisvoorwaarden van DJI centraal (zie achtergrond), maar er wordt ook verder gekeken dan dat: de zelfmelder staat centraal en vanuit het project wordt gedaan wat nodig is.

Het meest onderscheidende van dit project ten opzichte van het reguliere nazorgproces is dus dat getracht wordt eventuele detentieschade niet achteraf te herstellen maar vooraf te voorkomen of beperken. Herstelmaatregelen die ingezet worden als er al detentieschade is ontstaan tijdens de sanctie-uitvoering vragen logischerwijs om moeilijkere interventies dan voorzorgsmaatregelen die voorkomen dat de schade überhaupt optreedt; wanneer het voorbeeld van een baan wordt genomen, dan is over het algemeen te verwachten dat het vinden van een nieuwe baan voor een ex-gedetineerde ingewikkelder zal zijn dan het behouden van een baan in een werkomgeving waarin de betrokkene al thuis is. Op basis van het aloude adagium dat voorkomen beter is dan genezen, zou dan ook te hypothetiseren zijn dat ‘voorzorg’ de meest werkzame vorm van nazorg is. Hoewel die hypothese in dit onderzoek niet wordt getoetst, is de werkzaamheid van deze voorzorg op zichzelf wel onderwerp van deze evaluatie.

1.1.5 Afbakening en onderzoeksvragen

Het Koers en Kansen project 3Noord is sinds haar start in 2018 tot op heden niet specifiek onderzocht. Wel is er door onderzoekers van Experts in Media en Maatschappij (EMMA)⁵ een plan- en procesevaluatie uitgevoerd van (bijna) alle Koers en Kansen pilots in Nederland, waaronder ook het 3Noord project (hierna te noemen het EMMA-onderzoek).⁶ Zij hebben op basis van internationale literatuur een normen-/evaluatiekader ontwikkeld aan de hand waarvan zij de Koers en Kansen pilots hebben geëvalueerd. Dit kader bestaat uit elementen en mechanismen die op basis van wetenschappelijke evidentie aantoonbaar bijdragen aan recidivevermindering. Dit toetsingskader van EMMA wordt in het huidige evaluatieonderzoek ook gebruikt in de analyse en zal als zodanig worden beschreven in hoofdstuk 2, waarin de methoden van onderzoek uiteen worden gezet. Het EMMA-onderzoek maakt echter geen onderscheid tussen de verschillende projecten; zij hebben een overkoepelend beeld geschetst van alle projecten op basis van randvoorwaarden, waardoor de specifieke werkzaamheid van elementen van het project 3Noord buiten beeld

5 EMMA is een onderzoeks-, advies- en participatiebureau. Zij onderzoeken maatschappelijke vraagstukken.

6 Jacobs, Van der Reijden & Moors, 2021.

blijft. In het onderhavige onderzoek wordt in die leemte voorzien.

Want in aanvulling hierop beoogt het projectteam, na enkele jaren van 'experimenteren', juist specifiek de werkzaamheid van de aanpak in de praktijk te evalueren. Daarmee is niet gezegd dat er op dit moment in de praktijk op geen enkele wijze aan evaluatie wordt gedaan; zo wordt in de praktijk van het werk al geprobeerd meer inzicht te verkrijgen in de werkzaamheid van (onderdelen van) de aanpak. Enerzijds door het bijhouden van een monitoringsformat waarin per casus een aantal indicatoren wordt geregistreerd. Het format wordt vooralsnog vooral overkoepelend gebruikt voor inzicht in aantallen en bereik, maar (nog) niet – wellicht buiten individuele raadgevingen om – als instrument voor een lerende praktijk. Anderzijds wordt door reflectie op casusniveau, met en door professionals in 3Noord, ook al wel enig inzicht verkregen in wat in die casus goed of minder goed heeft gewerkt. Dit gebeurt echter (nog) niet structureel, noch op een gestandaardiseerde manier, terwijl op deze wijze ook geen overkoepelend beeld wordt beoogd of verkregen. Professionals betrokken bij de uitvoering hebben uiteraard wel ideeën over wat werkt en vormen dan ook de belangrijkste bron van dit kwalitatieve onderzoek, waarin wordt getracht deze individuele ervaringen in het perspectief te brengen van een geobjectiveerd beeld over

'wat werkt', waarom iets werkt en onder welke omstandigheden iets werkt. De wens is op deze wijze de aanpak te verbeteren, doordat het onderzoek concrete aanknopingspunten biedt voor optimalisatie, professionalisering en standaardisering van de werkwijze.

Het doel van het huidige onderzoek is dus inzicht te verkrijgen in de werkzame onderdelen van het werkproces, de knelpunten en de succesfactoren. De bijbehorende onderzoeksvragen zijn dan ook de volgende:

- 1 Wat zijn, vanuit het beoogde resultaat van beperking van detentieschade, de werkzame elementen in de Koers en Kansen aanpak in 3Noord (zowel vanuit het perspectief van professionals als zelfmelders)?**
- 2 In hoeverre draagt de aanpak in 3Noord bij aan het beperken/voorkomen van detentieschade?**
- 3 Hoe kan het werkproces verder worden verbeterd, met oog het vergroten van de werkzaamheid?**

Uit hoofdstuk 2 zal blijken dat literatuurstudie geen hoofdonderdeel van de methode is om deze vragen te beantwoorden. Maar uiteraard is reeds bestaande kennis op basis van de literatuur, als ook op basis van de praktijk, van belang. Ten eerste, om de opbrengsten die via

de andere methoden verkregen zijn te kunnen bediscussieren of zelfs toetsen (zie hoofdstuk 5). Ten tweede, om ook vooraf al een beeld te krijgen in hoeverre de elementen waaruit het project 3Noord bestaat aansluiten bij, dan wel gebaseerd zijn op, bestaande kennis ten aanzien van het verminderen van detentieschade en recidiverisico. Ten derde, om ook de minder ingewijde lezer mee te nemen in de achtergrond en kenmerken van het project. Vandaar dat hieronder eerst een overzicht volgt van de stand van de kennis ten aanzien van een aantal relevante kenmerken van het project.

1.2 Achtergrond

1.2.1 Detentieschade en recidive

De bijkomende negatieve, schadelijke gevolgen die iemand van zijn of haar detentie ondervindt, wordt (zoals al in paragraaf 1.1.1 besproken) ook wel detentieschade genoemd. Er wordt wel aangenomen dat de detentieschade groter wordt, naarmate de detentie langer duurt.⁷ Maar aan de andere kant is bij kortgestraften verhoudingsgewijs de eventuele detentieschade ten opzichte van de vrijheidsbeneming groter.

7 Lemmers, 2015.

Er zijn verschillende vormen van detentieschade die voor kunnen komen en als zodanig in de penologische literatuur worden onderscheiden. In Boone et al. (2021) is onder andere een literatuurstudie gedaan naar de schadelijke gevolgen van specifiek een korte gevangenisstraf. In dat onderzoek wordt detentie beschreven als een 'periode van stilstand en achteruitgang'.⁸ De situatie van een kortgestrafte is na de detentie vaak op veel gebieden slechter dan daarvoor, waaronder ten aanzien van dagbesteding, leef-situatie, financiële situatie en riskante gewoonten. Cijfers op groepsniveau ondersteunen de realiteit van de korte casusbeschrijving uit paragraaf 1.1.1; vaak is sprake van verlies van werk, huisvesting en/of inkomen als gevolg van de detentie. Daarnaast is het zo dat het hebben van een strafblad en ex-gedetineerd zijn de kans op een baan na detentie kan verkleint. Maar ongeveer de helft van de ex-gedetineerden vindt werk in het eerste half jaar na de detentie.⁹ Ook op persoonlijk vlak kunnen er schadelijke gevolgen door de detentie optreden, met name voor de gezondheid en de sociale situatie. Zo kunnen ex-gedetineerden lichamelijke en psychische problemen krijgen of kunnen bestaande klachten verergeren. Dit kan zelfs

8 Boone et al., 2021.

9 Al gelden deze cijfers niet exclusief voor kortgestraften. Zie Ramakers, 2014.

leiden tot het ontstaan van psychische stoornissen, middelengebruik en suicide. Daarnaast kan de persoon stress ervaren ten gevolge van de detentie. Het ervaren van stress in combinatie met het verlies van de vertrouwde omgeving kan dan tot depersonalisering, identiteitsverwarring en persoonlijkheidsproblematiek leiden. Deze persoonlijke problemen worden nog eens versterkt door het verlies van zelfstandigheid en autonomie door de dagelijkse afhankelijkheid van het personeel van de penitentiaire inrichting (PI). Een gedetineerde verliest door de detentie dus (tijdelijk) zijn vertrouwde sociale omgeving. Die omgeving was nu juist bepalend voor het gevoel van eigenwaarde en de identiteit van de gedetineerde.

De hierboven beschreven moeilijkheden hebben te maken met hoe de gedetineerde de detentie beleeft. Het leefklimaat in detentie is van invloed op hoe de detentie beleefd wordt en wordt door Boone, Althoff en Koenraadt (2016) gedefinieerd als: "*die aspecten van het onvrijwillig residentieel verblijf in justitiële inrichtingen die van invloed zijn op het welbevinden en/of het gedrag van de bewoners tijdens en na afloop van het verblijf*".¹⁰ De factoren die van invloed zijn op het leefklimaat zijn: contacten tussen personeel en ingeslotenen, autonomie,

10 Boone, Althoff & Koenraadt, 2016.

contact met de buitenwereld/familiaire relaties, veiligheid, zinvolle dagbesteding en fysiek welbevinden. Daarnaast is ook de gebouwelijke omgeving, professionaliteit van het personeel en samenstelling van de detentiepopulatie van invloed. Oog voor het leefklimaat en hoe iemand de detentie beleeft, is dan ook belangrijk in het voorkomen van detentieschade. Naast schadelijke gevolgen voor de gedetineerde zelf, kan een detentie ook schadelijke gevolgen hebben voor zijn of haar omgeving. Familie, vrienden, partners en kinderen kunnen allemaal beïnvloed worden door de detentie. Als het voorbeeld wordt genomen van een gezin waarin de vader de kostwinner is, die drie maanden de detentie in moet, dan valt voor dat hele gezin mogelijk voor drie maanden het inkomen weg. Bovendien kunnen ook naasten last hebben van het stigma dat op een familie komt te liggen door de detentie. Daarnaast heeft, in het geval een ouder zijn/haar vrijheid wordt ontnomen, de detentie ook nadelige gevolgen voor de relatie tussen ouder en kind, als de ouder detentie in moet. Er bestaan verschillende initiatieven om deze nadelige effecten te mitigeren, bijvoorbeeld via een afdeling gezinsbenadering (zogenoemde vadervleugel) in de PI. Deze afdeling is niet alleen kindvriendelijker ingericht, en kunnen kinderen in een iets fijnere omgeving hun ouder bezoeken, maar biedt ook andere mogelijkheden, denk

bijvoorbeeld aan cursussen mbt ouderschap te volgen, vaders die digitaal hun kinderen kunnen voorlezen. Ook zo heeft de detentie schadelijke gevolgen voor het sociale netwerk, dat een beschermende werking kan hebben met betrekking tot recidive als deze ondersteunend is voor de gedetineerde.¹¹ Zowel de meer zichtbare als meer onzichtbare vormen van detentieschade kunnen een succesvolle re-integratie in de samenleving of het afstand doen van crimineel gedrag bemoeilijken. Er is een keur aan wetenschappelijk onderzoek dat aantoont dat detentieschade het recidiverisico verhoogt.¹² De cijfers van DJI laten zien dat van alle uitstromende gedetineerden in 2018 bijna dertig procent binnen twee jaar opnieuw in de cel belandt. De cijfers voor algemene recidive laten zien dat van alle uitgestroomde gedetineerden uit 2015 bijna vijftig procent binnen twee jaar opnieuw met justitie in aanraking is gekomen, maar niet altijd opnieuw in de cel is beland.¹³ Recent werd bovendien nog maar eens aangetoond dat een korte gevangenisstraf in vergelijking met een

11 Zie o.a. RSJ, 2021a; Masthoff, 2017; Nagtegaal, 2014; Boone et al., 2021.

12 Zie o.a. Boschman, Teerlink & Weijters, 2020; RSJ, 2017; Weijters, More & Alma, 2010.

13 DJI, 2021/22.

taakstraf in de eerste vijf jaar na vrijlating tot 55 procent meer herhalingscriminaliteit leidt.¹⁴ Er is dus op basis van de literatuur veel voor te zeggen dat een project gericht op recidivevermindering het beperken van detentieschade als aangrijpingspunt van interventie hanteert, juist bij kortgestraften.

1.2.2 De aanpak van recidive (in het reguliere nazorgproces)

Op dit moment staat nazorg aan gedetineerden sterk in het teken recidivevermindering. Door middel van de nazorg wordt geprobeerd de levensomstandigheden van de (ex-)gedetineerde na detentie te optimaliseren zodat de re-integratie in de samenleving ook optimaal verloopt. In de nazorgaanpak wordt samen met de gedetineerde gekeken wat nodig is en wordt de verantwoordelijkheid ook zoveel mogelijk bij de gedetineerde gelegd. Er is dus ook motivatie vanuit de gedetineerde zelf nodig om het te laten slagen. Deze re-integratie-activiteiten worden verwezenlijkt door een samenwerking van verschillende partijen in het veiligheids- en sociaal domein.

14 Wermink et al., 2022.

Wanneer iemand in een PI aankomt, krijgt de gemeente waar die persoon een woonadres heeft een zogeheten 'melding detentie'. Door die melding is de gemeente op de hoogte van de detentie en kunnen er eventueel al de eerste maatregelen getroffen worden, zoals het stoppen van een uitkering. Vervolgens wordt de gedetineerde binnen tien dagen door zijn of haar betreffende casemanager, of een andere medewerker, gescreend in de PI. Deze screening wordt gedaan aan de hand van de vijf leefgebieden of basisvoorwaarden die vanuit DJI gehanteerd worden. Deze basisvoorwaarden zijn het hebben van: (1) een geldig identiteitsbewijs (identiteitsbewijs), (2) onderdak direct na ontslag uit detentie (huisvesting), (3) inkomen uit werk of een (tijdelijke) uitkering om direct na ontslag uit detentie in het eerste levensonderhoud te kunnen voorzien en indien arbeid niet haalbaar is een vorm van dagbesteding (werk/inkomen), (4) inzicht in schulden en (indien nodig) een plan voor schuldhulpverlening (financiën/schulden) en (5) het vaststellen van zorgbehoeften en (indien nodig) het zorgen voor een passende zorg (medische, psychiatrische en/of verslavingszorg) (zorg). Deze basisvoorwaarden worden als standaard in de re-integratieaanpak in de PI's al geruime tijd gebruikt.¹⁵ Ze zijn bijvoorbeeld

15 VNG, 2011.

ook terug te vinden in een al wat ouder convenant tussen het ministerie en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG).¹⁶ De PI, reclassering en de gemeenten werken samen bij het ondersteunen van de gedetineerde bij het op orde krijgen van de basisvoorwaarden, het sociaal netwerk en eventueel herstelgericht werken. In de huidige situatie en visie is de gedetineerde zelf primair verantwoordelijk voor de eigen re-integratie. De genoemde instanties houden daarbij uiteraard wel rekening met de capaciteiten van de gedetineerde, en wat op basis daarvan – bijvoorbeeld van iemand met een licht verstandelijke beperking of psychische problematiek – te verwachten is. Gedetineerden kunnen werken aan hun re-integratie door gebruik te maken van het Re-integratiecentrum (RIC) in elke PI.¹⁷

Hoewel niet precies is terug te vinden op welke onderzoeken de leefgebieden precies gebaseerd zijn, sluiten ze goed aan bij de in de vorige paragraaf genoemde terreinen waarop detentieschade kan ontstaan en dus ook bij de bestaande kennis over risico. Dat geldt wellicht het minst voor het identiteitsbewijs, maar

16 Zie Richting aan re-integratie: in de praktijk. Handreiking convenant re-integratie van (ex-) gedetineerden, 2014. En eerder: Weijters, More & Alma, 2010.

17 Bestuurlijk Akkoord, 2019; Rekenkamer Amsterdam, 2013; RSJ, 2017.

dat is in ons land (juridisch) nu eenmaal een voorwaarde voor voortgang op de andere leefgebieden. Het hebben van een geldige identiteitskaart is immers nodig voor het kunnen verkrijgen van een inkomen, werk of woning. Huisvesting verkleint de kans op zwerfgedrag en het opzoeken van oude criminele netwerken. Hierbij is het van belang dat het gaat om stabiele huisvesting, een tijdelijke opvang kan niet worden beschouwd als stabiele huisvesting ook al biedt dit een dak boven iemand zijn hoofd.¹⁸ Een inkomen zorgt ervoor dat er in de eerste levensbehoefte kan worden voorzien en voorkomt dat geld (wederom) crimineel verworven wordt. Daarnaast is het zo dat de kans groter is dat gedetineerden zich weer mengen in criminele activiteiten, als zij vrij komen en geen zinvolle dagbesteding hebben.¹⁹ Ook het hebben van schulden en het moeten aflossen daarvan kunnen incentives zijn om makkelijk geld te verdienen in het criminele circuit. Geschat wordt dat de helft tot driekwart van de gedetineerden problematische schulden heeft. De aanpak van de schulden is echter lastig, omdat (ex-)gedetineerden zich ervoor kunnen schamen en daardoor weinig openheid geven over hun schulden problematiek aan hulpver-

18 Baldry, McDonnell, Maplestone & Peeters, 2003; O'Leary, 2013.

19 Boschman, Teerlink & Weijters, 2020; Ramakers, 2014.

lening. Daarnaast is de problematiek vaak erg ingewikkeld, wat de aanpak ervan alleen maar moeilijker maakt.²⁰ Tot slot is het belangrijk om te weten of iemand, op welke manier dan ook, zorg nodig heeft, zodat hij of zij geen delicten pleegt die voortkomen uit gedrag passend bij de psychische problematiek. Problemen op de afzonderlijke basisvoorwaarden zijn al vervelend genoeg voor de gedetineerde, maar het hebben van problemen op meerdere basisvoorwaarden is nog schadelijker, omdat de problemen elkaar kunnen versterken. Er wordt dan bijvoorbeeld tijd en energie gestopt in het oplossen van het ene probleem, terwijl (of zelfs waardoor) het andere probleem erger wordt. Ook kan men in een cirkel van problemen terecht komen waar men zelf niet meer uit komt.²¹ Als slotsom mag dan ook gelden dat het op orde hebben van deze vijf basisvoorwaarden de succeskans van re-integratie vergroot en de kans op recidive verkleint. Naast de vijf basisvoorwaarden die DJI hanteert, zijn er vanuit de literatuur nog andere gebieden aan te wijzen waar aandacht op gevestigd kan worden in het beperken van detentieschade. Zoals eerder gezegd is er motivatie nodig vanuit de gedetineerde zelf om de re-integratie te

20 Koenraadt & Boone, 2022.

21 Richie, 2001.

laten slagen. Maar de motivatie, en daarmee de eigen verantwoordelijkheid en zelfredzaamheid, neemt ook toe door de gedetineerde hulp te bieden op bepaalde belangrijke gebieden in zijn of haar leven. Zo wordt, ook vanuit de praktijk van het project, gewezen op een voor sociale hulpverlening ontwikkelde zelfredzaamheidsmatrix. Daarin wordt zelfredzaamheid gedefinieerd als *"de mate waarin een volwassene een acceptabel niveau van functioneren realiseert op belangrijke domeinen van het leven, al dan niet met hulp en begeleiding"*.²² Met deze matrix kan een professional relatief makkelijk een volledig en gestandaardiseerd overzicht krijgen van het functioneren van een persoon. De matrix wordt door professionals gebruikt om de zorg voor of behandeling van personen vorm te geven. In deze matrix zijn 11 domeinen opgenomen. Een aantal domeinen komt overeen met de vijf basisvoorwaarden van DJI, namelijk: inkomen, dagbesteding, huisvesting en gezondheid (zowel geestelijk als lichamelijk). Maar van toegevoegde waarde zijn de domeinen: gezinsrelaties, verslaving, ADL-vaardigheden,²³ sociaal netwerk, maatschappelijke participatie en

22 Fassaert et al., 2013.

23 Algemene Dagelijkse Levensverrichtingen. Dagelijks terugkerende basisverrichtingen die je moet doen om zelfstandig te kunnen blijven leven op een binnen de maatschappij fatsoenlijk geacht niveau.

justitie (bijvoorbeeld het openstaan van overige straffen). Meer dan in de reguliere nazorg zijn hier domeinen bij die soms ook echt behandeling vragen, zodat de insteek wellicht iets anders is, maar dat wil niet zeggen dat in het nazorgproces ook dergelijke domeinen op een of andere manier betrokken kunnen worden. Om het domein gezinsrelaties en sociaal netwerk als voorbeeld te nemen, het mogelijk verslechteren of verbroken worden van dergelijke relaties, maakt dat daarmee ook een belangrijke beschermende factor wordt verkleint terwijl er emoties of frustraties uit kunnen voortkomen die op zich het risico verhogen. Dat ook voor de geleverde 'voorzorg' in het project 3Noord wordt gewerkt met de vijf leefgebieden sluit op zich dus goed aan bij de literatuur, terwijl ook de zelfredzaamheidsmatrix in de praktijk van het project (beperkt) gehanteerd wordt.

1.2.3 Organisatie en timing van nazorg: beperkt bereik bij kortgestraften

De reguliere nazorgaanpak begint wanneer de gedetineerden in de PI zitten en ze de screening hebben gehad in de eerste tien dagen van hun detentie. Hierbij is het idee dat constant de samenwerking wordt gezocht tussen de PI, de gemeente van herkomst en eventuele andere

betrokken partijen zoals zorgaanbieders. Er wordt zo samen met de gedetineerde gekeken naar mogelijke basisvoorwaarden die in de knel komen door de detentie. Als er mogelijke knelpunten zijn, wordt geprobeerd meteen naar oplossingen te zoeken in samenwerking met de partijen buiten de PI. Er wordt met de gedetineerde een Detentie- en Re-integratieplan opgesteld (D&R-plan) waarin is vastgelegd hoe deze zich tijdens zijn detentie zal voorbereiden op zijn re-integratie. Daarnaast hebben gedetineerden in de PI de gelegenheid tot het volgen van cursussen, interventies en trainingen die hen voorbereiden op de terugkeer in de samenleving en bestaat er in de meeste PI's tegenwoordig een RIC waar gedetineerden zelf van alles kunnen regelen met gemeentelijke diensten en ketenpartners voor hun terugkeer in de samenleving. Los van de inspanningen van de PI's om de gedetineerden te spreken en een D&R-plan op te stellen, kunnen de gedetineerden ook altijd zelf naar het RIC gaan om initiatief te nemen voor re-integratie activiteiten. Zodra de gedetineerde uit detentie is, wanneer zijn straf voorbij is, wordt er ook altijd een 'melding ontslag detentie' naar de gemeente gestuurd. Het idee is dat de detentieperiode zo minder een losstaande tijdsperiode is in iemand zijn leven, maar dat er een 'continue aanpak' wordt

gerealiseerd die niet onderbroken wordt door een periode van detentie.²⁴ Echter, bij deze aanpak blijkt in de praktijk dat een grote groep gedetineerden niet of maar deels wordt bereikt met de re-integratie-activiteiten, en dat geldt dan met name voor kortgestraften. Er is geen 'officiële' definitie voor wanneer iemand een kortgestrafte is, al wordt in de literatuur vaak ofwel minder dan vier weken of minder dan drie maanden aangehouden.²⁵ Uitgaande van de laatste definitie vormen kortgestraften het merendeel van de gedetineerden in Nederland, als tenminste wordt uitgegaan van unieke personen en niet naar de doorsnee van een PI-populatie wordt gekeken. Van de gedetineerden die in 2021 uitstroomden uit de penitentiare inrichtingen in Nederland, waren bijna 70 procent van de detenties korter dan drie maanden. Daarvan was 22 procent zelfs korter dan twee weken.²⁶ Bij deze groep blijft een screening op eventuele risicofactoren vaak achterwege, net als het opstellen van een D&R-plan. De reden die hiervoor vanuit de praktijk wordt gegeven is dat de detentieperiode te kort is om substantiële re-integratie-activiteiten op te starten. Zo wordt door het ministerie dan ook ingeschat dat een groot deel van alle gede-

tineerden niet (of nauwelijks) bereikt wordt met re-integratie-activiteiten op de vijf basisvoorwaarden.²⁷ Als deze kortgestrafte gedetineerden dan geen eigen re-integratie activiteiten ontplooiën – bijvoorbeeld omdat ze niet bekend zijn met het RIC, niet gemotiveerd zijn voor hulp of niet denken dat ze hulp nodig hebben – is er dus helemaal geen sprake van re-integratie activiteit (tenzij de gemeente dit na einde detentie oppakt). Dat zou minder erg zijn als het, ook vroeger wel in de literatuur geuite, idee waar zou zijn dat kortgestraften (met name korter dan vier weken) minder schade ondervinden van hun detentie en dat zij op basis daarvan minder recidiveren. Onderzoek wijst echter uit dat ook deze kortgestraften wel degelijk vergelijkbare gevolgen ondervinden aan hun detentie als langer gestraften en dat zij ook in recidivecijfers niet voor deze groep onderdoen.²⁸ Daarom is er ook gezocht naar manieren om juist ook bij deze groep detentieschade en daarmee ook het recidiverisico te verminderen. En gezien de late start van de zorg, namelijk pas in detentie, is het niet vreemd dat – in het te evalueren project – een oplossingsrichting is gezocht in de timing van de nazorg.

24 RSJ, 2017.

25 Appelman, Dirkzwager, Van der Laan, 2021.

26 DJI, 2022.

27 Ministerie van JenV, 2018; RSJ, 2017.

28 Zie o.a. RSJ, 2017; RSJ, 2021; Weijters, More & Alma, 2010; Boone et al., 2021.

Immers, in sommige gevallen is door de eerste paar dagen in detentie al (veel) schade ontstaan. Bijvoorbeeld als men daar op het werk niet over heeft willen of durven spreken, kan onaangekondigde afwezigheid al leiden tot verlies van werk en inkomen. Dan is het op basis van het in de literatuur bevestigde beperkte bereik van het reguliere nazorgproces bij kortgestraften, als ook op basis van het adagium voorkomen is beter dan genezen, zeer passend dat men voor het project 3Noord is uitgekomen op interventie voorafgaand aan detentie. Ook is op basis van de literatuur als gezegd wel te hypothetiseren dat vooraf voorkomen in theorie (kosten-)efficiënter en werkzamer zou moeten zijn dan achteraf herstellen. Maar bij wie krijg je voorafgaand aan detentie de kans om te interveniëren?

1.2.4 Zelfmelders: beoordeling en gevolgen van de status

Het project Koers en Kansen 3Noord 'sanctie-uitvoering op regionale maat' richt zich om deze reden van opportuniteit dan ook op de zogenoemde 'zelfmelders', en wel die uit de drie noordelijke provincies Groningen, Friesland en Drenthe. Anders dan tot gevangenisstraf veroordeelden die in voorlopige hechtenis verblijven, kunnen zelfmelders (als uitgelegd in paragraaf

1.1.4) in vrijheid wachten op een oproep om zich te melden bij de PI om hun straf uit te zitten. Zelfmelders zijn doorgaans kortgestraften, maar het is geen gegeven dat een kortgestrafte een zelfmelder is.

Het beleid op basis waarvan iemand als zelfmelder wordt aangewezen is neergelegd in de Regeling tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen. Daarin staat dat de beslissing of iemand een zelfmelder wordt of niet is een beoordeling die is opgedragen aan het Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB) en dan specifiek door het Administratie- en Informatiecentrum voor de Executieketen (AICE). De keten die in werking wordt gesteld door een strafrechtelijk vonnis is als volgt. De uitspraak van de rechter wordt geregistreerd door het Openbaar Ministerie (OM). Zodra de zaak onherroepelijk is geworden, wordt de uitspraak doorgestuurd naar het CJIB, meer specifiek het AICE. Aldaar wordt de beoordeling uitgevoerd of de kortgestrafte een zelfmelder wordt of niet. Zodra de beoordeling (positief) is gemaakt, wordt de zaak overgedragen aan de Divisie Individuele Zaken (DIZ), onderdeel van DJI. Die is verantwoordelijk voor het inplannen van de zelfmelders in de PI en zij versturen ook de oproepbrieven aan de zelfmelders met de melddatum. Is de beoordeling negatief of melden zelfmelders zich niet op de vastgestelde melddatum (zes weken na de brief), dan worden zij aangemerkt als arrestant.

Arrestanten kunnen op elk moment opgepakt worden door de politie om hun detentie uit te zitten, zowel na actieve opsporing van de politie als door bijvoorbeeld een willekeurige verkeerscontrole. De justitiabele kan zich in dat geval niet gericht voorbereiden op zijn detentie. Zoals eerder gezegd is de beoordeling van het AICE gebaseerd op beleidsregels uit de genoemde regeling.²⁹ Die regels van dit zogenoemde zelfmeldbeleid bestaan uit een aantal harde uitsluitingsgronden, maar wanneer die niet opgaan hebben de medewerkers van het AICE uit naam van de minister voor Rechtsbescherming de discretionaire bevoegdheid om de beoordeling te maken, waarbij ze wel geholpen worden door enkele 'zachtere' criteria. De harde uitsluitingsgronden zijn:

- 1 veroordeling voor misdrijven waarbij het recht tot strafvordering niet verjaart:³⁰ voor misdrijven waarop een gevangenisstraf van 12 jaar of meer is gesteld en voor een aantal nader benoemde (zware) zedendelicten;³¹

29 Regeling tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen, hoofdstuk 2 Vrijheidsbenemende sancties.

30 Artikel 70, tweede lid, Wetboek van Strafrecht, voor zover de veroordeelde geen jeugdige is.

31 Artikelen 240b, tweede lid, 243, 254 en 246 Wetboek van Strafrecht, voor zover het feit is gepleegd ten aanzien van een persoon die de leeftijd van achttien jaren nog niet heeft bereikt.

- 2** wanneer de sanctie de toepassing van gijzeling betreft;
- 3** wanneer de veroordeelde voor het ontvangen van de oproep niet beschikt over een betrouwbaar en bruikbaar adres.

Een aantal criteria die de beoordelaars van het AICE meenemen in hun beoordeling zijn:³²

- 1** de aard en ernst van de vrijheidsbenemende sanctie, alsmede de aanleiding om de tenuitvoerlegging daarvan aan te vangen of te vervolgen;
- 2** de mate waarin de rechtsorde is geschokt vanwege het strafbare feit dat ten grondslag ligt aan de veroordeling;
- 3** de psychische gesteldheid van de veroordeelde en daaruit voortvloeiende veiligheidsrisico's;
- 4** de omstandigheid dat de veroordeelde geen gevolg heeft gegeven aan een eerdere oproep om zich te melden bij de inrichting;
- 5** de omstandigheid dat de veroordeelde eerder niet heeft meegewerkt aan de tenuitvoerlegging van een vrijheidsbenemende sanctie;

³² De beoordelingscriteria zijn ook besproken in een interview met twee professionals van het AICE die in de dagelijkse praktijk werken met het maken van de beoordelingen.

- 6** de omstandigheid dat de veroordeelde de vrijheidsbenemende sanctie als jeugdige is opgelegd.

Ondanks dat er vaak gesproken wordt over zelfmelders als kortgestraften, en zij ook vaak een korte gevangenisstraf hebben, is een bepaald maximum aantal dagen gevangenisstraf dat iemand opgelegd heeft gekregen geen hard criterium. In de beoordeling van het AICE wordt het aantal dagen wel meegenomen in de beoordeling, omdat het immers ook indicatief is voor de ernst van de feiten. Ook de omstandigheid dat er overige openstaande vrijheidsstraffen zijn neemt het AICE mee in de beoordeling. Bij voorkeur moeten die in één keer uitgezeten worden, zodat de betrokkene 'schoon' terug kan keren in de samenleving.

Dit zelfmeldbeleid is overigens enkel van toepassing op een initiële straf die is opgelegd door de rechter. Een omgezette taakstraf (vervangende hechtenis) of een ten uitvoer gelegde voorwaardelijke straf zijn hiervan in beginsel uitgesloten. Desondanks kan van dit principe worden afgeweken als dat nodig wordt geacht. Beoordelaars geven aan dat er naar de persoon wordt gekeken en elke zaak individueel wordt beoordeeld.

Nadat een persoon de zelfmeldstatus heeft gekregen, kan deze ook weer ingetrokken

worden.³³ De oproep vervalt in ieder geval op het moment dat de veroordeelde op een andere grond rechtens zijn vrijheid is ontnomen. Daarnaast kan de minister een oproep tot zelfmelding te allen tijde intrekken, maar in ieder geval wanneer:

- 1** de afweging om de veroordeelde op te roepen berust op zodanig onjuiste of onvolledige informatie dat kennis van de juiste en volledige informatie tot een andere afweging zou hebben geleid;
- 2** na de oproep zich zodanig nieuwe of gewijzigde feiten of omstandigheden voordoen dat de Minister overgaat tot het geven van een last tot aanhouding van de veroordeelde;
- 3** na de oproep een vonnis of arrest in een andere strafzaak onherroepelijk is geworden waarbij een vrijheidsbenemende sanctie is opgelegd.

Medewerkers van het AICE kunnen bij de initiële beoordeling ook aanbevelingen van ketenpartners betrekken. Bijvoorbeeld een advies van de rechter, Officier van Justitie of de reclassering dat iemand het beste zo snel mogelijk 'van de straat' is. Een dergelijk advies wordt bijvoor-

³³ Regeling tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen, hoofdstuk 2 Vrijheidsbenemende sancties.

beeld wel eens gegeven op grond van uitspraken die de veroordeelde heeft gedaan tijdens de zitting. Maar het kan ook zijn dat geadviseerd wordt dat iemand juist wel zelfmelder zou moeten worden, omdat er bijvoorbeeld veel problematiek is rondom het gezin en contact met gezinsleden van waarde wordt geacht. Dergelijke adviezen (of aanvragen) kunnen gedaan worden bij het AICE, maar de uiteindelijke beoordeling blijft voor rekening van het AICE. Nu het project 3Noord zich richt op zelfmelders, zijn de professionals voor hun doelgroep dus afhankelijk van de (kwaliteit van de) beoordeling van het AICE. Veel van de zachte criteria zijn tevens indicatoren voor risico. Dit betreft dan risico op onttrekking aan de straf of recidiverisico op korte termijn. Niet alle zelfmelders zijn dus per definitie laag risico gevallen ten aanzien van recidive op langere termijn (na detentie).

Een eerste gevolg van de zelfmeldstatus is dat iemand – voor zover die in één van de drie Noordelijke provincies woonachtig is – in aanmerking komt voor het project 3Noord. Uit het bovenstaande volgt in het kort de volgende werkwijze voor het project: professionals benaderen de zelfmelders nadat deze een brief hebben gekregen van DJI dat zij zich moeten melden. (We gebruiken in dit onderzoek de overkoepelende term professionals voor degenen die vanuit het project 3Noord

het contact met de zelfmelders hebben, omdat die veelal verschillende functiebenamingen hebben in de verschillende werkwijzen tussen en binnen de provincies.) Als er contact gelegd is, wordt er samen met de zelfmelder gekeken naar leefgebieden waar mogelijk detentieschade kan ontstaan. Als er gebieden geïdentificeerd worden, wordt er vervolgens een persoonlijk plan opgesteld om te anticiperen op de detentieschade en deze te beperken of voorkomen. Het is een persoonlijke aanpak, waarbij voor elke zelfmelder individueel wordt beoordeeld wat nodig is. Kortom: geen traject is hetzelfde.

Een tweede gevolg van de zelfmeldstatus is dat men in de PI aan een ander regime wordt onderworpen. Reguliere gedetineerden – veelal doorstromend vanuit voorlopige hechtenis – komen binnen in het basisprogramma ten aanzien van het in een inrichting aangeboden dagprogramma en zullen door goed gedrag een plusprogramma moeten verdienen. Zelfmelders komen, als zij zich melden op de melddatum, meteen binnen in dit plusprogramma van de PI: dit bestaat uit het basisprogramma, aangevuld met extra onderwijsfaciliteiten, gekwalificeerde arbeid of arbeid met meer vrijheden, gedragsinterventies, extra re-integratieactiviteiten en de mogelijkheid om het tijdstip van deelname aan bepaalde activiteiten aan te geven. Arrestanten worden op een

arrestantenafdeling geplaatst met een sober dagprogramma, nog soberder dan het basisprogramma. Daarnaast zijn er 'maar' vijf PI's die een arrestantenafdeling hebben, waardoor een arrestant vaak verder van huis geplaatst wordt dan wanneer hij als zelfmelder zou zijn geplaatst. Arrestanten mogen maximaal 56 dagen, 8 weken, op een arrestantenafdeling verblijven. Uiterlijk op de 56^e dag worden ze overgeplaatst naar een reguliere gevangenisafdeling, of een andere afdeling indien nodig, als de gevangenisstraf langer duurt dan 56 dagen.³⁴ Een zelfmelder heeft dus van alle instromers de meeste voordelen en privileges van de regimes die aangeboden worden in de PI en een grotere kans om dichtbij huis geplaatst te worden, waardoor het wellicht makkelijker is om bezoek te ontvangen van familie en vrienden. Het zich niet melden op de geplande datum heeft dan ook veel nadelige gevolgen, die de kans op detentieschade verhogen. Daarmee zou ook het voorkomen van deze gevolgen onderdeel moeten zijn van het doel van het project.

34 Zie de site van het Kenniscentrum Commissie van Toezicht, dossier arrestanten.

TWEE

Methoden van onderzoek

2.1 Drie onderzoeksstappen

Doel van dit onderzoek is een evaluatie van de werkwijze van het project Koers en Kansen 3Noord met de vraag in hoeverre het doel van Koers & Kansen wordt bereikt en wat mogelijke verbeterpunten zijn ten opzichte van de werkzaamheid. Het project 'sanctie-uitvoering op regionale maat 3Noord' wordt gekenmerkt door een ketensamenwerking die gericht is op een individuele aanpak van zelfmelders. Om de werkzame elementen van deze specifieke werkwijze te onderzoeken moeten de persoonlijke trajecten die de veroordeelden doorlopen worden onderzocht en hierbij de perspectieven van de zelfmelders én van de professionals uit de verschillende keten bij elkaar worden gebracht. Hiertoe is het onderzoek (als ook het rapport) in drie onderscheiden stappen verdeeld: een beschrijving van de werkwijze(n), een casestudie en een analyse. De resultaten hiervan zijn te vinden in respectievelijk hoofdstuk 3, 4 en 5. Maar in dit hoofdstuk wordt eerst verder ingegaan op de methoden die voor deze onderzoeksstappen zijn gebruikt. Daarbij wordt ook ingegaan op het verloop van het onderzoek en – vooral op basis van de pandemie – onderzonden belemmeringen. Procedures voor het verkrijgen van toestemmingen en ethische toetsing worden besproken. Afgesloten wordt met een nadere uitwerking van het evaluatiekader.

2.1.1 Beschrijving van de werkwijze(n)

Voor de beoordeling van de werkzaamheid van de werkwijze is het eerst noodzakelijk de werkwijze te beschrijven. Het gegeven dat de drie betrokken provincies (deels) verschillende werkwijzen hanteren in het project, leidt ertoe dat er in hoofdstuk 3 naast een meer algemene beschrijving ook een aantal verschillen zullen worden benoemd. Omdat onze opdracht niet was om de werkzaamheid per provinciale werkwijze te beoordelen, wordt in de rest van het rapport niet te veel nadruk meer gelegd op deze verschillen. Hoewel het project 3Noord is gestart in 2018 en zich in de praktijk sindsdien heeft ontwikkeld, wordt geen beschrijving gegeven van de ontwikkeling, maar wordt uitgegaan van de werkwijzen zoals die gehanteerd werd ten tijde van de onderzoeksperiode 2021/2022. Om de werkwijzen in kaart te brengen hebben de onderzoekers onder andere deelgenomen aan verschillende vergaderingen van projectonderdelen in de drie provincies. Daarnaast zijn er interviews gehouden met de betrokken professionals: lokale professionals uit de provincies Groningen, Friesland en Drenthe en de overkoepelende coördinatoren uit die drie provincies, professionals die betrokken zijn bij het project vanuit DJI/DIZ, medewerkers van AICE en casemanagers uit de PI Leeuwarden en PI Veenhuizen.

2.1.2 Casestudie: casusconstructie

Ten tweede is een casestudie gedaan. Een casestudie is een onderzoeksstrategie die inzicht wil genereren in de interacties en sociale processen van afgebakende settings.³⁵ Een casestudie is daarom bijzonder geschikt voor (praktijk)onderzoek waarin een gering aantal respondenten in een kwalitatief onderzoek worden benaderd. Er kunnen derhalve ook geen generaliserende uitspraken worden gedaan over de respondenten, de zelfmelders of de professionals. Veeleer gaat het om een verdiepend inzicht in de werkwijze van het project 3Noord met oog op de eventuele detentieschade. Bovendien biedt de focus op casussen de mogelijkheid om verschillende trajecten te onderscheiden. Zo kunnen door de casestudie verschillende typerende trajecten in verband met concrete maar zeer uiteenlopende casussen die zich hebben voorgedaan in het project zichtbaar worden gemaakt om op basis hiervan zicht te krijgen op de werkzame elementen én mogelijke verbeterpunten ten aanzien van het beperken van detentieschade. Eerst is er in overleg met de opdrachtgever een pilot uitgevoerd om de haalbaarheid van de casestudie te toetsen. Hoewel bleek dat de zelfmelders moeilijk te bereiken zijn, bleek

35 Leys, Zaitch & Decorte, 2016.

tevens dat er langs andere weg voldoende zicht kon worden verkregen op individuele trajecten. Zo is er ten behoeve van de casusconstructie meer nadruk gelegd op de interviews met de professionals die in de dagelijkse praktijk met de zelfmelders werken, waarin ook specifiek verschillende casussen (in totaal 25) zijn uitgevraagd. In paragraaf 2.2 wordt nader ingegaan op de interviews als methode in dit onderzoek. De casusconstructie is uiteindelijk gedaan op basis van alle interviews met professionals én zelfmelders als ook informatie uit de monitoringsformat, ingevuld door de professionals, dat ook in de interviews is besproken. Het monitoringsinstrument is een format dat ingevuld wordt door de professionals over zelfmelders die zij benaderd hebben. Er wordt bijvoorbeeld bijgehouden op welke manier zij contact hebben gekregen met de zelfmelder, welk plan er is gemaakt, of de zelfmelders zich gemeld heeft of niet en of er nog bijzonderheden waren in zijn tijd in de PI. Hiernaast worden verschillende kenmerken bijgehouden, waaronder de detentiegeschiedenis, of er actuele hulpverlening betrokken is, op welke gebieden acties uitgezet zijn, aantal dagen gevangenisstraf dat iemand heeft, etc. Een deel in het monitoringsformat moet door de PI worden ingevuld: bijvoorbeeld of iemand zich gemeld heeft voor detentie, eventuele uitgezette acties in detentie en of er contact is geweest tussen

de casemanager uit de PI en de gemeente. Het monitoringsformat is bedoeld om op een meer cijfermatige manier bij te houden hoeveel zelfmelders er in het project zijn benaderd en wat er voor ze gedaan is. Voor dit onderzoek is het monitoringsformat een belangrijk bron voor de casestudie die als doel heeft verschillende casus te construeren ter illustratie en discussie van de werkzame onderdelen van de sanctie-uitvoering op regionale maat en eventuele knelpunten. In de periode van januari 2021 tot half november 2021 waren er in totaal 323 zelfmelders in de drie provincies, 113 in Groningen, 85 in Drenthe en 125 in Friesland. Al deze casussen zijn verwerkt in het monitoringsformat en leveren dus enige data op voor het onderzoek. Van de 323 zelfmelders is volgens de jaarrapportage met 235 contact gezocht, voor de overige 88 is in het monitoringsformat genoteerd "geen contact geweest". Het huidige onderzoek startte in april 2021, dus de potentiële pool met respondenten voor een interview is lager dan de 235 zelfmelders die benaderd zijn in 2021. Op basis van deze verzamelde inzichten is er een selectie gemaakt van vijftien zelfmeldertrajecten die (geconstrueerd op basis van verschillende informatiebronnen) verder zijn uitgewerkt tot een casus. Dit is successievelijk gebeurd, zodat na elke casusconstructie vervolgens opnieuw gezocht is naar afzonderlijke, afwijkende gevallen. De onderscheiden kenmerken

zijn theoretisch gestuurd met het oog op verschillen in individuele vormen van detentieschade aan de hand van de leefgebieden, type veroordeelde of type ketenbenadering (met name wijze van contact). De gepresenteerde casussen zijn dus bestaande gevallen, die representatief zijn voor een grotere groep of typerend voor een bepaald onderdeel van het project.

2.1.3 Analyse

De derde stap van dit evaluatieonderzoek is de analyse. De analyse is gedaan met oog op de te beantwoorden onderzoeksvragen, met name wat betreft de werkzame elementen voor het voorkomen van detentieschade. Inzichten uit de interviews met professionals en met de zelfmelders en de casuïstiek vormen hiervoor de basis. Alle in het onderzoek gegenereerde inzichten van de eerdere evaluatiestappen worden hier samengevoegd en theoretisch geïnterpreteerd. De basis voor deze laatste stap is het theoretisch kader wat het EMMA-onderzoek (zoals besproken in hoofdstuk 1) heeft aangeleverd, het zogenoemde *normenkader* (zie figuur 1). Dit evaluatiekader werd ontwikkeld op basis van inzichten uit de internationale literatuur voor de analyse van werkzame interventies ten aanzien van recidivevermindering voor alle Koers en Kansen projecten in Nederland.

2.2 Interviews en respons

De interviews, bij zowel de professionals als bij de zelfmelders, zijn semigestructureerd afgenomen. Dit houdt in dat er een vooraf gemaakte lijst met topics gebruikt werd als leidraad voor de interviews. In een semigestructureerd interview zijn de respondenten volledig vrij om te antwoorden, waardoor de onderzoekers veel data kunnen verzamelen. De interviewvragen zijn onder andere gestructureerd op basis van de werkzame mechanismen die voortkwamen uit het EMMA-onderzoek dat in de analyse fase als toetsingskader wordt gebruikt (zie paragraaf 2.4).

Alle geïnterviewde professionals zijn geworven via het netwerk van het project 3Noord, een aantal contactgegevens zijn verkregen via de opdrachtgever van het onderzoek, of ze zijn benaderd via één van de betrokken geïnterviewden die iemand uit zijn of haar netwerk naar voren schoof. In het laatste geval was de respons volledig, bij het benaderen van personen op basis van enkel contactgegevens laag. In de interviews over de werkwijze van het project werden de professionals gevraagd naar hun perspectief op de achtergrond en doelen van het project, de werkwijze van het project in het contact en in de samenwerking met andere partijen, de werkwijze van het project in

het contact met de zelfmelders, hun perceptie van de werkwijze en wat zij zien als werkzame elementen en verbeterpunten. In Bijlage A is de algemene topic lijst weergegeven. Voorbeelden van gestelde vragen zijn “welke stappen worden er ondernomen nadat de detentiemelding binnen is gekomen?” en “wat zijn in uw ogen de werkzame elementen van het project?” De interviews die deel uitmaakten van de casestudie had casusconstructie als doel. Hier werd geprobeerd een zo volledig mogelijk beeld van een zelfmeldertraject te schetsen. Voorbeelden van gestelde vragen zijn “op welke manier is contact gekregen?”, “wat was het gemaakte plan met deze zelfmelder?” en “hoe is het gemaakte plan verlopen?”.

Er zijn in totaal 20 professionals geïnterviewd in 24 interviews. Op één interview na zijn alle interviews gehouden met één persoon. Alleen het interview met de medewerkers van CJIB/AICE heeft plaatsgevonden met twee personen tegelijkertijd, omdat er op het laatste moment nog een tweede persoon aansloot bij dat interview. Eén persoon is een tweede keer geïnterviewd omdat één interview niet genoeg bleek te zijn om alles te bespreken. Daarnaast zijn vier personen nog een tweede keer geïnterviewd in verband met de casestudie. Vijf interviews hebben fysiek plaatsgevonden, omdat de coronamaatregelen dat op dat moment toelieten. De overige 19 interviews hebben allen

Tabel 1 **Overzicht organisaties/
provincies en aantal
geïnterviewde personen**

Organisatie/ provincie	Aantal professionals	Aantal zelfmelders
DJI	1	
DIZ	1	
CJIB/AICE	2	
PI's	3	2
Groningen	4	2
Friesland	5	0
Drenthe	4	4

digitaal plaatsgevonden, omdat iedereen thuis werkte wegens de coronamaatregelen.

Voor een overzicht van alle geïnterviewden, zie Tabel 1. De interviews duurden gemiddeld 1,5 tot 2 uur.

Het benaderen van de zelfmelders liep, zoals afgesproken met de opdrachtgever en vereist door de ethische toetsingscommissie, via de overkoepelende coördinatoren van de drie provincies. Het aanvankelijke doel, vanaf een bepaald punt alle zelfmelders die binnen Koers en Kansen 3Noord vielen te benaderen, bleek zoals gezegd vanwege de lage respons niet realistisch. Die lage respons was vooral het gevolg van enkele belemmeringen bij het benaderen van de zelfmelders.

Zo waren er vanwege de corona pandemie in de onderzoeksperiode minder zelfmelders die opgeroepen werden, waardoor er ook minder respondenten waren voor het onderzoek. Ook zijn er vanuit de professionals minder zelfmelders aangeleverd dan van tevoren verwacht werd. Maar ook als contactgegevens van zelfmelders die instemden met een interview waren doorgegeven aan de onderzoekers, bleek het vaak moeilijk deze ook feitelijk te bereiken. Daarbovenop kwam er een tijdelijke opnamestop in de PI's vanwege de corona pandemie, waardoor de toestroom van nieuwe zelfmelders om te kunnen benaderen over een deel

van de onderzoeksperiode helemaal stakte. In reactie op deze belemmeringen is gepoogd de zelfmelders dan maar op een later moment, in detentie, te spreken. Een bijkomend voordeel zou daarbij zijn dat niet alleen zelfmelders die in contact waren geweest met professionals gesproken konden worden, maar ook zelfmelders voor wie dat niet gold. Echter, wegens omstandigheden op het hoofdkantoor van DJI duurde het langer dan verwacht voordat hiervoor toestemming verkregen werd. Ook in de PI zijn daardoor minder zelfmelders gesproken dan mogelijk werd geacht, want toen deze toestemming eenmaal binnen was, werd die snel opgevolgd door de tijdelijke opnamestop. Er is toen nog gekeken naar het spreken van zelfmelders die nog in de PI zaten, maar er bleken er niet veel meer binnen te zitten. Het betreft immers vaak korte gevangenisstraffen. Vanuit de overkoepelende coördinatoren zijn er tien zelfmelders aangedragen om te interviewen. Onbekend is hoeveel zelfmelders er precies benaderd zijn en die geweigerd hebben. Van de tien wilden vijf zelfmelders toch niet meewerken aan een interview, nadat de onderzoekers ze telefonisch hadden gesproken. Later in het onderzoek zijn er nog drie zelfmelders gesproken via de PI's, bereikt via de betreffende case managers van de PI. In totaal zijn er dus 13 zelfmelders aangedragen, waarvan er acht gesproken zijn door de onderzoekers. Er zijn

twee zelfmelders gesproken uit de provincie Groningen, twee uit de provincie Friesland en vier uit de provincie Drenthe. Drie interviews hebben fysiek plaatsgevonden, de overige vijf telefonisch. Telefonische- of beeldbelinterviews in plaats van *face-to-face* zijn niet in het voordeel van een (kwalitatief) onderzoek. De interviewer kan eventuele emoties minder goed kan aflezen en hierdoor wordt wellicht informatie gemist. Bovendien krijgen deze interviews een ander dynamiek omdat men elkaar niet kent en niet ziet. De professionals kon de interviewer nog via beeldbellen zien, maar bij de zelfmelders was dit meestal niet het geval. Het niet persoonlijk contact kunnen maken is mogelijk ook een reden dat er een lage bereidheid door de zelfmelder was om aan het onderzoek mee te werken. Eén interview heeft plaatsgevonden met een medewerker van Koers & Kansen erbij, de overige zeven hebben plaatsgevonden met alleen de zelfmelder. Twee interviews hebben plaatsgevonden in de PI Leeuwarden en deze interviews zijn niet opgenomen, omdat er geen opnameapparatuur mee de PI in mocht. De overige interviews zijn wel opgenomen. De interviews varieerden in duur van 15 tot 35 minuten. De interviews waren gericht op de ervaringen van de zelfmelders met het Koers en Kansen 3Noord project. De respondenten is gevraagd naar hun kijk op het project, naar hun eigen

achtergrond, naar hoe het contact met Koers & Kansen is ontstaan als er contact is geweest, hoe zij het contact hebben ervaren, wat het gemaakte plan of de aangeboden hulp is geweest en wat hun verwachtingen waren van het project tijdens en na detentie. In Bijlage B is de algemene topic lijst voor deze interviews weergegeven. Voorbeelden van gestelde vragen zijn “wat is je woonsituatie?”, “hoe heb je contact gekregen met het project 3Noord?”, “waar bestond de hulp uit” en “had je nog ergens anders hulp bij willen hebben?”

2.3 Toestemming en ethische toetsing

Voor elk onderzoek dat gestart wordt aan de Rijksuniversiteit Groningen moet een data-managementplan (DMP) opgesteld worden. Daarnaast moet er een aanvraag voor het onderzoek worden ingediend bij de commissie ethische toetsing (Cetor) van de faculteit rechtsgeleerdheid, om te kijken of het onderzoek voldoet aan de ethische richtlijnen. In overleg met de *privacy officer* van de faculteit is het DMP opgesteld. Hierin staat beschreven hoe er met de onderzoeksgegevens omgegaan wordt, hoe de privacy van de respondenten gewaarborgd blijft en hoe de gegevens opgeslagen worden, onder andere om in overeenstem-

ming te blijven met de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG). Het DMP en de ethische aanvraag zijn beide goedgekeurd door de Cetor.

Naast de toestemming van de ethische commissie, is er ook toestemming gevraagd aan DJI voor het interviewen van zelfmelders in detentie. Deze aanvraag is goedgekeurd door DJI, maar de procedure heeft meer tijd in beslag genomen dan gebruikelijk.

Voor de interviewstudie is aan elke respondent gevraagd naar zijn of haar *informed consent*. Voor de professionals en de zelfmelder die in persoon gesproken zijn is dit een getekende verklaring geweest, voor de zelfmelders die alleen telefonisch gesproken zijn is het een gesproken *informed consent* geweest die is opgenomen door de onderzoeker met een *voice-recorder*. Tot deze manier van verkrijgen van *informed consent* is in overleg met de *privacy officer* van de faculteit besloten.

Voorafgaand aan het interview hebben alle respondenten informatie ontvangen over het onderzoek, het interview en wat er met hun gegevens zou gebeuren. Ze hebben de mogelijkheid gehad om eventuele vragen te stellen voordat het interview begon en ze hebben allen toestemming gegeven voor het opnemen van het interview met een *voice-recorder*. De opname werd gebruikt om het interview achteraf zo accuraat mogelijk te transcriberen, ter

Figuur 1 Evaluatiekader werkzame elementen en mechanismen (ontwikkeld door EMMA)

verhoging van de betrouwbaarheid van de verzamelde gegevens.³⁶ Daarnaast is de respondenten duidelijk gemaakt dat eventuele vragen die opkwamen tijdens het interview te allen tijde aan de interviewer gesteld konden worden en dat ze te allen tijde later nog contact konden opnemen met de onderzoekers.

2.4 Analyse en evaluatiekader

De resultaten uit de verschillende onderzoekstappen worden in de analyse samengebracht om tot beantwoording van de onderzoeksvragen te komen. De benoemde werkzame elementen worden daarin gestructureerd aan de hand van en, voor zover mogelijk, getoetst aan de criteria van het evaluatiekader uit het EMMA-onderzoek voor werkzame interventies ten aanzien van recidivevermindering (zie paragraaf 1.1.5). Hoewel de onderzoeksvragen niet gericht zijn op recidivevermindering, maar op beperking van detentieschade, staat die zowel in dit project als in de literatuur hoofdzakelijk in de sleutel van recidivevermindering, zodat aangenomen wordt dat dezelfde randvoorwaarden voor werkzaamheid gelden. Waar in het EMMA-onderzoek de kaders van tien Koers

36 Beyens & Tournel, 2010.

& Kansen projecten gezamenlijk zijn getoetst aan dit op de literatuur gebaseerde kader, en zodoende het potentiële succes is ingeschat, kan in dit specifiek op het project 3Noord gerichte onderzoek een beeld worden verkregen van het daadwerkelijke succes. Het door EMMA opgestelde evaluatiekader is onderverdeeld in vier pijlers. Deze vier pijlers zijn: screening, analyse, organisatie en interventie. Screening en analyse zijn het fundament om een onderbouwd, gedragen en uitvoerbaar plan te kunnen maken. Organisatie en interventie zien op het succesvol kunnen uitvoeren van dat plan. In de praktijk zijn de pijlers, ook chronologisch, niet altijd helemaal van elkaar onderscheiden en lopen ze vloeiend in elkaar over. Hieronder zullen de pijlers kort samengevat worden als evaluatiekader voor het huidige onderzoek, zoals ze nog kernachtiger worden samengevat in Figuur 1. Voor een uitgebreidere toelichting wordt verwezen naar het EMMA-onderzoek.

2.4.1 Screening en analyse

Voordat er een plan voor resocialisatie opgesteld wordt, is het van belang om het recidiverisico te bepalen van de cliënt. Vanuit de literatuur geldt namelijk het principe: hoe hoger

het risico, hoe steviger de interventie.³⁷ In combinatie met *cost-effectiveness* overwegingen (de verhouding tussen de inzet van schaarse middelen en opbrengst), houdt dit doorgaans in dat als de recidivekans klein is, interventie niet nodig wordt geacht. Mede daarom dient het recidiverisico te worden ingeschat tijdens de screening. Als de hoogte van het recidiverisico om interventie vraagt, moet er gekeken worden naar de veranderbare criminogene factoren, waar de sterke kanten van een cliënt liggen en wat de motivatie is van de cliënt.³⁸ Dit onderdeel van de screening loopt eigenlijk vloeiend over in de analyse. Het belangrijkste verschil is dat in de analyse de cliënt zelf betrokken wordt, ook om draagvlak voor het plan te creëren. Zo dient nadat de risicofactoren in kaart zijn gebracht in de screening, samen met de cliënt gekeken te worden welke primaire en secundaire doelen bereikt moeten worden en welke obstakels daarbij te zien zijn. Er wordt daarnaast ook gekeken naar hoe deze doelen en obstakels zich verhouden tot de criminogene factoren en sterke kanten van een cliënt. Ook is de prioritering van interventies van belang: wat moet er als eerste gebeuren voor de cliënt.

37 Dit het bekende eerste principe van het Risk-Need-Responsivity (RNR)-model.

38 Dit zijn respectievelijk het tweede en derde principe van het RNR-model.

2.4.2 Organisatie en interventie

Om van het gemaakte plan een geslaagde interventie te maken, moet de uitvoering uiteraard goed zijn. Al tijdens het opstellen van het plan moet er steeds rekening gehouden worden met de uitvoerbaarheid en haalbaarheid van het plan, oftewel de organisatie. Hierbij is het aangaan van een effectieve werkalliantie erg belangrijk. Een effectieve werkalliantie houdt in dat er sprake is van een positieve relatie van de professional met de cliënt, waarbij er ruimte is voor vertrouwen in elkaar. Daarbij zijn ook de vaardigheden van de professional van belang, die op basis van de literatuur nodig blijken te zijn voor een therapeutische of rehabilitatief effect (de zogenaamde *Core Correctional Practices*). Uiteraard is voor de organisatie niet alleen de samenwerking met de cliënt van belang, maar ook de samenwerking tussen bij de uitvoering betrokken partijen onderling. Essentieel daarbij is het organiseren van regie op het proces. Daarbij moet rekening gehouden worden met geldende regels (bijvoorbeeld ten aanzien van privacy). Voor toetsing van de werkzaamheid van het plan of de noodzaak van aanpassing, zijn monitoring en (tussentijdse) evaluaties, zowel met professionele partijen als met de cliënt, van belang.

Voor de interventie is vervolgens in eerste instantie van belang dat die aansluit bij de

bestaande kennis en bij de mogelijkheden of tekorten van de cliënt. Gekozen (gedrags)interventies moeten op die manier passend zijn als ook aansluiten bij de geformuleerde doelen van het plan en het wegnemen van geïdentificeerde obstakels, om zo tot een pro sociaal leven te komen. Dit kan bijvoorbeeld in de vorm van hulp verlenen bij concrete tekorten of bij onvermogens als gevolg van een verstandelijke beperking of psychiatrische problemen of andere problemen. Drie typen interventies worden onderscheiden, namelijk: (1) advies en instructie; (2) verstrekken van hulp op één of meer van de vijf leefgebieden en (3) complexe zorg.

De hierboven beschreven werkzame elementen en mechanismen kunnen in een evaluatiekader geplaatst worden: een verzameling werkzame bestanddelen die in beginsel passen in elk resocialisatietraject. Het is een soort multidimensionale meetlat die naast het project gelegd kan worden, om te toetsen of aan deze werkzame elementen en mechanismen voldaan wordt. Uiteraard wordt daarbij, omdat dit evaluatiekader voor alle typen interventies gericht op resocialisatie geldt, rekening gehouden met de specifieke kenmerken, kaders en mogelijkheden van het project 3Noord.

DRIE

Beschrijving van de
werkwijze(n) van het project

In dit hoofdstuk zal eerst de werkwijze van 3Noord in kaart gebracht worden om vervolgens in hoofdstuk 4 de werkzame elementen weer te geven. Hieronder zal eerst het reguliere nazorgproces beschreven worden, om daarna te kunnen beoordelen in hoeverre het proces van het project 3Noord daarvan verschilt.

3.1 Reguliere proces

In Figuur 2 is schematisch weergegeven welke instanties, min of meer volgtijdelijk, betrokken zijn bij de sanctie-uitvoering van de gevangenisstraf van een zelfmelder in het reguliere proces tot en met de nazorg.

3.1.1 Rechtbank en OM

Bij de veroordeling voor een gepleegd misdrijf kan de rechter een gevangenisstraf opleggen. Het OM wordt van de uitspraak op de hoogte gesteld. Pas wanneer een zaak onherroepelijk is, wordt die van het OM doorgestuurd naar het Centraal Justitieel Incassobureau (CJIB), specifiek bij het Administratie- en Informatiecentrum voor de Executieketen (AICE). Een zaak is onherroepelijk als er geen hoger beroep of cassatie

meer ingesteld kan worden, en de uitkomst dus niet meer te veranderen is.³⁹

3.1.2 Beoordeling CJIB/AICE

Het CJIB/AICE maakt vervolgens een beoordeling of iemand een zelfmelder wordt (zoals beschreven in paragraaf 1.2.4.). Een zaak komt via een digitaal systeem binnen als een 'werkbanktaak'. Achter elkaar wordt door twee beoordelaars naar de zaak gekeken en wordt deze aangemeld als 'zelfmeld' of niet (in het geval van een afwijzende beoordeling). Als tijdens de beoordeling naar voren komt dat expertise buiten het team gezocht moet worden voor een goede beoordeling, dan

³⁹ Gemiddeld genomen duurt het proces van onherroepelijk worden van de zaak tot het binnenkomen van de zaak bij het CJIB 28 dagen. De rechtbank heeft twee weken de tijd om een uitspraak te doen en het OM daarvan te verwittigen, de partijen hebben ook twee weken om daar een rechtsmiddel tegen in te stellen, en bij het uitblijven daarvan heeft het OM ook twee weken om de uitspraak te routeren naar het CJIB. Als er wel in hoger beroep en/of cassatie wordt gegaan door OM of verdediging, kan het voorkomen dat sommige vonnissen die het CJIB binnen krijgt van enkele jaren terug zijn.

Figuur 2
Reguliere proces

wordt er een zaakregisseur⁴⁰ betrokken. Dat gebeurt bijvoorbeeld in de complexe situatie dat na de aanvankelijke beoordeling tot zelfmeldstatus, de veroordeelde in kwestie door de politie is opgepakt vanwege een nieuw feit, en dat de politie vraagt of de zelfmeldstatus ingetrokken kan worden zodat ze iemand vast kunnen houden. Na een gezamenlijk overleg wordt vervolgens (in consensus) een keuze gemaakt.

Naast deze reguliere lijn, kan een zaak ook op een andere manier onder de aandacht gebracht worden bij het CJIB. Eén van de ketenpartners, bijvoorbeeld de reclassering of het OM, of bijvoorbeeld de advocaat van de veroordeelde kan een verzoek indienen bij het CJIB tot een positieve beoordeling van de zelfmeldstatus. Het CJIB kijkt vervolgens eerst of zij de zaak al binnen hebben vanuit het OM. Is dit al zo, dan halen ze de zaak uit de reguliere lijn en wordt het een maatwerkzaak. Anders wordt afgewacht tot dat wel zo is en vervolgens de motivatie en extra informatie van de aanvrager

ook meegewogen in de beoordeling. Dit is vaak meer informatie dan dat er in het executiedossier staat op basis waarvan het CJIB de beoordeling maakt. Bij het CJIB kunnen ze dus op aanvraag van externen meer informatie meenemen in hun beslissing, maar ze wachten altijd totdat zij de zaak vanuit het OM al binnen hebben. Ze nemen geen extra zaken aan, alleen de zaken via de officiële kanalen.

Zodra de beoordeling gemaakt is door het CJIB, wordt deze overgedragen aan de Dienst Individuele Zaken van de Dienst Justitiële Inrichtingen (DIZ/DJI), eerste plaatsing. In uitzonderlijke gevallen komt een advocaat van een veroordeelde of DIZ nog wel eens terug bij het CJIB, nadat de beoordeling zelfmeld of niet is gedaan. Als een advocaat of DIZ bij het CJIB op de lijn komt met bezwaren tegen de beslissing, kijkt het CJIB of er reden is voor een heroverweging. Dit gebeurt echter zelden, omdat de beslissing van het CJIB al goed onderbouwd wordt (in eigen systemen), en men dus met nieuwe zwaarwegende feiten moet komen, alvorens het CJIB een heroverweging doet.

3.1.3 Procedure DIZ

Zodra 'DIZ eerste plaatsing' zaken van het CJIB overgedragen krijgt wordt gekeken waar de zelfmelders wonen en op basis daarvan wordt gekeken in welke PI hij of zij geplaatst zal worden. Met de PI's – waaronder dus ook de bij het project 3Noord betrokken PI Leeuwarden en PI Veenhuizen – heeft DIZ afspraken over hoeveel zelfmelders er per week opgeroepen kunnen worden voor die specifieke PI. DIZ houdt in de kennisgeving van de oproep aan de zelfmelders een termijn aan van zes weken tot de oproepdatum, zodat ook de afdeling bezwaar en beroep van DIZ genoeg tijd heeft eventuele klachten af te handelen. Zodra de zelfmelders de brief binnen hebben gekregen van DIZ, kunnen zij namelijk binnen zeven dagen na dagtekening van de brief nog bezwaar aantekenen tegen de plaatsing, of ook wel omdat ze het niet eens zijn met de oproep of wanneer er zeer dringende omstandigheden zijn waardoor ze op de genoemde datum niet naar de gevangenis kunnen komen. In de brief aan de zelfmelder staat naast de datum en tijd waarop de betrokkene zich moet melden in de PI (met daarbij de specifieke locatie erbij vermeld), het aantal dagen dat de persoon moet zitten en informatie wat een de zelfmelder allemaal mee de PI in mag nemen.

40 Er zijn externe en interne zaakregisseurs. Een externe houdt in dat ze contactpersoon zijn van ketenpartners van het CJIB/AICE. Een interne houdt zich bezig met belangen en partijen binnen het CJIB/AICE. Beiden houden zich bezig met beslissingen over de executie van straffen waar een persoonsgerichte benadering aan ten grondslag ligt.

3.1.4 Detentie en nazorg

Nadat de brieven verstuurd zijn vanuit DIZ is het aan de zelfmelder om zich te melden. Als hij zich meldt op de bedoelde datum dan komt hij in een plusprogramma in de PI terecht, (zoals beschreven in hoofdstuk 1). Als hij zich niet meldt, komt hij op de arrestantenlijst terecht en wordt hij op een gegeven moment aangehouden door de politie. Zodra de zelfmelder in detentie zit, wordt er een detentiemelding naar de gemeente gestuurd, zodat men daar op de hoogte is dat de inwoner van die gemeente in detentie zit. Dit is ook een soort aanvangsmoment voor de nazorg.

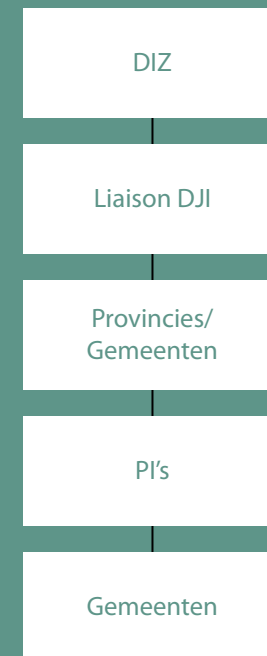
In detentie gaat een casemanager van de afdeling waar de zelfmelder verblijft in gesprek met hem, aan de hand van de vijf leefgebieden. Zo wordt er gekeken of de zelfmelder ergens hulp bij nodig heeft en worden er indien nodig re-integratieactiviteiten opgestart. Ook is het de bedoeling dat de gemeente een ondersteuningsaanbod doet wanneer de zelfmelder in detentie zit. Dit kan specifiek gericht zijn op het in de PI gemaakte plan, of meer algemeen, maar aan het bedoelde aanbod wordt volgens enkele geïnterviewden in veel gevallen in de praktijk geen uitvoering gegeven. Als de zelfmelder zijn straf uitgezeten heeft, wordt er een einde detentiemelding verstuurd naar de gemeenten.

Het is dan aan de gemeente om de persoon in beeld te brengen en ondersteuning te bieden indien nodig. Dat kan dan op basis van een hulpvraag zijn, of ook actiever op basis van een uitnodiging tot contact vanuit de gemeente, waarbij eventueel ook de leefgebieden langsgelopen worden. Reguliere nazorgcoördinatoren zijn bekend met die systematiek.

3.2 Het proces in het project 3Noord

Het project 3Noord kenmerkt zich doordat de zorg die in het reguliere proces als nazorg wordt geleverd, als 'voorzorg' wordt ingezet in de tijd die de zelfmelder heeft voorafgaand aan detentie. Het proces van het project 3Noord verloopt vanaf de (onherroepelijke) veroordeling vergelijkbaar met het reguliere proces tot aan DIZ. Figuur 3 geeft de lijn weer van het project 3Noord vanaf die schakel in de keten. De organisatie sluit aan op de reguliere nazorgaanpak, waardoor dit ook in elk provincie anders gedaan wordt. Overkoepelend is er een kerngroep ingesteld die aan het roer staat van het 3Noord project. In die kerngroep zitten vertegenwoordigers uit de drie provincies (Groningen, Friesland en Drenthe) en de twee bij het project betrokken PI's (Leeuwarden en Veenhuizen).

Figuur 3
Proces project 3Noord

3.2.1 Liaison DJI

Als DIZ de zelfmelders heeft ingepland voor detentie en de brieven naar de zelfmelders heeft gestuurd, wordt de lijst met zelfmelders intern doorgestuurd aan de liaison van DJI voor het project 3Noord. Zodra de liaison de lijst binnen heeft, zet hij de zelfmelders uit naar de betreffende provincies en gemeenten. In sommige gevallen is dit het Zorg en Veiligheidshuis (ZVH), in andere gevallen individuele nazorgcoördinatoren of andere contactpersonen van gemeenten. Bij het uitzetten van de zelfmelders door de liaison DJI aan de provincies of gemeenten, worden ook de casemanagers die betrokken zijn bij de zelfmelders uit de PI's meegenomen in de berichtenwisselingen. De PI's krijgen lijsten met namen en melddata van de zelfmelders om zo de cellen gereserveerd te houden. Zodra de lijsten naar de gemeenten verstuurd zijn, begint het proces daar te lopen.

3.2.2 Zelfmelders met een COA-adres

Een aparte groep zelfmelders zijn de zelfmelders die op een adres van het COA (Centraal Orgaan opvang Asielzoekers) verblijven. Het adres dat doorgegeven wordt vanuit de liaison is dan een asielzoekerscentrum (AZC). In dat geval wordt meteen bij het COA nagevraagd of

de zelfmelder daar nog verblijft, of dat deze met onbekende bestemming is vertrokken (MOB), wat in veel gevallen blijkt. Er volgt terugkoppeling aan de liaison DJI, zodat de PI niet onnodig cellen gereserveerd houdt en aan DIZ. Dat betekent dan ook dat die zelfmelder meteen als arrestant wordt aangemerkt en dus op elk moment opgepakt kan worden door de politie, als hij zich nog in Nederland begeeft.

3.2.3 Na melding voor detentie

Er wordt door de PI altijd een detentiemelding naar de gemeente gestuurd, om aan te geven dat iemand in detentie zit. Dit proces is hetzelfde als in het reguliere nazorgproces. Als er tijdens of na detentie nog acties uitgezet worden voor de zelfmelder, zal er intensiever contact zijn met de gemeente door de PI. Dit is een verschil met het reguliere nazorgproces. Als een zelfmelder zijn detentie heeft uitgezeten, zal er door de PI altijd weer een einde detentiemelding naar de gemeente gestuurd worden, net als in het reguliere nazorgproces. De gemeente is dan vervolgens weer aan zet om de zelfmelder (weer) in beeld te krijgen en ondersteuning te bieden indien nodig.

3.3 Werkwijze project 3Noord

De werkwijze van de drie bij het Koers en Kansen project betrokken provincies verschillen in nuances en er zijn variaties binnen deze aanpak ook tussen gemeentes. In het volgende wordt het proces in grote lijnen generaliserend beschreven zonder op variaties in te gaan. Bijzonderheden in de aanpak en verschillen in werkwijzen tussen de provincies worden waar relevant tussendoor besproken en in paragraaf 3.4 ook apart samengevat. En een overzicht met de verschillende organigrammen van de drie provincies is te vinden in Bijlage C

3.3.1 Voorafgaand aan het contact met de zelfmelders

Zodra de liaison DJI doorgeeft dat de brieven vanuit DIZ zijn verstuurd, start deze een screening naar de zelfmelders. De liaison screent de zelfmelders op dezelfde manier als reguliere toekomstige gedetineerden op onder andere voorgaande delicten, eventueel voorgaand geweld tegen beroepsbeoefenaars en eventuele betrokkenheid van hulpverlening. De liaison DJI stuurt de lijst met zelfmelders voor de gemeenten van het ZVH naar de nazorgcoördinator die verbonden is aan het ZVH. Hierbij wordt ook de screening vanuit DJI

meegestuurd. Gemeenten die niet verbonden zijn aan het ZVH krijgen de lijsten – vanwege privacy-overwegingen – zonder de screening vanuit DJI toegestuurd. Anders dan het ZVH hebben gemeenten daarover geen contact met DJI. Een toetsing van de praktijk aan privacy-wetgeving maakt geen onderdeel uit van dit onderzoek.

Het ZVH en/of de nazorgcoördinatoren kijken na de melding vanuit DJI of de zelfmelder bekend is in de eigen systemen. Als iemand bijvoorbeeld een veelpleger is, dan is er vaak een reclasseringsmedewerker aan die persoon gekoppeld en kan daar contact mee gezocht worden. Er wordt ook een uitvraag gedaan bij de gemeenten waar de zelfmelder vandaan komt of de zelfmelder daar bekend is.

Na de screening⁴¹ worden de brieven verstuurd naar de zelfmelders met het hulpaanbod. Afhankelijk van de provincie en/of de gemeente wordt dit vanuit het ZVH of door de gemeenten gedaan. Meer algemeen is hier de afspraak dat er een brief gestuurd wordt en dat er actief op de zelfmelder afgegaan wordt in het geval van geen respons. Dit wordt in verschillende mate gedaan. Meestal wordt een afweging gemaakt

41 Er is ook een gemeente die geen screening doet en deze niet bij de liaison DJI opvraagt, om zo onbevoordelbaar mogelijk het gesprek met de zelfmelder in te gaan.

of er wel of niet een brief verstuurd wordt. In sommige gevallen wordt ervoor gekozen om geen brief te sturen, bijvoorbeeld als er al hulpverlening betrokken is.

Meestal legt en onderhoudt de coördinator het contact met de zelfmelders, stelt de plannen voor detentie op, doet de coördinatie richting de PI en de gemeenten en houdt het monitoringsformat bij.

3.3.2 Het contact met zelfmelders

In de meeste gevallen wordt in de drie provincies contact met de zelfmelders gezocht via een brief, soms wordt ook rechtstreeks telefonisch contact opgenomen. Als er wel een brief verstuurd wordt, staat het erin dat iemand zich moet melden voor zijn detentie en dat ze willen kijken of ze de zelfmelder ergens mee kunnen helpen voorafgaand aan de detentie. De zelfmelders worden gevraagd om contact op te nemen binnen vijf werkdagen via telefoon of e-mail. Daarnaast wordt er ook verteld dat er mogelijk een onverwacht huisbezoek volgt als de zelfmelder niet reageert binnen vijf werkdagen. Tijdens deze vijf werkdagen wordt ook al geprobeerd om contact te leggen met de betreffende gemeente, als dit contact er nog niet was.

De brief is een uitnodiging om contact op te nemen of om op gesprek te komen op een bepaalde dag en tijdstip. Het is aan de zelfmelder zelf of hij hulp wil aanvaarden, het traject is vrijwillig. Als de zelfmelder open staat voor gesprekken, vinden er meer gesprekken plaats indien nodig. Waar het kan, wordt de ondersteuning ook uitbesteed aan de gemeente waar iemand vandaan komt, de gemeenten hebben de meeste kennis van de lokale mogelijkheden. De coördinator blijft dan wel vanaf de zijlijn betrokken.

Als er al betrokken hulpverlening is, dan wordt het contact met hen gelegd en wordt in overleg de zelfmelder benaderd. Als het niet nodig is, is er geen contact met de zelfmelder zelf, maar alleen met de betrokken hulpverlening. Zo wordt voorkomen dat er weer een nieuw persoon bij de zelfmelder komt kijken, en verloopt het contact dus via personen die de zelfmelder al kent en vertrouwt.

Na een reactie van de zelfmelder op de brief, vindt een gesprek plaats, waarbij de vijf leefgebieden als basis worden genomen. Tijdens dit gesprek wordt gekeken naar alle aspecten van iemands leven die van belang kunnen zijn als het gaat om het voorkomen van detentieschade. Bijvoorbeeld wordt in sommige gemeenten ook gebruik gemaakt van de zelfredzaamheidsmatrix (zie hoofdstuk 1.2.2) voor het aanbieden van hulp. Of er wordt bij-

voorbeeld gekeken naar het thuisfront en de achterblijvers. Er wordt dus op alle fronten van iemands leven gekeken naar mogelijke gebieden waar detentieschade kan ontstaan. Als er leefgebieden zijn met het risico op detentieschade, wordt er een plan opgesteld, indien nodig in samenwerking met andere partijen. Hier wordt niet met één standaard format gewerkt, maar elke gemeente en elke hulpverlener die betrokken is, heeft een eigen manier van werken.

Als een zelfmelder niet komt opdagen, hebben de drie provincies en de verschillende gemeenten verschillende benaderingen. Er zijn gemeenten waar geen verdere actie wordt ondernomen en het project stopt. De vragenlijst voor de monitoringsformat wordt ingevuld met 'niet komen opdagen'. Er worden geen vervolgpogingen gedaan zoals een huisbezoek om in contact te komen. In andere gemeenten gaat er wel altijd een professional bij de zelfmelder thuis langs. In de ene gemeente gebeurt dit door een medewerker van het forensisch WIJ-team. In andere gemeenten wordt zelf op huisbezoek gegaan of iemand van het gebiedsteam of wijkteam gevraagd om bij de zelfmelder langs te gaan.

Als de zelfmelder er dan niet de deur opendoet, stopt in de ene gemeente het project, omdat er dan van uit wordt gegaan dat de zelfmelder geen behoefte heeft aan het ondersteunings-

aanbod. In een andere gemeente wordt er nogmaals een brief door de brievenbus gedaan. In weer een andere gemeente proberen ze daarna nog een tweede keer langs te gaan op huisbezoek. Dit is echter afhankelijk van de tijd die er nog is tot de melddatum en de caseload die de professionals op dat moment hebben. Als er bij een huisbezoek wel contact kan worden gemaakt met de zelfmelder, wordt geprobeerd het gesprek aan te knopen en gebieden te identificeren waar detentieschade kan ontstaan, als deze er zijn. Er wordt dus per gemeente anders mee om gegaan, maar elke gemeente probeert, in geval van non respons op de brief in ieder geval nog één keer, contact te krijgen.

Zoals boven gezegd wordt in bijzondere gevallen ervoor gekozen om geen brief te sturen. Het niet sturen van een brief heeft altijd een reden. Bijvoorbeeld als bekend is dat de zelfmelder een LVB heeft en verwacht wordt dat die zijn post niet opent, wordt ervoor gekozen om geen brief te sturen, maar meteen iemand langs te sturen. In de meeste gevallen is de reden om geen brief te sturen dat er al bestaande hulpverlening bij de zelfmelder betrokken is. In dat geval wordt er contact gezocht met de hulpverlening. Op die manier wordt gebruik gemaakt van bestaande structuren rondom een persoon. In overleg met de bestaande hulpverlening wordt gekeken wat de beste route is om de zelfmelder te benade-

ren. Soms loopt het contact alleen via de hulpverlener en ziet de coördinator de zelfmelder zelf niet, maar wordt op de achtergrond vanuit het project 3Noord meegewerkt aan een plan voor de zelfmelder. Vaak weet de zelfmelder dan ook niet dat het project 3Noord betrokken is. In andere gevallen heeft de professional van het project 3Noord wel zelf contact met de zelfmelder. Ook hier geldt weer dat het aan de zelfmelder zelf is of hij het contact aan wil gaan en of hij hulp wil accepteren.

Wat contact met de PI betreft, wordt altijd een terugkoppeling gegeven aan de PI, ook als iemand niet gereageerd heeft. En als er een plan wordt opgesteld, wordt dit wederom teruggekoppeld aan de PI evenzo als informatie of de betrokkenen zichzelf willen melden. De PI wordt daarnaast ook betrokken bij de plannen, als daar noodzaak voor gezien wordt.

In principe wordt informatie die belangrijk is voor de PI altijd naar de PI gestuurd. In dit bericht worden eventuele bijzonderheden die voortkomen uit de screening (zoals een drugsverslaving) doorgegeven als dit relevant en nodig wordt geacht zodat de PI beter is voorbereid op de zelfmelder die binnen gaat komen. Bij het doorgeven van informatie wordt altijd een afweging gemaakt of het verantwoord is om deze informatie door te geven en dit wordt ook altijd geregistreerd in de systemen van het ZVH.

3.4 Verschillen tussen de drie provincies

In alle drie de provincies is het project 3Noord ingebed in bestaande structuren (vaak die voor reguliere nazorg). Maar omdat die structuren verschillen tussen de provincies, ontstaan er ook meteen verschillen in werkwijze ten aanzien van het project 3Noord. Bovendien, hoe meer binnen een provincie centraal wordt gewerkt aan het project hoe minder verschillen er in werkwijze zijn binnen een provincie.

In Groningen en Friesland is de informatievoorziening omtrent het project centraal belegd bij het ZVH. Daar komt alle informatie binnen en wordt het uitgezet naar de personen die er mee aan de slag moeten, hetzij de verschillende gemeenten zelf, hetzij op vraag van de coördinator die acties uitzet. Anders dan in Groningen en Friesland is de informatievoorziening in Drenthe lokaal belegd. Voor vijf gemeenten die bij het ZVH Drenthe aangesloten zijn wordt de informatie naar het ZVH verstuurd, voor de andere zeven gemeenten wordt dit direct naar de nazorgcoördinatoren of contactpersonen van die gemeenten gestuurd. Ook hoe de casussen opgepakt worden is anders geregeld in de provincies. In Groningen worden alle casussen opgepakt door de coördinator, die het uitzet bij verschillende

partijen of contactpersonen van gemeenten als dat nodig is. In Friesland en Drenthe is elke gemeente zelf verantwoordelijk voor het oppakken van de casussen. Hierdoor ontstaan ook verschillen ten aanzien van het zoeken van contact met de zelfmelder tussen en binnen provincies, bijvoorbeeld ten aanzien van wat de professionals nog qua acties ondernemen om contact te krijgen met de zelfmelder na geen reactie op de eerste contactpoging. In Groningen wordt eigenlijk altijd geprobeerd om in ieder geval één keer langs te gaan op huisbezoek. In Friesland en Drenthe gaan professionals van sommige gemeenten actief naar de zelfmelder toe, bij andere gemeenten laten ze het erbij als er geen contact wordt opgenomen door de zelfmelder.

Wat de provincies bij het zoeken van contact grotendeels met elkaar gemeen hebben is het proberen aan te sluiten bij bestaande structuren om een zelfmelder heen. Zo wordt er doorgaans geen brief gestuurd als er bekend is dat er al hulpverlening betrokken is bij een zelfmelder, maar proberen ze het contact te leggen via die hulpverlening. Zo proberen ze te voorkomen dat er veel verschillende personen betrokken zijn bij een zelfmelder en dat de zelfmelder ook hierover contact heeft met vertrouwde personen.

Ook de mate waarin informatie opgevraagd wordt voorafgaand aan het contact met de

zelfmelder is wisselend. In Groningen en Friesland wordt dit consequent wel gedaan, waarbij informatie gedeeld wordt als er een noodzaak voor gezien wordt. In Drenthe is dit afhankelijk van de professional. Wat de professionals die gesproken zijn ook allemaal aangaven is dat zij altijd in ieder geval een e-mail sturen naar de PI, om die op de hoogte te brengen van of er contact is gelegd met de zelfmelder of niet en of er een plan is gemaakt of niet.⁴²

Ook het aanleveren van de informatie voor de monitoringsformat is verschillend geregeld. In Groningen wordt de format ingevuld door de coördinator van het project en de procesondersteuner van het ZVH. In Drenthe wordt de informatie vanuit de verschillende gemeenten naar de coördinator van het project gestuurd, die het vervolgens invult in de monitoringsformat. In Friesland worden de vragenlijsten voor de format vanuit het ZVH Friesland naar de verschillende gemeenten gestuurd, die de lijsten na het invullen retour sturen naar het ZVH.

42 Vanuit de PI werd echter aangegeven dat zij lang niet altijd van elke gemeente een bericht krijgen voorafgaand aan de detentie. Het is onduidelijk of dit niet gedaan wordt door de professionals die in het kader van het onderzoek geïnterviewd zijn, of dat dit niet gedaan wordt door andere professionals die niet gesproken zijn.

In het ZVH Friesland is een Triage en Regietafel opgezet. Op deze tafel komen in principe alle gedetineerden voorbij, waaronder recent ook de zelfmelders. Bij de triagetafel zijn DJI (de liaison), reclassering, de betreffende gemeente en het ZVH betrokken. De Triagetafel wordt voorgezeten door de regiocoördinator en heeft als doel informatie over de gedetineerde of zelfmelder van die verschillende partijen samen te brengen, ook wordt er direct een inschatting op veiligheidsrisico's gemaakt. Als de betrokken partijen het idee hebben dat er problemen zijn rondom de persoon wordt deze doorgezet naar de Regietafel, anders naar de nazorgcoördinator van de betreffende gemeente waar de zelfmelder vandaan komt. Op de Regietafel wordt vervolgens ook informatie opgevraagd bij het OM en de politie, beide partijen zijn ook aanwezig bij de Regietafel evenals de trajectbegeleider (tevens coördinator voor het project 3Noord in Friesland). Er wordt dan gekeken of er nog straffen openstaan, of bijvoorbeeld de wijkagent nog informatie heeft over de persoon etc. De Regietafel is met name bedoeld om een inschatting te kunnen maken van de risico's voor de professionals die op huisbezoek zou gaan. Als de zelfmelders ook op de regietafel besproken zijn, wordt die informatie naar de betreffende gemeente doorgestuurd. Die gemeente krijgt dan een advies mee, waarin bijvoorbeeld aangegeven staat of iemand

bekend is bij de reclassering en wie er dan van de reclassering betrokken is. Vanuit de Triage en Regietafel gaat alle informatie met betrekking tot de zelfmelders naar de nazorgcoördinatoren van de 17 Friese Gemeenten.

In Drenthe bestaat sinds kort ook een Drents Overleg Gedetineerden (DOG). Hierbij komen onder andere de 12 gemeenten en de liaison DJI bij elkaar om casussen te bespreken. Het overleg gaat over alle gedetineerden in de provincie, niet alleen de zelfmelders. In dit overleg kunnen casussen ingebracht en besproken worden, als iemand hier behoefte aan heeft. Er kan gespard worden met collega's en er kunnen ideeën en werkwijzen uitgewisseld worden. Zo wordt geprobeerd meer samenwerking te creëren tussen de verschillende gemeenten.

VIER

Werkzame elementen en casusconstructie

In dit hoofdstuk zullen de resultaten van het empirisch onderzoek naar de werkzame elementen van het project en de verschillende casussen worden gepresenteerd. De focus is hierbij gericht op het perspectief van de respondenten van de werkzaamheid van verschillende onderdelen van het proces. Hiervoor is een breed scala aan interviewfragmenten van professionals en zelfmelders in de tekst opgenomen.

De uitkomsten worden hieronder *grosso modo* gepresenteerd in de chronologische volgorde van het werkproces van het project 3Noord, beginnend met de acties uit de periode voor detentie ook op basis van volgtijdelijkheid, waar gezien de aard van het project ook de nadruk op ligt, en vervolgens nog (eventuele) acties tijdens en na detentie. Afgesloten wordt met enige overkoepelende aspecten van het project, waaronder de samenwerking tussen partijen. Begonnen wordt met de achtergrond en doelen van het project. De geconstrueerde casussen zijn geplaatst op de plek waar ze thematisch thuishoren ter illustratie van de beschreven werkwijze en de verschillende zich onderscheidende trajecten. Naar zelfmelders wordt, omdat het project zich (nog) niet op vrouwen richt, steeds in mannelijke vorm verwezen.

4.1 Achtergrond en doelen project 3Noord

Aangezien de werkwijzen in de drie provincies van elkaar verschillen, en er ook wisselingen zijn geweest in het bestand van betrokken professionals, is een interessante vraag of de ideeën over de achtergrond en doelen van het project overeenkomen.

In principe zijn alle geïnterviewden overtuigd van de achtergrond en het hoofddoel van het project 3Noord, vergelijkbaar met de probleembeschrijving en contouren zoals beschreven in het eerste hoofdstuk. Het voorkomen of verminderen van detentieschade als centrale doel wordt door iedereen ook in de context geplaatst van het (lange termijn)doel recidive te voorkomen of verminderen. Eén geïnterviewde noemde daarbij nog het verminderen van de overlast voor de maatschappij.

Voor de achtergrond van het project benadrukt men dat het gaat om het benutten van een kans, in de letterlijke zin van Koers & Kansen (dat als programma ook weer de kans bood aan dit initiatief). Anders geformuleerd: doordat men van de groep zelfmelders weet wanneer ze in detentie gaan, is er ruimte om een plan op te stellen om de detentieschade te beperken.

“Het kan best lang duren voordat iemand zichzelf moet melden en op zo’n moment kan iemand eigenlijk al in een heel ander stadium van zijn leven zijn, dan waar hij was toen hij veroordeeld werd. Of althans, toen hij strafbare feiten pleegde [...] En wat je ziet is dat het vaak, nou ja, redelijk korte straffen zijn, die best wel heel ontwrichtend kunnen zijn voor het leven wat iemand dan heeft of ontwrichtend voor het gezin waar iemand in thuishoort. En daar kun je aan de voorkant vaak best wel dingen voor regelen” – professional

De doelen voor individuele trajecten wisselen, die zijn casusafhankelijk en vragen steeds om maatwerk. Opvallend is dat door zes respondenten ook een procesdoel voor het project werd benoemd, namelijk een betere samenwerking tussen betrokken partijen. Waar in het reguliere (nazorg)proces weinig zicht was op iemand vanuit provincie en gemeente als hij in detentie zat, en andersom hadden de PI’s weinig zicht op wat er buiten allemaal gebeurt, dwingt het project 3Noord partijen meer tot samenwerking en ontstaat er meer zicht over de eigen grenzen heen. Dit zou het reguliere nazorgproces, voor de andere doelgroepen, ook ten goede kunnen komen.

“Dus hoe kun je die brede ondersteuning zoals we dat vanuit de gemeente op wielen zeg maar bieden, en daarin de verschillende domeinen voornamelijk, zo aan elkaar verbinden, zodat je een plan krijgt wat domein overstijgend klopt?” – professional

Voor een zo volledig mogelijk plan voor de zelfmelder, is meer inzicht in elkaars mogelijkheden en werkvelden dus van belang.

Een ander nevendoeel dat in de interviews genoemd werd, is dat het meldingspercentage omhoog gaat, dus meer zelfmelders zich melden voor hun detentie. Dat staat in nauwe verband met de eerder geschetste gevolgen van het arrestant worden en de hiermee verbonden verhoging van het risico op detentieschade. Ook is als nevendoeel benoemd dat er meer contact gelegd moet worden met de zelfmelders, waarbij de respondent dat ook in de sleutel plaatste van vermindering van detentieschade. Dat is een mooie brug naar een van de eerste acties in het proces op casusniveau.

4.2 Periode voorafgaand aan detentie

4.2.1 Wel of geen contact met de zelfmelder zoeken en verkrijgen: scenario's

Om de doelen van het project te bereiken is contact met de zelfmelder nodig. Uiteraard omdat vanwege de vrijwilligheid diens medewerking is vereist, en omdat men anders niet toekomt aan gesprek over de inhoud van eventuele hulp. Zoals in het vorige hoofdstuk beschreven is het de bedoeling dat de professionals uit het 3Noord project alle zelfmelders benaderen voorafgaand aan hun detentie. Respondenten geven aan dat aan het begin van het project de afspraak gemaakt is dat er in ieder geval naar iedere zelfmelder een brief verstuurd zou worden met een ondersteuningsaanbod. Op die manier wordt geen enkele zelfmelder overgeslagen en hebben ze gelijke kansen op het krijgen van hulp. Maar gedurende het project is gebleken dat voor een vervolg van het proces het versturen van een brief niet altijd de beste manier is om iemand te benaderen. De brief is niet heilig, het zoeken van contact is dat wel.

Uit de jaarrapportage van het project over 2021 – waarin cijfers tot en met half november zijn

meegenomen – blijkt dat er 323 geregistreerde zelfmelders waren, waarbij zelfmelders die met onbekende bestemming zijn vertrokken (MOB'ers) al buiten beschouwing zijn gelaten. Volgens de cijfers, die gebaseerd zijn op het monitoringsformat, is er met 235 zelfmelders contact gezocht. Voor de provincie Groningen geldt dat er met 113 van de 113 zelfmelders contact is gezocht, voor Drenthe met 68 van de 85 zelfmelders, voor Friesland met 54 van de 125 zelfmelders. Hieruit kan in ieder geval geconcludeerd worden dat men in Groningen het monitoringsformat in dat jaar compleet heeft ingevuld. Voor Drenthe en Friesland is op basis van deze cijfers niet duidelijk of het te maken heeft met een gebrek aan contact zoeken of met gebrekkige registratie in het format of beide. Ten aanzien van de wijze van contact blijkt uit diezelfde jaarrapportage dat in driekwart van de gevallen waarin contact gezocht is, het contact is gezocht via een brief, deze percentages verschillen tussen de provincies – Groningen 81%, Drenthe 85%, Friesland 52%. In ongeveer de helft van de gevallen reageert de zelfmelder op de brief (Groningen 63%, Drenthe 31%, Friesland 41%). Uit dezelfde cijfers blijkt ook dat bij ongeveer de helft van de zelfmelders waar contact mee is 'geweest', er inzicht is verkregen in mogelijke gebieden van detentieschade (Groningen 77%, Drenthe 45%, Friesland 25%).

In de stap tussen het zoeken van contact en het verkrijgen van contact (reactie) is getalsmatig voor het project dus de meeste winst te behalen. Dat geeft in eerste instantie het belang aan van de wijze van contact, om de respons zo groot mogelijk te laten zijn. Hieronder worden de verschillende manieren van contact zoeken besproken.

4.2.1.1 De brief en respons

Zoals in hoofdstuk 3 beschreven verschilt de werkwijze ten aanzien van het versturen van de brief per provincie en/of gemeente, en dat geldt ook voor wat er in de brief staat. Sommige professionals zetten er een vraag in om contact op te nemen door te bellen naar een nummer dat in de brief staat. Anderen zetten er een uitnodiging in om te bellen of op kantoor langs te komen op een specifieke dag en tijdstip. Het oorspronkelijke idee was volgens sommigen dat er door het project heen één brief gebruikt werd die naar de zelfmelders verstuurd zou worden. Er zijn echter, onder andere door steeds veranderende personen in het project, verschillende variaties van de brief ontstaan.

“In *naam provincie* hebben ze dan geloof ik weer eeere brief en in *naam andere provincie* hadden ze een soort van dezelfde brief, maar ook daar waren er volgens mij 2 of 3 brieven in omloop. Er zijn

steeds zoveel nieuwe poppetjes op die projecten gekomen, dat eigenlijk niet meer te achterhalen was van welke brief is het nou eigenlijk*” – professional

De brieven die gebruikt worden in het project zouden volgens sommigen ‘LVB proof’ gemaakt zijn met behulp van Stichting MEE.⁴³ Er wordt echter door vier professionals getwijfeld of de brief daadwerkelijk ‘LVB proof’ is.

“Het is een ‘LVB proof’ brief, maar ik vind het niet ‘LVB proof’. Er staat zoveel informatie in en ook lange zinnen” – professional

Er is weinig communicatie over welke brief gebruikt moet worden, weinig aansturing van bovenaf. Ook is het soms onduidelijk of het aan de professional (toegestaan) is om de brief weer aan te passen naar zijn of haar ideeën over hoe die eruit moet zien. Ook is wel genoemd dat de brief nu altijd bovenop de brief van DJI komt, waardoor zelfmelders wellicht overvraagd worden. Idealiter zou dat één brief kunnen zijn. Wat de verschillende brieven veelal gemeen hebben, is dat de zelfmelders (om en nabij) vijf

⁴³ Een stichting die zich inzet voor mensen met een beperking en hun netwerk.

werkdagen de tijd gegeven wordt om te reageren op de brief. In die vijf werkdagen wordt over het algemeen afgewacht of een zelfmelder contact opneemt door bijvoorbeeld te bellen naar het nummer uit de brief of door een WhatsApp bericht te sturen. Iedereen is erop gespitst om de respons op de brief zo hoog mogelijk te laten zijn. Twee professionals geven in de verstuurd brief aan dat er een huisbezoek zal volgen, als er niet gereageerd wordt op de brief. Dit kan voor de ene zelfmelder reden zijn om juist te reageren en voor de ander om af te wachten. Een andere professional houdt de brief zo kort mogelijk, om de zelfmelders te prikkelen contact op te nemen door ze nieuwsgierig te maken.

“En ik heb toen 4 brieven verstuurd en op alle 4 kwam respons, want mensen wisten niet wat er nou precies mee werd bedoeld. Er stond geen moeilijke taal in, maar wel eigenlijk heel open van ‘goh je gaat dan en dan met detentie, kunt u zo spoedig mogelijk contact met mij opnemen’ of zo. Het was gewoon heel kort. En dat kietelde mensen voldoende om te bellen. En dan zei hij ‘ja, ik begrijp niet zo goed wat u van mij wil, maar ik denk ik bel maar even’. Dus dan zeg ik ‘ja nee, helemaal goed. Ik hoef ook niks van u, maar ik ga het nu even uitleggen. Daarom stuur ik die brief ook

en daarom maak ik hem ook zo kort, zodat mensen gaan bellen'. Nou zei hij, 'dat werkt wel.'" – professional

Van de zelfmelders reageert ongeveer de helft op de brief en dat geeft aan dat een brief voor deze groep niet de meest geschikte manier is om in contact te komen.

4.2.1.2 Geen reactie op de brief, redenen voor non-respons

Als er alleen een brief wordt gestuurd waar geen reactie op komt, is niet te controleren of iemand daadwerkelijk de brief heeft ontvangen of gelezen en bewust de keuze heeft gemaakt om geen contact op te nemen, bijvoorbeeld omdat die geen hulpvraag heeft.

"Nou ja iedereen wordt in principe gewoon aangeschreven op het adres waarop ze staat ingeschreven. Maar je hebt natuurlijk ook een hele hoop mensen die bijvoorbeeld ingeschreven staan op een briefadres. Ja die mensen die krijgen hun post wel maar ja maken ze die post ook open?" – professional

Een ander optie is dat de brief wel ontvangen is, maar niet is opengemaakt. De professionals weten dan niet wat de reden is en of dit juist een teken van mogelijke hulpbehoefte is.

"Dan denk ik: 'misschien kan die man wel helemaal niet lezen of schrijven'. En dan denk ik 'misschien maakt hij zijn post wel helemaal niet open'. Hè, want het is wel een doelgroep met vaak een LVB, of schulden en dan moeten ze helemaal geen envelop meer hebben zeg maar. Dus het kan ook allemaal oorzaken hebben. En ik denk dat als je goed bezig bent, dat je dan gaat kijken van: 'wat is daar de oorzaak van, waarom komt hij niet op gesprek of wat is daar de reden van. En kan het anders, kan ik misschien naar hem toe. Of kan ik iemand anders inschakelen die dat wel kan'" – professional

De beperkingen van de doelgroep kunnen ten slotte ook een verklaring zijn voor het geval iemand de post wel opent, maar niet begrijpt wat er in de brief staat. Non respons kan (dus) zeker niet altijd als teken van 'geen hulpbehoefte' worden geïnterpreteerd. Mogelijk is voor hun onduidelijk waarvoor ze allemaal hulp kunnen vragen. Andere zelfmelders zullen niet begrijpen wie deze brief heeft gestuurd en kunnen argwanend zijn. Ook kunnen zelfmelders, die maar een hele korte straf hebben (één dag bijvoorbeeld), denken dat contact onzin is omdat het maar één dag is. Soms is heel simpel afleiding een reden waarom niet wordt gereageerd op een geopende brief zoals deze zelfmelder vertelt:

"Ja ik heb hem geopend, maar ik heb hem wel opzijgelegd. Even snel tussen neus en lippen lees je zoiets. Kijk een brief lees je natuurlijk niet zo gauw. [...] een brief zet je gewoon sneller aan de kant en dan blijft het liggen en dan vergeet je het weer. [...] een paar regeltjes gelezen en weer opzijgelegd. Want dan word je weer gebeld, of dan ben je weer met iets anders bezig, dan leg je het gewoon gauw opzij" – zelfmelder

Het versturen van een brief is dus niet werkzaam voor alle zelfmelders. Het kan zijn dat er daardoor zelfmelders gemist worden, die wel graag hulp hadden willen hebben. Voor die groep zijn vervolgacties dus van belang.

4.2.1.3 Geen reactie op de brief, redenen voor geen vervolgactie

Tussen de provincies en tussen de verschillende gemeenten binnen provincies wordt er erg wisselend mee omgegaan als een zelfmelder niet reageert op de brief of niet komt opdagen. Er zijn professionals die de brief sturen en geen vervolgacties doen als ze daar geen reactie op krijgen, omdat ze vinden dat het de verantwoordelijkheid is van de zelfmelder om wel of geen hulp te aanvaarden.

"Ja die voel ik wel een beetje dat ik denk van 'nou ja, blijkbaar zit diegene er niet op

te wachten'. Ik heb mijn taak gedaan, want ik heb een brief gestuurd. Wie is er nu aan de beurt?" – professional

Geen vervolgactie doen kan ook samenhangen met een te hoge werkdruk of een tekort aan uren die besteed mogen worden aan de zelfmelders, of het kan niet de werkwijze van de specifieke gemeente zijn.

"Dat verbaasde mij in het begin wel heel erg, dat ik denk van 'oké, we sturen één brief en iemand reageert niet, dan laten we het daar ook bij'. Terwijl ik wel vanuit mijn achtergrond bij de reclassering ook weet dat je vaak toch wat meer moeite moet doen om met iemand in contact te komen. Maar bij de gemeente werd toch wel heel snel zo gedaan van 'ja, meer tijd hebben we ook niet.'" – professional

Vaak sneuvelt het bijvoorbeeld in de afweging ten opzichte van andere werkzaamheden. Als het vanwege andere – meer reguliere – zaken erg druk is, is een huisbezoek bij zelfmelders na geen reactie het eerste dat geschrapt wordt.

"Maar het ligt even aan de tijd die je nog hebt, want we hebben natuurlijk maar beperkt tijd aan de voorkant. En hoe druk de caseload van iedereen is. Ik denk dat dat

ook gewoon de dagelijkse realiteit is. Dat als er veel ruimte is dan heb je gewoon tijd om nog even aan te bellen of als je toevallig een cliënt daar in de buurt hebt, dan bel daar ook nog even aan. Dus dat is wel inderdaad soms afhankelijk van de druk die erop zit hoor" – professional

Als er echt geen contact tot stand komt, geeft de professional dit meestal door aan de PI dat er geen contact is geweest. De professionals verzoeken dan de PI's om, een terugkoppeling als iemand zich meldt en of uit het intakegesprek met de zelfmelder nog hulpvragen naar boven komen.

4.2.1.4 Geen reactie op de brief, vervolgactie

Er zijn ook professionals die na geen reactie op de brief pogingen doen om alsnog contact te krijgen met de zelfmelder, soms na overleg met collega's over de beste manier om dat te doen. Als er uit de screening die gedaan wordt een telefoonnummer of e-mailadres naar voren is gekomen, proberen ze vaak nog telefonisch contact te krijgen.

"Als het iemand is die wel vanuit het verleden bijvoorbeeld in beeld is geweest dan kun je vaak vanuit een dossier wat informatie ophalen. Dus dan kun je een inschatting maken van 'nou wat voor

persoon is het'. Als je geluk hebt staat er dan een telefoonnummer in zo'n dossier, dus dan kun je proberen te bellen of te mailen. We wegen wel altijd heel erg af hoor, in wat voor aanvliegroute kiezen we. Want je moet natuurlijk ook wel een beetje aan iemands privacy denken" – professional

Alternatieve contactgegevens zijn echter lang niet altijd voorhanden, maar het adres is er wel (er is immers een brief gestuurd). Vier professionals hebben aangegeven de zelfmelders daarom ook nog actief thuis op te zoeken. Al is dit wel afhankelijk van een aantal zaken.

"Dus op het moment dat ik niks heb over iemand, en ik heb een brief gestuurd en er wordt niet op gereageerd dan doe ik soms een onverwacht huisbezoek. Maar ja, dat is dan wel altijd een inschatting van je eigen veiligheid" – professional

De eigen veiligheid blijkt ook een reden dat men probeert altijd met twee personen op huisbezoek te gaan. Ook wordt er soms navraag gedaan bij de wijkagent, of de zelfmelder bij deze bekend is. Er wordt vervolgens een inschatting gemaakt of de professional zelf bij de zelfmelder langs gaat, of dat bijvoorbeeld de wijkagent mee gaat. De wijkteams van de gemeenten worden in sommige gevallen ook

CASUS 1

De ondernemer: contact door bezoek

Het contact is ontstaan doordat de professional op bezoek is geweest, nadat de zelfmelder niet gereageerd had op de brief. De professional heeft uiteindelijk ondersteuning aangeboden op het gebied behoud werk en inkomen en justitie. De uitgezette acties zijn een gemotiveerd uitstel van detentie, splitsen detentie in twee keer twee weken en ondersteuning bij onterechte aanhouding als arrestant. De zelfmelder heeft zich zelf gemeld voor alle twee de detenties.

Deze zelfmelder is 39 jaar en heeft ongeveer één jaar geleden een eigen bedrijf opgestart. Dit is niet zijn eerste detentie. Hij heeft geen woning, maar slaapt bij vrienden en familie op de bank om huur te besparen vanwege zijn nieuwe bedrijf.

Hij heeft de brief vanuit Koers en Kansen ontvangen en gelezen, maar hij heeft hier niet op gereageerd. Hij heeft deze aan de kant gelegd en was de brief weer vergeten. Een professional van het project is vervolgens naar het bekende adres toe gegaan, wat zijn bedrijf bleek te zijn. Hij had namelijk geen eigen woning. *“Ja ik heb het [de brief] opzij gelegd bij de administratie en niet veel later stond mevrouw *naam project Noord medewerker* in de garage en heeft ze me uitgebreid verteld wie ze was. Nou ja dat was eigenlijk wel wat ik nodig had. Ik denk dat als zij zelf niet in de garage had gestaan dat ik het nooit zo voor elkaar had gekregen als ik nu heb gehad. En dat ik de straf al lang had gehad in een situatie waarin*

ik eigenlijk onmisbaar was geweest.” Ze zijn in gesprek geraakt en na uitleg wie de professional was en waarvoor diegene kwam, is het contact ontstaan en gebleven. Zijn hulpvraag was vrij duidelijk, namelijk: hij had kort geleden een bedrijf opgestart en door de detentie zou hij zijn klanten kwijt kunnen raken en daarmee ook zijn bedrijf. De professional heeft hem met verschillende dingen geholpen. Ten eerste had hij op zijn eerste melddatum corona, waardoor hij zich niet kon melden, uiteindelijk heeft hij ook met corona in het ziekenhuis gelegen. Voor zijn melddatum heeft hij met DIZ gebeld om aan te geven dat hij corona dacht te hebben, dat was toen nog niet zeker. Hij zou opnieuw ingepland worden door DIZ en een nieuwe melddatum krijgen, dit was echter niet goed gegaan. Hij was aangemerkt als ‘niet gemeld’ en als arrestant aangehouden. Na één dag en nacht op het politiebureau te hebben doorgebracht zou hij naar PI Lelystad gebracht worden, maar toen gaf hij aan contact te hebben met Koers en Kansen. Er is vervolgens contact geweest tussen de politie, DIZ, AICE en Koers en Kansen, waarbij de professional bewijs toonde dat de zelfmelder daadwerkelijk corona had gehad en zich niet zomaar niet had gemeld. Hij is toen van de arrestantenlijst afgehaald en mocht in vrijheid zijn nieuwe melddatum afwachten.

Ten tweede bleken er 28 dagen detentie in het systeem te staan, toen hij de nieuwe melddatum kreeg, hoewel hij toen al één dag op het politiebureau had doorgebracht toen hij onterecht als arrestant was aangehouden. De professional heeft daarover contact gehad met AICE en die dag is vervolgens van de totale straf afgetrokken.

Ten derde viel de nieuwe melddatum in de drukste periode voor zijn bedrijf. Er is toen een gemotiveerd uitstel voor detentie gedaan, omdat hij anders te veel klanten zou missen en zijn bedrijf kwijt zou raken. Dit uitstel is verleend.

Ten vierde zou hij door een detentieperiode van vier weken achter elkaar zijn klanten kwijtraken en daardoor ook zijn bedrijf. Buiten het hoogseizoen, waar de nieuwe melddatum in viel, zou hij het wel redden om in één maand twee weken klanten te zien en de andere twee weken in de PI te zitten. De professional heeft toen in overleg met verschillende partijen geregeld dat zijn detentie opgesplitst werd in twee keer twee weken. Hij moest dan dus twee weken in de PI zitten, dan weer twee weken thuis en vervolgens weer twee weken in de PI verblijven. Voor beide perioden heeft hij zich zelf gemeld.

gevraagd dit te doen, als de professional die de zelfmelders contacteert niet zelf bij een wijkteam werkt.

Als de keuze is gemaakt om op huisbezoek te gaan, dan is het geen garantie dat ze ook daadwerkelijk contact krijgen met de zelfmelders. In de meeste gevallen wordt iemand *niet* aangehouden. Zo kan het om een postadres gaan, of is iemand niet thuis op dat moment. Anderen zouden kunnen denken dat de professional die voor de deur staat van de politie is of een deurwaarder is, waardoor ze niet opendoen. Toch vinden een aantal professionals het niet altijd verspilde moeite is als ze langs zijn geweest zonder de zelfmelder aan te treffen.

“Want weet je, het maakt mij niks uit hoor dat ik iedere keer aan de deur sta. Het is natuurlijk wel zonde van je tijd, maar aan de andere kant denk ik iedere keer ‘ja, het zou ook zomaar kunnen zijn dat iemand wel opendoet’. Dus dat vind ik eigenlijk altijd wel de moeite van het proberen waard. Alleen de praktijk leert wel dat ze eigenlijk gewoon nooit opendoen en dat het meer toevalstreffers zijn, of jongens die we al kennen, waar je dan mee in contact komt”
– professional

Er zijn dan ook verschillende professionals die of een tweede keer langsgaan, of de wijkagent

vragen om langs te gaan, of – en dat geldt voor de meesten – proberen op toch nog een andere manier contact te krijgen. Dit doen ze door bijvoorbeeld een tweede brief door de brievenbus te doen met daarin beschreven wie ze zijn, dat ze zijn langs geweest, waarom ze langs zijn geweest en met de vraag of de zelfmelder contact wil opnemen.

In de gevallen dat iemand wordt aangetroffen is het huisbezoek wel waardevol. De volgende casus illustreert dit. De geïnterviewde zelfmelder kreeg een bezoek op zijn werkadres. Door dit contact kon wel hulp worden aangeboden.

4.2.1.5 Reactie op de brief, maar geen hulpvraag

Volgens de eerder genoemde jaarrapportage van Koers en Kansen 3Noord ontstaat er bij ongeveer de helft van de mensen waarmee contact geweest is inzicht in mogelijke detentieschade, terwijl 70% een hulpvraag heeft.

De redenen van zelfmelders om geen hulp aan te nemen lopen volgens de geïnterviewden uiteen. De ene zelfmelder heeft alles zelf al geregeld en heeft daarom geen hulp meer nodig. Aan die personen wordt bijna altijd nog wel gevraagd of ze aan bepaalde zaken hebben gedacht, of ze bekend zijn met de gang van zaken in de PI. Zo werd bij veel zelfmelders die geen hulp nodig hadden, toch nog informatie verstrekt en was er enige vorm van contact. De

andere zelfmelder gaf aan geen hulp te willen, omdat hij bijvoorbeeld geen hulpverleners in huis wilde hebben of geen bemoeienis wilde. Een inschatting van potentiële risico's op detentieschade op de verschillende leefgebieden is dan niet mogelijk. De verantwoordelijkheid voor het aannemen van het hulpaanbod ligt echter bij de zelfmelder zelf aangezien de hulp op vrijwillige basis aangeboden wordt.

“Dan gaan we wel altijd de vraag stellen of iemand in ieder geval van plan is om zichzelf te melden, leggen we ook uit waarom. We proberen wel altijd informatie te geven en zeker over de huidige quarantaine in de PI. Proberenadvies te geven over wat je wel en niet mag meenemen. En als iemand voor het eerst vastzit, om dan toch wat informatie te geven over hoe zo'n inkomst procedure gaat, omdat als je dat niet gewend bent en je moet ineens uit de kleren, dan kan dat best wel wat opwekken natuurlijk”
– professional

Eén geïnterviewde heeft daarnaast aangegeven dat er vaak ook enige vorm van contact ontstaat doordat de zelfmelder gevraagd wordt of ze een CJIB-overzicht op moeten vragen voor eventuele openstaande boetes en straffen. Veel zelfmelders hebben hier het overzicht zelf niet

meer over en vinden het fijn als het in ieder geval opgevraagd wordt.

Bij degenen die geen hulpvraag hebben, wordt er in de helft van de gevallen toch een zorg/veiligheidsactie uitgezet. Soms juist vanwege de aard of korte duur van het contact of de alertheid van de professional die vervolgens actief wordt door bijvoorbeeld de casemanager van de PI te vragen iets meer aandacht te besteden aan bepaalde zaken in het gesprek met de zelfmelder.

“Die man stuurde een reactie dat hij dat hij geen contact wilde maken. Maar in die mail stond ook wel bijzondere taalgebruik en een redelijk bijzondere afsluitzin, waaruit ik haalde ‘heeft deze man echt geen hulp nodig of ligt hier toch een beetje een psychiatrische achtergrond in’. [...] Dat heb ik wel gecommuniceerd uiteindelijk naar de PI van ‘oh mijn vermoedens zijn gezien de mailwisseling wel dat er wel een hulpvraag onder ligt’. Nou misschien geen hulpvraag maar wel eventueel een psychiatrisch beeld of wat dan ook onder ligt. En die man die had inderdaad ook echt wel hulpvragen om medicatie en hij was depressief. Dat heb ik ook door gezet. En, nou ja, hij was inderdaad ook verslaafd dus VNN ingeschakeld en medicatie om inderdaad af te kicken” – professional

Ook contact zonder hulpvraag kan dus wel leiden tot benodigde zorg- of veiligheidsacties. Dat is ook de reden dat de professional bij het ontbreken van een hulpvraag in het eerste contact desondanks probeert om het contact te behouden. Het kan maar zo zijn dat iemand later toch nog vragen heeft over zijn aanstaande detentie of zaken daaromheen. In het ene geval komt iemand later nog eens op de lijn, in het andere geval niet.

“Dus het is echt heel vaak zo dat ze in eerste instantie bellen en zeggen ‘ik wil niks en ik bel je alleen omdat ik niet wil dat er iemand bij mij aan de deur komt’, wat in de brief staat. En daar ontstaat dan wel contact uit. En als ze niks willen zeg ik altijd van ‘sla mijn nummer op, je mag altijd nog een appje sturen van tevoren. Vind je het prettig als ik je een week van tevoren nog even bel om te vragen of alles goed geregeld is’. Dus je probeert altijd wel een soort lijntje te leggen met ze” – professional

4.2.1.6 Bewust geen brief gestuurd, contact via hulpverlening

Er zijn gevallen waarin er met een inhoudelijk reden geen brief gestuurd wordt. In deze gevallen proberen de professionals dan op een andere manier contact te krijgen met de zelfmelder. Uit de jaarrapportage bleek dit voor

een kwart van de zelfmelders waar contact mee geweest is te gelden. De meest voorkomende inhoudelijke reden is dat iemand is benaderd via bestaande hulpverlening, omdat dit uit een screening naar voren is gekomen of hulpverlening al betrokken was. Ook de Triage- en Regietafel in Friesland (zie hoofdstuk 3) levert de professionals veel informatie op om alternatieve manieren voor contact te vinden.

Het kan dan gaan om hulp vanuit de GGZ of VNN, of dat er een sociaal wijkteam al betrokken is bij de zelfmelder en zijn familie. Of er kan ook al reclasseringstoezicht bestaan waarmee contact gelegd kan worden. Enkele professionals prefereren deze route boven een brief. Zo wordt er op een ‘warme’ manier contact gelegd en gaat het niet op een ‘koude’ manier via een brief aan de zelfmelder die de betrokken professional of de instantie niet kent.

Naast hogere respons en warme benadering, vanwege een vertrouwd gezicht, als redenen voor deze route, wordt door professionals ook het voordeel genoemd dat de hulpverlening op deze manier ook op de hoogte gebracht wordt van het ondersteuningsaanbod vanuit het project of soms van de (relevante) informatie dat de persoon in kwestie in detentie moet. Soms wordt dan ook in gezamenlijkheid met de zelfmelder gesproken.

CASUS 2

De patiënt in de gesloten psychiatrie: contact volledig via hulpverlening

Het contact is geheel verlopen via de GGZ instelling waar betrokken zelfmelder in zat. De professional heeft ondersteuning geboden op het gebied psychische zorg, maar vooral in relatie tot de detentie. De uitgezette acties zijn vier weken uitstel van detentie (gevangenisstraf van 1 dag) en ondersteuning bij een detentie geschiktheidsonderzoek.

Deze 35-jarige zelfmelder is vanuit zijn vaderland gevlucht naar Nederland en heeft in Nederland nu een verblijfsstatus. Hij heeft eerder in detentie gezeten, zowel in Nederland als in zijn land van herkomst. Hij was een veelpleger en leefde een daklozenbestaan. Na een incident is hij met een zorgmachtiging in een gedwongen kader in een GGZ instelling geplaatst. Hij verblijft daar op een gesloten afdeling met weinig prikkels. Hij heeft geen werk en ook geen achterblijvers. Er is bij hem sprake van fors middelengebruik.

Het adres dat vanuit DJI doorgegeven werd aan de professional was dat van een GGZ-instelling. De professional herkende het adres en heeft daarom geen brief gestuurd, maar contact gezocht met de instelling. Het was namelijk de vraag of de brief op tijd op de juiste afdeling terecht zou komen, als niet van tevoren bekend is op welke afdeling hij precies verblijft. Na met verschillende personen contact te hebben gehad, kwam de professional terecht bij de hoofd behandelaar van de zelfmelder. Het contact is allemaal verlopen via de betrokken GGZ-instelling, de zelfmelder zelf is niet gesproken door de professional.

De hoofd behandelaar was niet op de hoogte van de aanstaande detentie. Deze gaf aan dat het ging om een erg beschadigde man die een fors trauma heeft opgelopen in de gevangenis in zijn land van herkomst. Daarnaast bleek hij ook zwaar verslaafd te zijn. Het werd door de betrokken hulpverlening niet wijs geacht om deze man detentie in te laten gaan, al ging het maar om één dag detentie. Allereerst heeft de professional uitstel aangevraagd. Dit was niet een gemotiveerd uitstel met een verzoek om een melddatum in een bepaalde periode, maar het 'standaard' uitstel van vier weken, met als reden dat er tijd nodig was voor een detentieggeschiktheidsonderzoek. Vervolgens is tijdens de periode van uitstel een detentieggeschiktheidsonderzoek uitgevoerd door de medische adviseur die verbonden is aan DIZ in overleg met de hoofdbehandelaar. De uitkomst hiervan was dat de zelfmelder detentieongeschikt was. Hij hoefde daarom de dag detentie niet te zitten en er kwam geen vervangende straf. Deze uitkomst staat ook in het CJIB-dossier, zodat ze dit bekend is voor een eventuele volgende veroordeling of detentie.

In samenwerking met de GGZ instelling en de PI is ook een alternatief plan opgesteld, voor het geval hij wel detentieggeschikt verklaard werd. Dit plan hield in dat hij op een speciale cel geplaatst zou worden en gebracht en gehaald werd door een medewerker van de GGZ. Of dat hij zich zou melden met een GGZ medewerker en vervolgens meteen weer mee terug genomen kon worden naar de GGZ instelling.

Wanneer zelfmelders een hulpvraag hebben, maakt het hen vaak niet uit waar die hulp vandaan komt. Het is voor hen ook niet altijd relevant om te weten dat het vanuit een project komt, dat ze veelal niet kennen, als ze maar geholpen worden. Een ander voordeel van aansluiten bij bestaande hulpverlening, is dat die hulpverlening de boodschap vanuit het project kan blijven herhalen en/of opvolging van de acties kan waarborgen. Dat werkt vooral voor personen die lager begaafd zijn. Zo gaf één zelfmelder aan dat hij inderdaad niet begreep wat het project precies inhield en dat hij al onder reclasseringstoezicht viel.

“Ik heb haar toen wel gebeld over ‘wat is dit’, want ik dacht echt van wat is dit nou. [...] Dat heeft zij wel gewoon verteld, maar ja dat weet ik echt niet meer. Dat is helemaal niet bijgebleven. Ik heb meer zoiets van ‘ja het is wel goed, het zal wel’. [...] Ook omdat ik nog onder de reclassering viel zeg maar. Daarom had ik zoiets van ‘wie is dit nou weer’. Hè, er zijn genoeg mensen betrokken” – zelfmelder

Naast de hierboven beschreven inhoudelijke redenen voor het benaderen van de zelfmelder via hulpverlening, zijn er ook procedurele redenen genoemd, zoals het besparen van tijd en het voorkomen van dubbel werk.

“Ja, maar ik probeer altijd aan te sluiten bij de bestaande structuren. Zo’n jongen die dan richting beschermd wonen gaat, natuurlijk kan ik dat zelf allemaal gaan regelen en dat heb ik in het verleden in andere banen ook wel gedaan, maar dan denk ik ‘nee dat moet niet, want dan zit ik over een half jaar vol als ik dat bij iedereen doe’. Dus zo’n wijkteam is daar juist de aangewezen persoon voor en kan zich misschien ook op de rest van het gezin richten” – professional

De keuze om het contact alleen via de hulpverlening te laten lopen en helemaal niet met de zelfmelder zelf, is een keuze die gemaakt wordt in overleg met de hulpverlening. Het kan bijvoorbeeld zijn dat iemand zwaar verslaafd is of psychische problematiek heeft, en zelfs behandeld wordt in een GGZ instelling. Casus 2 is een voorbeeld van een traject waarbij het contact volledig via de betrokken hulpverlening liep, maar waar wel acties zijn uitgezet.

Uit Casus 2 blijkt dat als bestaande hulpverlening het voortouw neemt in het proces, dat de professional van het project dan een aanspreekpunt wordt voor eventuele vragen vanuit de hulpverlening over zaken die met de detentie te maken hebben. Daarnaast is de professional de verbindende factor tussen de wereld

buiten en de wereld binnen (de PI). Zo kan bijvoorbeeld de casemanager uit de PI op voorhand al gekoppeld worden aan de bestaande hulpverleners.

Als er contact gezocht wordt op een andere manier via bestaande structuren, is het in de meeste gevallen zo dat er ook contact is met de zelfmelder zelf. Bijvoorbeeld als de persoon zelf een hulpvraag heeft over de detentie terwijl er geen contra-indicaties zijn voor direct contact. Casus 3 is hier een voorbeeld van.

In sommige gevallen lukt het wel om contact te krijgen met een hulpverlener, maar komt voor de detentie het contact met de betrokken zelfmelder niet tot stand. Hoewel het contact zoeken met de zelfmelder dan niet geleid heeft tot contact, kan later diezelfde persoon via de reguliere detentie/nazorg route alsnog weer naar voren komen. Door al het voorwerk kan dan contact met de hulpverlening tot stand komen en kunnen er acties uitgezet worden die voor na detentie tot beperking van schade kunnen leiden. Casus 4 is een voorbeeld van zo’n situatie. In die casus is het contact met de zelfmelder niet gelegd, maar wel met een maatschappelijk hulpverlener die in het verleden betrokken was. De hulpverlener zou het contact graag weer met de zelfmelder opstarten om te kijken hoe het met de zelfmelder gaat en eventueel ondersteuning te bieden als dit nodig blijkt.

CASUS 3

De man in een rolstoel: direct contact maar via hulpverlening

Het contact is ontstaan via betrokken hulpverlening, er is geen brief gestuurd naar deze zelfmelder. Het project heeft ondersteuning geboden op de gebieden zorg (lichamelijk) in relatie tot de detentie, gezin en huisvesting. De uitgezette acties zijn plaatsing op de juiste afdeling (voor zijn 57 dagen detentie), ondersteuning in gesprek met achterblijvers en ondersteuning bij de huurbetaling. Hij heeft zich gemeld voor zijn detentie.

Deze zelfmelder is 44 jaar, is alleenstaand en woont in een huurwoning. Samen met een ex-partner heeft hij een kind, deze woont niet bij hem in huis. Door een auto ongeluk is hij in een rolstoel gekomen en arbeidsongeschikt verklaard. Hij heeft geen werk meer, maar leeft van een WIA uitkering. Er is bij hem al hulpverlening betrokken en er is ook sprake van schulden. Het is voor hem niet zijn eerste detentie. Uit de gemeentelijke systemen kwam naar voren dat de reclassering en Exodus (een stichting die woonzorg levert aan ex-gedetineerden) al betrokken waren bij deze zelfmelder. Via de betrokken hulpverlening is er vervolgens een afspraak met de zelfmelder gemaakt waar de professional van Koers en Kansen bij aansloot. Dit was sneller dan het sturen van een brief en wachten op reactie.

De zelfmelder heeft eerder in detentie gezeten, maar het auto-ongeluk waardoor hij in een rolstoel is gekomen vond plaats na zijn

laatste detentie. Bij DJI was daarom niet bekend dat hij een zorgbehoefte had. Hij was door de PI op een reguliere afdeling geplaatst met trappen en waar geen voorzieningen waren voor iemand met zijn handicap. De professional heeft in overleg met de PI geregeld dat hij op een afdeling met voorzieningen geplaatst werd.

Op die andere afdeling waren echter geen voorzieningen voor gezinsbenadering. Dit wilde de zelfmelder zodat hij zijn kind kon zien in een iets kind vriendelijkere omgeving. In overleg met de PI heeft de professional geregeld dat hij vaker dan normaal was contact mocht hebben met zijn kind en mocht videobellen. Ook heeft de professional hem ondersteunt in het gesprek met zijn ex-vriendin dat hij detentie in moest.

Bovendien bleek hij financiële problemen te hebben, omdat zijn uitkering tijdelijk stop werd gezet door de detentie. De professional heeft samen met hem uitgezocht hoe hij zijn huurwoning kon behouden in de periode dat hij in de PI zat. Ze hebben in overleg met de huurbaas een regeling getroffen met betrekking tot de huurbetaling. Daarnaast had de broer van de zelfmelder de financiën tijdelijk overgenomen. Tijdens detentie heeft de professional geen contact met hem gehad, omdat er hulpverlening betrokken was.

CASUS 4

De sociaal hulpbehoevende: alleen contact met hulpverlening

Met deze zelfmelder is geen contact ontstaan voor detentie (2 weken). Toch zijn er voor hem wel acties uitgezet door te schakelen tussen eerder betrokken hulpverlening en de casemanager uit de PI.

De precieze leeftijd van deze zelfmelder is niet bekend, maar hij is de 40 al gepasseerd. Hij heeft geen werk en woont alleen in een huurwoning. Hij heeft geen achterblijvers voor zover bekend. Er is sprake van schulden en middelengebruik en het is niet zijn eerste detentie. Bij navraag aan het wijkteam van de gemeente of de zelfmelder bekend was, kwam de professional in contact met een wijkteammedewerker die de zelfmelder eerder heeft begeleid. Er is daarom voor gekozen geen brief te sturen, maar het contact proberen te leggen via de wijkteammedewerker. Die medewerker heeft geprobeerd op huisbezoek te gaan, maar heeft de zelfmelder niet te pakken gekregen.

De wijkteammedewerker heeft de zelfmelder eerder begeleid met het krijgen van een huurappartement, daarvoor leefde hij op straat. In die tijd werkte de medewerker nog niet bij het wijkteam, maar bij een andere organisatie. De wijkteammedewerker heeft toen samen

met de zelfmelder ook zinvolle dagbesteding opgestart. Het contact tussen hen is echter enige tijd door de zelfmeldstraf verbroken. De wijkteammedewerker zou graag weer met de zelfmelder in contact komen, om te kijken hoe het hem verging en om hulp aan te bieden mocht dit nodig zijn.

De professional en de wijkteammedewerker hebben meerdere malen contact gehad en overlegd wat ze voor de zelfmelder konden doen. Uiteindelijk heeft de professional de wijkteammedewerker en de casemanager van de PI aan elkaar verbonden. Aan de PI was de vraag gesteld om het nummer van de wijkteammedewerker door te geven aan de zelfmelder, nadat deze zich gemeld had voor detentie, met daarbij de vraag of de zelfmelder contact wilde opnemen.

De zelfmelder heeft zich gemeld voor zijn detentie. In de PI is met hem besproken dat de wijkteammedewerker het contact met hem weer wilde aangaan. De zelfmelder heeft toen aangegeven dat hij gemotiveerd was om het contact inderdaad weer op te pakken en van plan was dit te doen wanneer hij uit detentie was.

CASUS 5

De woningzoekende: tijdens detentie contact ontstaan

Met deze zelfmelder is geen contact ontstaan voor detentie (van twee weken). Tijdens detentie bleek hij toch een hulpvraag te hebben, waarbij de professional van het project geschakeld heeft. De hulpvraag ging over huisvesting. De uitgezette acties zijn het in contact brengen met het wijkteam.

Over deze zelfmelder is weinig achtergrond informatie bekend. Wel is bekend dat hij zijn woning kwijt was geraakt en bij familie verbleef. Voor detentie is hem een brief gestuurd met daarin een uitnodiging om op kantoor te komen op een bepaalde dag en tijdstip. Hier heeft hij om onbekende redenen niet op gereageerd. De professional is vervolgens nog op huisbezoek gegaan naar het adres wat doorgegeven was vanuit DIZ. Dit bleek het adres te zijn van de woning die hij kwijtgeraakt was, daar verbleef hij dus niet meer.

Na de melddatum heeft de professional aan de casemanager uit de PI gevraagd of de zelfmelder zich gemeld had en of hij nog een hulpvraag had, omdat er geen contact was gelegd voorafgaand aan de detentie. Dit is gevraagd aan de zelfmelder en hij bleek een hulpvraag te hebben. Hij woonde dus bij zijn familie nadat hij zijn woning kwijt raakte, maar hij wilde graag weer een eigen woning hebben. In de tijd dat hij in detentie zat konden ze niet veel voor hem doen qua huisvesting, omdat onbekend was hoe het met hem zou vergaan als hij weer uit detentie was en hij op dat moment geen inkomen had wegens de detentie. De professional heeft toen met hem afgesproken dat hij zich zou melden bij het wijkteam zodra hij uit detentie was. Na detentie heeft de zelfmelder zich dan ook gemeld bij het wijkteam en hebben zij hem verder kunnen helpen.

4.2.1.7 Geen enkel contact gekregen, waar dat wel gewenst of nodig was

Zoals eerder al aangegeven bereiken de professionals niet alle zelfmelders die ze benaderen. Dat kan om allerlei redenen zijn die hierboven al besproken zijn.

“Kijk op een gegeven moment houdt het ook op. Kijk als iemand zich niet meldt of iemand die doet de deur niet open of iemand is niet betrokken bij andere hulpverlening en die komt niet, ja dan houdt het voor ons ook gewoon op. Alleen dan heb je wel voor jezelf zeg maar alles geprobeerd. Of tenminste met elkaar alles geprobeerd” – professional

Het is sterk afhankelijk van de casus hoe problematisch het niet krijgen van contact is. Er is uiteraard een groep bij die de hulp goed had kunnen gebruiken. Eerder is ook al gezegd dat als er uiteindelijk geen contact is verkregen dit wel, eventueel met uiting van zorgen, aan de PI wordt doorgegeven, meestal met verzoek om terugkoppeling of de professional zoekt zelf na de melddatum contact met de PI.

“Maar het is natuurlijk wel detentie, dan is er natuurlijk altijd wat aan de hand. Het is een illusie om te denken dat iemand detentie in kan gaan zonder dat er iets verandert

in zijn leven. Dus ook de jongens die we niet spreken. Dan vragen we natuurlijk wel altijd aan de PI van ‘goh zou je hem willen vragen waarom die niet het contact wil?’ En dan willen ze misschien nog niet altijd contact, maar dan kan het best zijn dat ze wel dingen regelen vanuit detentie” – professional

Zo kan de professional wanneer de detentie begonnen is van de PI informatie krijgen of hulp wel gewenst of nodig was geweest (zonder hulpvraag) of nog steeds is. Casus 5 is een voorbeeld van zo’n situatie waarin het contact pas gelegd is tijdens detentie en waar wel een hulpvraag was. Het komen tot acties wordt dan wellicht meer als reguliere nazorg geleverd dan als voorzorg op basis van het traject, wel doordat de PI alert was op basis van de voorzorg.

4.2.1.8 Bewust geen contact gezocht om inhoudelijke reden

Voor het grootste deel van de zelfmelders met wie geen contact is gekregen geldt dat wel gepoogd is door de professional dit contact tot stand te brengen. Er zijn echter ook gevallen waarin er helemaal geen contact is gezocht met de zelfmelder. Dit heeft in sommige gevallen een inhoudelijke reden. Eén geïnterviewde gaf een voorbeeld waarin bewust op geen enkele manier geprobeerd is om in contact te komen,

vanwege zorgen om de veiligheid van de professional en rolverwarring omdat er ook al vanuit de gemeente zorg was voor zijn gezin. Er is wel overleg geweest tussen verschillende partijen en een plan gemaakt om de zelfmelder heen. Ook is geschakeld met de politie voor het geval hij arrestant werd. De professionals hebben hier dus veel afstemming hebben gehad met elkaar, waar de zelfmelder niet bij betrokken was

4.2.1.9 Bewust geen contact gezocht zonder inhoudelijke reden

Er zijn echter ook gevallen waar er geen contact wordt gezocht zonder dat daar een inhoudelijke reden voor is geweest. Zo kan uit de monitoringsformat, die door de professionals wordt ingevuld over de casussen, worden opgemaakt dat niet iedere professional contact zoekt. Hieronder zullen een aantal voorbeelden gegeven worden uit het monitoringsformat, met het aantal dagen detentie en indien bekend de detentiegeschiedenis erbij vermeldt.

- ◆ **“Bericht van gemeente dat er door drukte niets is gedaan in deze casus” – 26 dagen, recidivist**
- ◆ **“Gezien de duur van detentie, 7 dagen, geen actie ondernomen...” – recidivist**
- ◆ **“Deze is mij geheel ontschoten. Gezien de duur detentie, 4 dagen, zal de ‘schade’ niet al; te groot zijn...” – recidivist**

De redenen die hierboven aangevoerd worden om geen contact op te nemen zijn als formeel te bestempelen, omdat ze te maken hebben met werkomstandigheden of de duur van de detentie. De duur van de detentie wordt hier niet als een inhoudelijke reden beschouwd omdat er niet inhoudelijk naar het individu is gekeken. Dit is anders als de duur van de detentieperiode wordt gebruikt in combinatie met inhoudelijke argumenten – wat ook wel in de format te zien is. In hoofdstuk 1 is al op basis van de literatuur benoemd dat ook bij korte detenties zeker schade kan ontstaan. Voor iemand die voor het eerst in detentie gaat, is ook informatievoorziening op zich al van grote waarde. En één geïnterviewde gaf ook twee voorbeelden waar hulp vooraf het verschil had kunnen maken bij zeer kortgestraften. In het eerste geval ging het om een oudere man die in dat jaar zijn vrouw was kwijtgeraakt. Hij had nog nooit eerder in detentie gezeten en had een straf van twee weken. In die casus was er door de gemeente geen contact gezocht, al is niet bekend waarom.

“Een week voor kerst kwam hij binnen. Was de eerste kerst zonder zijn vrouw en die man die had nog nooit in de gevangenis gezeten. Zijn partner verloren, geen geld, helemaal niks had hij. En toen dacht ik ‘ja nou weet je, dit had zo niet hoeven’. Die gemeente die had hem gewoon moeten

aanschrijven. Die had hem moeten spreken en dan hadden we gewoon gekeken of die man zich bij wijze van spreken na kerst zou mogen melden of zo, weet je wel. Want we hebben nu heel veel zorgen om hem gehad vanwege suïcidaliteit, maar ook gewoon het hele pakket. We hadden gewoon met zijn allen moeten kijken of die man gewoon buiten had kunnen blijven. We hadden gewoon moeten kijken of we dat op een andere manier dan konden vormgeven” – professional

Het tweede voorbeeld ging over een zelfmelder die voor twee dagen detentie in moest en forse psychiatrische problemen had, waardoor hij eigenlijk detentieongeschikt bleek te zijn.

“We hebben een man gehad, die was claustrofobisch en die had nog forse andere problematiek. En die man komt hier en die deur gaat dicht en hij werd gewoon helemaal gek. Die man was dus niet aangeschreven door de gemeente, maar als hij dat wel was geweest dan hadden we dit in kaart gebracht. Hij bleek dus ook echt detentieongeschikt te zijn, maar we hebben hem hier wel twee dagen gehad. En we hebben twee dagen lang heel erg veel werk van hem gehad, omdat hij ook suïcidaal was” – professional

Als werkomstandigheden de reden zijn dat er geen contact met iemand is gezocht, kan er door een lange gevangenisstraf behoorlijke detentieschade ontstaan, zoals in Casus 6. Deze casus is grotendeels opgesteld aan de hand van een interview met de zelfmelder tijdens zijn detentie.

4.2.3 Verloop van het contact

Ondanks dat het krijgen van het contact in sommige gevallen moeilijk is, geven de professionals aan dat het contact doorgaans goed verloopt als het eenmaal gelegd is. Dan kennen ze de zelfmelder en hebben ze vaak andere gegevens gekregen om contact op te nemen zoals een telefoonnummer of e-mailadres. Het contact kunnen ze dan makkelijk ‘warm houden’ door af en toe even te bellen of een bericht te sturen. Tegelijk wijzen ze erop dat meestal zelfmelders zelf ook wel aangeven ‘als ik in detentie kom, dan maak ik me zorgen over dit en dat’ waarop de professionals dan goed op kunnen insteken. Soms kan het ook zoeken zijn hoe ze de zelfmelder zo betrokken krijgen dat ze tot inzicht in de leefgebieden kunnen komen. Het aansluiten bij bestaande hulpverlening, wordt ook in dit verband veel genoemd (zoals eerder in dit hoofdstuk besproken).

CASUS 6

De behoorlijk beschadigde: geen contact gezocht zonder inhoudelijke reden

Met deze zelfmelder is geen contact gezocht voorafgaand aan de detentie van 383 dagen. Toch had hij graag ondersteuning willen hebben op de gebieden gezin, huisvesting en financiën. Daarnaast had hij graag informatie over detentie willen hebben, voordat hij naar binnen moest.

Deze zelfmelder is 44 jaar en heeft een koopwoning waar hij met zijn twee kinderen woont. Wegens de aanstaande detentie is zijn huwelijk stuk gelopen en is hij zijn baan verloren. Er is sprake van schulden en het is voor hem zijn eerste detentie.

De zelfmelder gaf aan geen brief gezien te hebben van het project met een ondersteuningsaanbod. Bij navraag aan de gemeente (door de onderzoekers) bleek dat er geen brief gestuurd is en ook geen andere manieren zijn geweest waarop contact is gezocht. De reden hiervoor was dat er waarschijnlijk wegens onderbezetting en hoge caseload te weinig tijd was om de casus op te pakken. In zijn eigen woorden heeft de zelfmelder schade ondervonden van zijn detentie, en had hij het ondersteuningsaanbod aangenomen als dat hem was gedaan.

Als eerste had hij graag informatie willen hebben over de intake, de visitatie, het verloop van de detentie en over de coronamaatregelen die op dat moment van kracht waren. Het was zijn eerste detentie en wist daardoor niet wat hem te wachten stond of dat er een quarantaine periode was. Daarnaast mag je als zelfmelder meteen bezoek ontvangen nadat je je gemeld hebt, maar dan moet je specifieke infor-

matie over je bezoekers paraat hebben. Informatie als een e-mail, een telefoonnummer en het paspoortnummer van de bezoeker. Omdat hij niet wist dat hij deze informatie paraat moest hebben, kon hij pas zes weken na het melden bezoek ontvangen en niet meteen. Ook zijn achterblijvers, zijn kinderen en ex-vrouw (met wie hij een goede relatie heeft), wisten niet wat ze konden verwachten. Voor hen was het ook fijn geweest als ze van tevoren meer informatie hadden gehad.

Ten tweede is hij zijn baan kwijtgeraakt door de aanstaande detentie. Zijn werkgever heeft hem ontslagen omdat hij detentie in moest. De relatie met zijn werkgever is daarna slecht geworden, wat voor moeilijkheden zorgde later. Daarnaast zijn hij en zijn vrouw gescheiden wegens de aanstaande detentie. Hij moest haar vervolgens uitkopen uit het koophuis dat ze samen hadden. Om haar te kunnen uitkopen moest hij een tweede hypotheek aanvragen, maar bij de eerste aanvraag heeft zijn oude werkgever aan de hypotheekverstrekker aangegeven dat de zelfmelder detentie in moest. Dat zorgde ervoor dat de hypotheekaanvraag afgewezen werd. Uiteindelijk heeft de zelfmelder via een omweg alsnog een hypotheek gekregen om zijn ex-vrouw uit te kopen. De maandelijkse lasten voor de koopwoning kon hij blijven betalen, en daardoor zijn woning behouden, doordat één van zijn kinderen volwassen was en de vaste lasten deels op zich nam.

Ten derde heeft hij forse schulden, ongeveer twee ton. Zijn advocaat heeft geregeld dat de terugbetalingen voor de schulden tijdelijk werden stopgezet tijdens detentie. Dezelfde advocaat is met hem gaan kijken naar regelingen om de schulden af te betalen. Door het verlies van zijn werk heeft hij ook geen inkomen meer, wat het afbetalen van de schulden lastiger maakt. Daarnaast zijn kosten ontstaan voor zijn advocaat.

Bij dit alles had hij graag ondersteuning willen hebben. Hij heeft uiteindelijk zijn zaken geregeld, maar dit heeft hem naar eigen zeggen veel moeite, stress en geld gekost. In detentie heeft hij nu ondersteuning vanuit het Re-Integratiecentrum (RIC). Ze werken met hem aan het feit dat hij geen werk meer heeft door hem cursussen te laten volgen en door ondersteuning te bieden in het zoeken naar mogelijkheden buiten de PI. Hij heeft een woning waar hij na detentie weer naar terug kan keren, maar verder is hem niet bekend waar hij terecht kan met al zijn vragen en voor hulp.

“Het is ook een beetje zien hoe je ze kan ‘triggeren’ natuurlijk.” – professional

Uiteraard zijn er ook gevallen bij wie de sfeer van het contact minder goed is, dit verschilt van geval tot geval.

“Er zijn mensen die wel een hulpvraag hebben maar gelijk heel boos zijn, omdat er nooit wat voor ze geregeld wordt en zeggen ‘sowieso ben ik genaaid door overheid dat ik deze straf moet uitzitten’. Dus die hebben soms heel duidelijk een hulpvraag, maar zijn hartstikke boos. En er zijn ook mensen die geen hulpvraag en heel boos zijn. Maar ook mensen met geen hulpvraag die heel relaxed zijn in het contact” – professional

4.2.4 Het komen tot een plan en typen (praktische) acties

Als het contact eenmaal goed tot stand is gekomen, gaan de professionals in gesprek met de zelfmelder om te kijken of er gebieden zijn waarop eventueel detentieschade kan ontstaan. Als er gebieden worden geïdentificeerd, zullen de professionals verschillende typen interventies inzetten om de schade zoveel mogelijk te beperken. Sommigen hanteren daarbij geen

gestructureerde werkwijze en maken geen duidelijk vastomlijnd (ondersteunings)plan. Anderen maken wel een duidelijk plan volgens een format.

“Dus het zit hem op voor, tijdens en na, daar probeer je te kijken wat er nodig is, welke doelen, wie is daar verantwoordelijk voor? Dat zetten we dan allemaal weg in een ondersteuningsplan zeg maar, zoals dat bij ons gewoon een format is en dat proberen we wel zo uitgebreid mogelijk te doen” – professional

De typen acties of interventies hangen af van de doelen die worden opgesteld in samenspraak met de zelfmelder. In het plan wordt ten aanzien van de doelen doorgaans ook een onderscheiding aangebracht qua ‘timing’: voor, tijdens of na detentie.

“En daarmee kijk je ‘wat moet vooraf geregeld worden’, dus je hebt doelen en acties die voorafgaand aan de detentie uitgezet moet worden. Soms moeten er dingen binnen de PI geregeld worden, dus dat zijn dan de doelen die of de PI moet oppakken, of althans wij dan vragen of ze die willen oppakken of in samenwerking. Je hebt dan ook nog weer doelen en interventies achteraf” – professional

De inhoud van het gesprek of het plan is een product van samenwerking en maatwerk, dus dat varieert per geval. Bij de ene zelfmelder blijft het bij een gesprek waarin alleen informatie wordt verstrekt en vragen beantwoordt (bijvoorbeeld over de coronaregels zoals test, prik, quarantaine) -, bij de ander zijn er veel acties nodig. De een spreekt men één keer, de ander wordt gedurende het hele traject gevolgd. Soms kan het al helpend zijn om aan de zelfmelder te vragen of die aan bepaalde dingen gedacht heeft en zo niet, deze dan instructies te geven over hoe hij dat aan kan pakken. Voor wie dat aankan, wordt de regie en de verantwoordelijkheid zo veel mogelijk bij de zelfmelders zelf gelegd.

“Ja, die iemand heeft soms best wel veel aan zijn hoofd en je loopt toch elk leefgebied even met iemand door van ‘heb je daar aan gedacht, heb je daaraan gedacht? Hoe ga je dit doen? Hoe ga je dat doen?’. En doordat je dat toch even met iemand doet, en dat ook even op papier zet, wordt het denk ik voor diegene ook wel wat rustiger. En wordt het ook duidelijk van ‘oké, als ik in detentie zit, dan is hier gewoon goed aandacht voor” – professional

Soms zijn acties ook heel praktisch, zoals vervoer naar en van de PI regelen, omdat er zorgen zijn dat iemand anders niet bij de PI aankomt en arrestant wordt of dat hij bij het verlaten van de PI meteen weer het verkeerde pad op gaat. Een vaak genoemde en waardevol geachte actie, is het aanvragen van uitstel voor detentie. Daarin bestaan twee mogelijkheden: 'standaard' uitstel van vier weken en 'gemotiveerd' uitstel. Beide typen uitstel worden door DIZ beoordeeld en toegekend. Het standaard uitstel is volgens sommige professionals relatief eenvoudig – zonder stevige onderbouwing – aan te vragen, en kan bijvoorbeeld al worden ingezet als er contact is met de zelfmelder en er te weinig tijd is om het plan goed op te stellen. Dan kan er om vier weken uitstel gevraagd worden, om het plan op orde te maken, maar volgens anderen is dit nog niet zo eenvoudig ook zijn de redenen hiervoor niet erg duidelijk. Het standaard uitstel kan bij wijze van spreken nog een dag voor detentie aangevraagd worden, al is het uiteraard beter om dit zo vroeg mogelijk in het traject aan te vragen, zodat de PI niet voor niets een cel gereserveerd houdt. Dit is wel een verschil met het gemotiveerd uitstel. Met het gemotiveerde uitstel wordt bedoeld dat het uitstel wordt aangevraagd met een specifieke reden, om de periode waarin de detentie plaatsvindt beter te laten passen. De zelfmelder kan dit zelf ook aanvragen aan de hand van de

brief van DIZ met de melddatum, alleen moet de zelfmelder dit doen binnen zeven dagen na dagtekening van de oproep.

“Je hebt maar een week om alles te regelen, hè? Als je wordt opgeroepen, moet je binnen een week alles regelen. Daar zet je met spoed een advocaat erop” – zelfmelder

De vorm van gemotiveerd uitstel wordt naar eigen zeggen vaker ingezet door de professional dan de vier weken uitstel. Vaak wordt gevraagd de datum uit te stellen naar een periode verder in de toekomst, maar soms gaat het enkel over een dag of twee uitstel wegens een ziekenhuisbezoek of iets dergelijks.

Uit de casus van de ondernemer (casus 1) blijkt een praktische actie ook het splitsen van de detentie in verschillende perioden te zijn. En uiteraard is er voor veel praktische acties ten behoeve van de detentieperiode contact met de PI vereist.

4.2.5 Leefgebieden

Naast de hierboven beschreven (meer praktische) acties kunnen er ook acties of interventies ingezet worden naar aanleiding van het langslopen van de bekende leefgebieden. Hieronder worden per leefgebied een aantal voorbeelden gegeven van ingezette acties of interventies. Omdat in de monitoringsformat acties op deze leefgebieden apart kunnen worden aangegeven, kan daaruit ook – met de eerdergenoemde beperkingen van dien – naast een overzicht van voorbeelden ook een orde van grootte worden aangegeven.

4.2.5.1 ID-kaart

In het jaar 2021 is bijvoorbeeld maar één keer een interventie ingezet op het gebied ID-kaart volgens de gegevens uit de monitoringsformat. Deze zelfmelder had geen vaste woon- of verblijfplaats en had ook geen ID-kaart. De professional heeft toen samen met hem onder andere uitstel van detentie aangevraagd, zodat tijdens het uitstel een nieuwe ID-kaart aangevraagd kon worden. Ten aanzien van dit 'leefgebied' – in dit verband eigenlijk een iets te groot woord volgens velen – zijn er ook niet zo veel andere acties denkbaar.

4.2.5.2 Huisvesting

Er zijn verschillende acties die gedaan kunnen worden op het gebied van huisvesting. Dit varieert van schakelen tussen en overleggen met partijen voor woningbehoud, tot het regelen van een plaats voor iemand in een instelling voor beschermd wonen, of een andere vorm van 'woonzorg'. In het monitoringsformat worden als voorbeelden van acties genoemd:

- ◆ **Hulpverlening betrokken i.v.m. dakloze zelfmelder. Uitstel aangevraagd zodat einddatum detentie aansluit op startdatum nieuwe woning.**
- ◆ **Afstemming met betrokken hulpverlening i.v.m. behoud van huisvesting.**
- ◆ **Ontruiming woning gepland op melddatum. Beschermd wonen indicatie georganiseerd met plek bij *naam organisatie* waar meneer terecht kon op ontslagdatum. Voorkomen dakloosheid.**
- ◆ **Heeft de gemeente gebeld. Zit bij *naam organisatie*. Begeleidster geeft aan dat zijn plek wel beschikbaar blijft. Zal alleen 12 dagen zak -en kleedgeld gaan missen.**

Het voorkomen van dakloosheid is uiteraard zeer relevant voor recidivevermindering, en daarom mag het ook wat kosten, althans zoals een professional uitlegt:

“Woningcorporatie, daar hebben we wel eens mee geschakeld van ‘hè luister, iemand die moet zitten. Dan kan het zijn dat die inkomen stroom stilvalt’. En wij hebben dan ook bijvoorbeeld een buitenwettelijk beleid en dat heet doorbetalen vaste lasten kortdurende detentie. Dat soort zaken kunnen we dus ook ondervangen, om die detentieschade dus te voorkomen” – professional

4.2.5.3 Inkomen/werk

Bij dit leefgebied wordt er gekeken naar werk, bijvoorbeeld om inkomen te behouden. Maar hieronder valt ook het hebben van een zinnige dagbesteding. Daar kan bijvoorbeeld ook het volgen van een studie onder vallen. De interventies variëren, het gaat van het verplaatsen van de detentie wegens werk tot het overleggen met de werkgever over ondersteuning in het zoeken naar werk. In het monitoringsformat worden als voorbeelden van acties genoemd:

- ◆ **Melddatum naar voren gehaald i.v.m. eigen bedrijf & doorverwijzing passende zorg.**
- ◆ **Contact met werkgever, aan de hand daarvan uitstel naar periode waarin werkgever zijn werknemer kan missen.**
- ◆ **Ondersteuning bij aanvraag uitstel i.v.m. eigen bedrijf en inwerken van nieuwe werknemer om werkzaamheden over te kunnen nemen.**
- ◆ **We hebben de zelfmelder geadviseerd het gesprek aan te gaan met zijn baas om te kijken of hij na detentie terug mag komen.**

Casus 7 is een voorbeeld van een zelfmelder met een bepaald type baan – seizoenswerk – waardoor de timing van de detentie relevant is. Daarnaast zijn hier ook op andere leefgebieden in bredere zin acties uitgezet.

Casus 8 is een voorbeeld van een zelfmelder bij wie de dagbesteding bestond uit een studie. Casus 8 is ook een voorbeeld van een zelfmelder met wie een plan is opgesteld, maar die zich uiteindelijk niet meldt op de melddatum. Eerder is al uitgelegd wat de gevolgen daarvan zijn, en hoe dat de kans op detentieschade verhoogd. Het verhogen van het aantal individuen dat zich op de bedoelde datum meldt, is door de professionals genoemd als een (neven)doel van het project. In de jaarrapportage over het jaar 2021

CASUS 7

De seizoenswerker: uitstel van detentie en meer

Het contact is ontstaan doordat hij reageerde op de brief. Koers en Kansen heeft ondersteuning geboden op de gebieden: werk en inkomen, gezin, justitie en huisvesting. De uitgezette acties zijn een gemotiveerd uitstel van detentie en ondersteuning bij gesprekken met gezin, bij een openstaande taakstraf en huisvesting. Hij heeft zich gemeld voor zijn detentie van 5 maanden.

Deze zelfmelder is 45 jaar oud en heeft vaker in detentie heeft gezeten. Hij woont alleen in een huurappartement. Hij heeft geen partner, maar wel drie kinderen die niet bij hem in huis wonen. Er is sprake van schulden.

Hij heeft gereageerd op de brief van het project. In de brief stond de vraag of hij contact op wilde nemen met het nummer dat in de brief stond, dit heeft hij gedaan. Er is vervolgens een fysieke afspraak gemaakt waarbij zijn situatie is besproken. Zijn hulpvraag was dat hij seizoenswerk had en dat de geplande melddatum precies aan het begin van het seizoen lag. Als hij zijn vijf maanden dan zou moeten

uitzitten, miste hij het hele seizoen en zou hij het jaar erop ook niet meer gevraagd worden om terug te komen. Kortom, hij zou zijn baan en inkomstenbron kwijtraken. Aan de hand van zijn arbeidsovereenkomst is een gemotiveerde aanvraag uitstel van detentie ingediend, zodat de nieuwe melddatum na het seizoen zou vallen. Dit uitstel is verleend.

Tijdens de periode van uitstel is er veelvuldig contact met hem geweest en bleek hij meer hulpvragen te hebben. Hij wilde ondersteuning bij het vertellen van zijn kinderen over zijn aanstaande detentie. Daarnaast kwam uit het CJIB-overzicht naar voren dat hij nog een openstaande taakstraf had, wat hij zelf niet meer wist. De professional heeft vervolgens samen met hem een plan gemaakt om de taakstraf zo snel mogelijk na zijn detentie uit te voeren. Hij heeft zich gemeld voor zijn detentie. Tijdens en na detentie is er nog contact met de zelfmelder geweest.

CASUS 8

De student: uitstel van detentie, maar uiteindelijk niet gemeld

Het contact is ontstaan doordat hij reageerde op de brief. De zelfmelder is ondersteuning geboden op het gebied inkomen/werk (in casu een studie). Hij heeft een gemotiveerd uitstel van detentie (een gevangenisstraf van twee maanden) gekregen. De uitgezette acties waren uitstel van detentie en informatievoorziening. Hij heeft zich niet gemeld voor detentie.

Deze zelfmelder is 21 jaar oud en moest een gevangenisstraf uitzitten van twee maanden, wat zijn eerste detentie was. Hij studeert op Hbo-niveau en woont bij zijn ouders thuis, naast zijn studie werkt hij niet. Daarnaast heeft hij een kind met zijn vriendin.

Hij heeft gereageerd op de brief vanuit het project. In de brief stond een uitnodiging om op een specifieke dag en tijdstip op een afspraak te komen. Dit eerste (fysieke) gesprek was de eerste van meerdere. Vanaf het begin werkte hij mee en gaf hij aan van plan te zijn zich te melden op de melddatum. De detentieperiode zou hem een periode van rust geven, omdat zijn relatie niet helemaal goed liep. Er is hem uitleg gegeven over de consequenties van het niet melden, net als informatie over de procedures en de intake in de PI. Hij kende deze niet, omdat het zijn eerste detentie was.

Na het plegen van het delict is hij een andere weg ingeslagen en is hij een studie gestart. Zijn hulpvraag had betrekking op die studie, omdat zijn melddatum in de tentamenperiode viel. Als hij tentamens miste zou hij moeten stoppen met zijn studie. Hij heeft een bewijs van de tentamens opgevraagd bij de Hogeschool en met dat bewijs heeft de professional een gemotiveerde aanvraag tot uitstel ingediend. Het uitstel is verleend en de nieuwe melddatum viel in de zomervakantie, waardoor het grootste deel van zijn straf hierbinnen viel.

De zelfmelder is ook mantelzorger voor zijn vader, die afhankelijk is van de zorg van zijn zoon. De zelfmelder heeft daarom een gratieverzoek ingediend met zijn advocaat, de professional heeft hierin ondersteuning verleend in het contact met de huisarts voor de bewijsvoering. Op de nieuwe melddatum heeft hij zich niet gemeld, in tegenstelling tot zijn eerdere voornemen. Nadat de PI dit doorgaf aan de professional, probeerde de professional contact te zoeken met de zelfmelder en zijn advocaat. Dit is niet gelukt. De reden voor het niet melden is daarom ook niet bekend, daar dit zou te maken kunnen hebben met het gratieverzoek dat hij heeft ingediend.

wordt gerapporteerd dat waar landelijk gezien 46% van de zelfmelders zich meldt bij de PI op de melddatum, dat percentage in de drie noordelijke provincies op 65% ligt. Dat zou een indicatie kunnen zijn dat dit neven doel wordt gehaald, hoewel de percentages van voor het bestaan van het project niet beschikbaar zijn om te kunnen vergelijken met voor de Koers en Kansen tijd. Een contra-indicatie daarvoor is eigenlijk dat in Friesland dat percentage het hoogst is van de drie provincies (68%), terwijl uit diezelfde jaarrapportage ook blijkt dat het project daar niet het best draait.

4.2.5.4 Financiën

In sommige gevallen gaat het bij het leefgebied financiën over het creëren van een overzicht van de schulden, bij anderen gaat het om het opvragen van een CJIB-overzicht om zicht te krijgen op openstaande boetes en weer bij anderen gaat het om iemand in contact te brengen met schuldhulpverlening of het treffen van betalingsregelingen. Ook vallen hier bijvoorbeeld regelingen of tegemoetkomingen voor huurbetaling tijdens detentie onder (zoals besproken bij het leefgebied huisvesting). In het monitoringsformat worden dan ook de volgende voorbeelden van acties genoemd:

- ◆ **Contact opgenomen met bewindvoerder, melding doorgegeven i.v.m. uitkering.**
- ◆ **CJIB-overzicht opgevraagd/afgesproken om nazorg te leveren i.v.m. openstaande boetes om een nieuwe detentie te voorkomen.**
- ◆ **Betr. maakte zich zorgen voor de huurbetaling tijdens detentie. Met hem afgesproken om een aanvraag in behandeling te nemen voor de tegemoetkoming tijdens detentie.**
- ◆ **Financiële adviezen gegeven, afspraken gemaakt over inzicht krijgen in schulden. Afspraak huisbezoek gemaakt na detentie, daarin zal meer duidelijk worden over hulpvragen en welke hulp ingeschakeld dient te worden.**

4.2.5.5 Zorg

Eén van de geïnterviewden geeft aan dat het gebied zorg in de aanpak van DJI een beperkte betekenis heeft. Dat is een van de redenen dat de ook in hoofdstuk 1 beschreven zelfredzaamheidsmatrix aanvullend wordt gebruikt. Ook wordt daarbij aangegeven dat de zelfmelder bij het woord zorg vooral denkt aan de zorg die hij heeft voor kinderen, partner of andere netwerkleden. Bij het bespreken van zorg wordt dan bijvoorbeeld aandacht besteed aan het gebied gezin.

Ook uit de beschreven acties in het monitoringsformat blijkt dat hier vooral gezondheidszorg wordt bedoeld (lichamelijk, geestelijk, verslaving). Het gaat van het doorgeven van medicatie die de zelfmelder inneemt aan de PI tot het voorkomen dat een zelfmelder met bestaande problematiek ontregelt op een cel. In het monitoringsformat worden dan ook als voorbeelden van acties genoemd:

- ◆ **Uitstel aangevraagd i.v.m. traject in verslavingszorg. Plan opgesteld waardoor detentie op een later moment veilig door kan gaan.**
- ◆ **Meneer heeft n.a.v. brief DIZ meerder suïcidepogingen ondernomen. Door ketensamenwerking tot uitstel van een half jaar gekomen. We onderhouden contact met meneer en betrokken professionals.**
- ◆ **Meneer woont in beschermd wonen. Samen met begeleiding een plan gemaakt i.v.m. voorbereiding, reizen, terugkeer, mogelijk uitzitten aansluitende detentie.**
- ◆ **Complexe casus met lopende zorg, ketenpartners verbonden waardoor de juiste acties worden gedaan.**

Maar ook de eerder besproken casus van een zelfmelder die eigenlijk detentieongeschikt was en na twee dagen in de PI ongeschikt werd verklaard – is een goed voorbeeld van een casus waar op het gebied zorg veel inzet is getoond, weliswaar vooral vanuit de PI.

“Ja, en we hebben één keer iemand gehad, ja die wel ernstig verslaafd, maar dat stond nergens in de pi beschreven. Nou toen had ik dat gemaïld van ‘joh hou er rekening mee’, want volgens mij, kijk ik weet wel wat van het detentie wezen, maar ik zei ‘is hij wel ingepland op de zorgafdeling?. En toen zeiden zij van ‘nee, dat is niet zo’. En toen zei ik ‘nou dat deze heeft behoorlijke zorg nodig. En hij is voornemens zich te melden, maar dan gaat het mis want hij zonder zorg lukt hem niet’. En toen zeiden ze van ‘hoe bedoelt u?’, nou ik zeg ‘hij kan niet zonder zorg en hij heeft zware medicatie, dus ik weet niet wat jullie in het systeem hebben’, maar die hadden niks. Toen is hij uiteindelijk daarheen gegaan, want ja eigenlijk zeiden wij ook ‘ja, hij is detentieongeschikt’. Daar wilden zij niet aan. Toen heeft de hulpverlening nog bezwaar aangetekend van ‘joh, doe hem gewoon een taakstraf of behandelingen, want daar heeft hij veel meer baat bij’. Maar dat kon toen nog niet, dat was in de eerste periode van de

pilot. En dat was wel jammer, want na twee dagen werd hij eigenlijk vrijwel meteen ontslagen uit detentie, omdat ze echt niks met die persoon konden” – professional 4

Voor alle leefgebieden is wel een voorbeeld-casus te vinden. Maar er zijn weinig casussen waar inzet is gepleegd op maar één leefgebied. De meeste casussen waar inzet op gepleegd wordt zijn een combinatie van verschillende leefgebieden, de situaties van de zelfmelders zijn vaak complex. Casus 9 is een voorbeeld van zo’n casus waar op de gebieden zorg, wonen en justitie inzet is gepleegd.

4.2.5.6 Verder kijken dan leefgebieden

In Casus 9 wordt hulp aangeboden op de leefgebieden uit de aanpak van DJI, maar ook op een ander leefgebied: justitie. De monitoringsformat die de professionals invullen, omvat ook meer dan vijf leefgebieden zoals: financiën/schulden, wonen, ID-kaart, huurlasten, werk, gezin, opleiding, zorg, dagbesteding, opvoeding en anders. Deze gebieden zijn allemaal onder te verdelen onder de vijf leefgebieden van DJI, maar ze zijn iets genuanceerder. De professionals geven in de interviews ook unaniem aan altijd verder kijken dan de vijf leefgebieden en vinden de meesten de vijf leefgebieden van DJI niet toereikend. De ene is daar stellig in, de ander geeft aan dat het per casus verschilt.

Bijvoorbeeld bij complexe (multi-)problematiek vinden ze vaak dat het nodig is om verder te kijken.

“Nee, nee. Die zijn gewoon niet toereikend. Mijn leven bestaat ook niet uit die 5 leefgebieden en ik ben niet anders als een zelfmelder, als het gaat om waar kun je tegenaan lopen in je leven. Want je ziet dat een detentie dan zo’n invloed heeft op alle leefgebieden. Dus we doen in samenwerking wel eens wat voorlichting en dan doen we ook een soort spel van ‘ja, wat als je nu aangehouden zou worden, op welke leefgebieden zou dat allemaal invloed hebben? Op wie heeft dat allemaal invloed en op welke leefgebieden?’. Nou dan kom je er gewoon niet met die 5. Dus voor ons zijn die 5 absoluut niet toereikend als je de juiste zorg wil leveren. Maar ook de juiste bescherming naar de maatschappij hoor, die wederkerigheid zit er voor mij ook te weinig in” – professional

Een andere geïnterviewde geeft aan dat de leefgebieden niet per sé niet toereikend zijn, maar dat ze niet genuanceerd genoeg zijn. Er worden makkelijk dingen vergeten, als vastgehouden wordt aan de basis vijf leefgebieden. Je kan andere leefgebieden wellicht onderbrengen bij andere grotere categorieën, maar meer cate-

CASUS 9

De dakloze met psychische problemen: zorg en meer

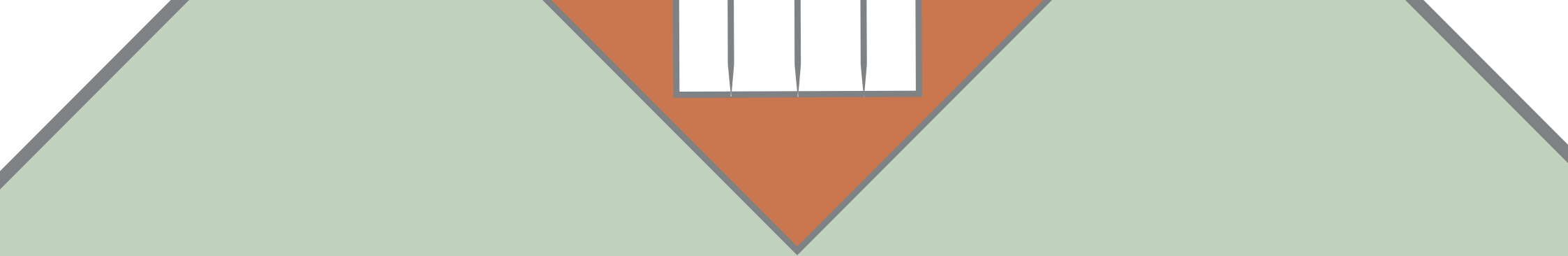
Het contact met deze zelfmelder is ontstaan via betrokken hulpverlening. Vanuit het project is ondersteuning geboden op de gebieden zorg, wonen en justitie. De uitgezette acties zijn: afspraak maken voor observatie en diagnostiek om te kijken op welke woonplek hij terecht zou kunnen, doorgeven bestaande medicatie, ondersteuning bij een nog lopende rechtszaak, direct koppelen van een casemanager aan de zelfmelder en het regelen van vervoer naar de PI. Hij heeft zich gemeld voor zijn detentie van 14 dagen.

Deze zelfmelder is 38 jaar en is dakloos. Hij heeft geen werk of achterblijvers. Het is voor hem niet zijn eerste detentie en hij zou 14 dagen moeten zitten, maar daar zijn twee maanden bovenop gekomen wegens nog openstaande straffen. Er is bij hem sprake van LVB en middelengebruik, daarnaast heeft hij ADHD, flinke trauma's en is hij psychotisch door het gebruik van middelen. Hij stond ingeschreven bij de dagopvang, hier ontving hij ook enige hulp. Er is een brief gestuurd naar de zelfmelder, maar tegelijkertijd is er ook contact gezocht met de dagopvang waar hij ingeschreven stond. Het adres kwam de professional bekend voor als daklozenopvang. In verband met verschillende incidenten had de zelfmelder op dat

moment een pandverbod, dus had hij zijn post niet ontvangen. Eén van de medewerkers van de opvang heeft met hem contact gezocht en hem gekoppeld aan de professional. Toen het contact gelegd was wist hij nog niet van de aanstaande gevangenisstraf, omdat hij de brief vanuit DIZ nog niet gezien. De professional heeft hem uiteindelijk gesproken op kantoor van Koers en Kansen.

Het eerste waar de professional ondersteuning in heeft geboden is met de zelfmelder bespreken dat hij een observatie plaatsing nodig had om te kijken welke hulp hij nodig had. Om tot een passende woonplek te komen, moeten ze weten wat voor plek hij nodig heeft met zijn problematiek. Er was samen met hem een afspraak gemaakt voor observatie en diagnostiek voorafgaand aan zijn detentie, deze afspraak is hij niet nagekomen.

Ten tweede heeft de professional ondersteuning geboden op justitieel vlak, namelijk ondersteuning bij een nog lopende rechtszaak. Die rechtszaak was al een keer uitgesteld wegens afwezigheid van de zelfmelder en vond nu plaats in een stad die ver weg lag van de stad waarin de zelfmelder woonde. Het was belangrijk dat de zelfmelder bij de rechtszaak aanwezig was, zodat hij kon aangeven wat hij nodig

had en wilde. Hij zag het niet zitten om alleen naar de rechtszaak te gaan en de betrokken hulpverlening zagen het niet zitten om lang met hem in de auto te zitten wegens zijn agressieve aard. De professional heeft vervolgens in overleg met het OM geregeld dat de zitting online plaatsvond. De zelfmelder heeft de zitting bijgewoond op kantoor van de professional.

Als derde heeft de professional contact gehad met de PI. Vanwege zijn problematiek was het van belang dat de casemanager aan hem gekoppeld werd en zijn situatie kende, zodat er meteen extra zorg ingezet kon worden als dit nodig was. Ook had de zelfmelder aangegeven dat hij bij eerdere detenties rustgevende medicatie kreeg. De professional heeft contact gezocht met de arts van de laatste PI waar hij verbleven had en gezorgd dat de arts het recept doorstuurde naar de arts van de huidige PI, zodat de zelfmelder de rustgevende medicatie meteen kon krijgen na binnenkomst.

Als laatste heeft de professional de zelfmelder naar de PI toegebracht op de dag dat hij zich moest melden, omdat ze er niet op vertrouwden dat hij zelf met de bus aan zou komen bij de PI. Na binnenkomst is de zelfmelder meteen ingesteld op de rustgevende medicatie en is de casemanager direct met hem in gesprek gegaan.

gorieën zouden de professional dwingen om specifieker te kijken.

Eén van de gebieden die volgens enkele respondenten te weinig aandacht krijgt is het netwerk van de zelfmelder, de achterblijvers. Er is daarin niet alleen aandacht voor het gezin, maar voor de gehele omgeving van de zelfmelder.

“En daarin wordt gewoon gekeken en wordt in gesprek gegaan van ‘wat zou er gebeuren als jij nu in detentie gaat? Hoe gaat je leven er dan op dat moment uit zien? En wat heeft dat voor gevolgen voor jou, maar ook voor je achterblijvers?’ Dat wordt nog weleens vergeten. Hè want we focussen heel vaak op de detentie zelf, zonder dat er gekeken wordt naar kinderen of partners of nou ja dat kan je heel breed trekken naar familieleden of burens. Iedereen kan daar last van hebben. [...] Maar er wordt in nazorg nog te vaak gekeken naar alleen de persoon in kwestie zonder rekening te houden met zijn sociale omgeving. Dat wordt wel beter hoor, want het DJI gaat het ook zien als zesde leefgebied zeg maar. Maar er wordt lang niet altijd aan gedacht” – professional

Casus 10 is een casus waarin er inzet is gepleegd op het gebied gezin.

In het monitoringsformat kunnen ook acties worden geregistreerd op het gebied gezin, waarin de volgende voorbeelden genoemd worden:

- ◆ **“Vorbereiding detentie, fotoboek verzonden, voeding i.v.m. allergie doorgesproken met PI, dagelijks contact met thuisfront vanuit K&K”.**
- ◆ **“Nauwe ketensamenwerking i.v.m. veiligheidsrisico’s, veiligheid van de betrokken gezinsleden stond hierbij voorop”.**
- ◆ **“Achterblijvers/vrouw heeft extra zorg nodig i.v.m. hersenletsel. Eerst sprake van mogelijk uitstel. Bewust gekozen voor geen uitstel zodat deze straf achter de rug is. Dochter vangt nu deel van de zorg op”.**
- ◆ **“Inzet gemeente i.v.m. maken plan passende opvang voor de kinderen”.**
- ◆ **“Vier weken uitstel, afscheid kunnen nemen van zijn moeder”.**

Het netwerk van de zelfmelder is uiteraard ook belangrijk voor na detentie. Al daarom verdient het volgens sommigen meer aandacht, ook als het niet gaat om gezinsleden of achterblijvers. Daarnaast kan het zo zijn dat personen in het netwerk ook afhankelijk zijn van de zelfmelder. Als die persoon wegvalt, dan is er ook schade voor personen om hem heen. Een voorbeeld van zo’n geval is dat de zelfmelder mantelzorg is voor iemand in zijn omgeving. Maar soms is iemand verantwoordelijk voor een dier. Casus 11 is een casus waar veel inzet is gepleegd op onder andere de hond van de zelfmelder.

CASUS 10

De ouder van een minderjarig kind: uitstel van detentie

Het contact met deze zelfmelder is ontstaan doordat hij gereageerd heeft op de verstuurde brief. De professional heeft ondersteuning geboden op het gebied gezin. De uitgezette actie is uitstel van detentie (gevangenisstraf van 14 dagen). Zijn nieuwe datum is uitgesteld door de tijdelijke opnamestop, dus hij heeft zijn detentie nog niet uit hoeven zitten.

Deze zelfmelder is 37 jaar en woont in een huurwoning. Bij hem woont zijn minderjarige kind waar hij de zorg over draagt, die hij heeft met een ex-partner. Zijn huidige vriendin is zwanger, maar woont in haar eigen woning. Hij heeft eerder vastgezeten, maar dit was in het verleden.

De brief vanuit het project heeft hij gelezen en aan de hand daarvan telefonisch contact opgenomen met het nummer dat in de brief stond. Zijn hulpvraag ging over zijn kind van basisschoolleeftijd waar hij de zorg voor droeg. Zijn vriendin had een zware zwangerschap, moest vaak naar het ziekenhuis voor controle en kon de zorg voor het kind van hem er daardoor niet bij nemen. De melddatum viel daarnaast ook rond de bevallingsdatum, wat de situatie nog iets moeilijker maakte. Zij zou dan na een zware zwangerschap net bevallen zijn en meteen de zorg over twee kinderen dragen. Dit werd als niet wenselijk gezien.

Het lastige aan de situatie was dat DIZ hen niet als gezin kwalificeerde, omdat ze niet samen in één huis woonden en dus niet op hetzelfde adres ingeschreven stonden. De zware zwangerschap alleen was voor DIZ geen reden om de detentie uit te stellen, omdat ze niet als een gezin gezien werden. Er is toen uitstel van detentie aangevraagd wegens de zorg voor zijn kind van basisschoolleeftijd. Vanuit het ziekenhuis is er een brief van de artsen van zijn zwangere vriendin opgesteld. Daarin werd aangegeven dat het niet wenselijk was dat zij de zorg zou opvangen van zijn kind, vanwege haar zware zwangerschap. Er waren weinig andere mogelijkheden waarop de zorg voor zijn kind was te regelen, dus is het uitstel toegekend.

Het uitstel was dus een gemotiveerd uitstel voor detentie, zodat de nieuwe detentiedatum enkele weken na de bevalling van zijn vriendin zou vallen. Zo zou zij kunnen bijkomen van de zwangerschap en kunnen wennen aan de zorg voor beide kinderen, waardoor zij de zorg ook in haar eentje voor beide kinderen zou kunnen dragen. Hij is detentie nog niet in geweest, omdat de nieuwe datum weer werd uitgesteld wegens de tijdelijke opnamestop door corona.

CASUS 11

Het baasje van een hond: zorg en onderdak voor het huisdier en meer

Met deze zelfmelder is contact ontstaan doordat hij reageerde op de brief die gestuurd werd. De professional heeft ondersteuning verleend op de gebieden zorg, financiën en anders: namelijk hond. De uitgezette acties zijn inenting en opvang regelen voor de hond, uitstel van detentie en het regelen van vervoer naar de PI. Hij heeft zich gemeld voor detentie.

Deze zelfmelder is 52 jaar en woont in een huurwoning met zijn hond. Hij heeft geen werk, maar leeft van een uitkering. Er is daarnaast sprake van middelengebruik en schulden. Hij en zijn hond zorgen regelmatig voor overlast in de buurt, waardoor hij in beeld is bij zowel de gemeente als de politie. Het is niet zijn eerste detentie.

Het contact is met hem ontstaan doordat hij gereageerd heeft op de brief die hem gestuurd is. Hij heeft telefonisch contact gehad, later is dit voornamelijk via WhatsApp gegaan. Zijn hulpvraag ging over financiën, namelijk: 'hoe moet ik de huur doorbetalen als ik in detentie zit en hoe moet ik het vervoer ernaartoe betalen, daar heb ik het geld niet voor?'. Zijn andere hulpvraag ging over zijn hond 'waar moet die heen als hij twee weken detentie in moet?'

Allereerst hebben ze hem ondersteund met zijn hond. Die komt uit de vechtsport en kan daardoor niet zomaar ergens ondergebracht

worden in een pension. Hij kan zelf goed met de hond omgaan, maar voor anderen kan hij gevaarlijk zijn. Als er geen onderdak voor de hond geregeld zou zijn, had hij aangegeven zich niet te zullen melden en zou hij arrestant geworden zijn. Er was één plek waar de hond vaker naartoe was gegaan en waar ze wisten hoe ze met hem om moesten gaan. In de periode van zijn detentie bleek die opvang geen plek meer te hebben. Er is toen een gemotiveerd uitstel tot detentie ingediend, naar een periode wanneer de hond opgevangen kon worden. Dit uitstel is verleend.

Twee weken voor de nieuwe datum bleek dat de hond niet ingeënt was, iets dat nodig was om bij de opvang te kunnen worden ondergebracht. De professional heeft toen geregeld dat de hond ingeënt kon worden bij een dierenarts, deze inentingen zijn betaald vanuit het project (de organisaties waar ze mee samenwerkten). De financiën voor de opvang van de hond zijn geregeld vanuit de schuldhulpverlening van de zelfmelder. Vervolgens heeft de professional ook vervoer geregeld naar de PI toe, omdat hij zelf het geld hier niet voor had. Hij heeft zich gemeld op de uitgestelde melddatum.

Een ander gebied waar acties op ingezet worden is, zoals eerder genoemd, het gebied justitie. De acties die op dit gebied ingezet worden variëren van het opvragen van CJIB-overzichten tot ondersteuning in het uitvoeren van een taakstraf of een nog lopende rechtszaak (zoals in Casus 9). In het monitorings-format worden als voorbeelden van acties op het gebied justitie genoemd:

- ◆ **“Contact met reclassering i.v.m. werkstraf na detentie”.**
- ◆ **“Vorbereiding detentie/CJIB-overzicht i.v.m. openstaande taakstraf/afstemming toezichthouder/inzet i.v.m. kinderen en achterblijvers”.**
- ◆ **“Onduidelijkheid over de 3 dagen opgehelderd”**
- ◆ **“Meneer had op melddatum en de dag daarna een werkstraf ingepland gekregen vanuit reclassering. Door tijdsafspraken te maken heeft meneer zowel zijn detentie als zijn werkstraf kunnen volbrengen”.**

De professionals kijken dus per casus naar verschillende leefgebieden en doen wat nodig is. De geïnterviewde zelfmolders die hulp hebben gehad, hebben niet het idee dat er belangrijke zaken in hun leven gemist zijn.

“Nee, nee. Het is wat ik zeg, ik ga meestal nergens vanuit en ik ga heel vaak gewoon van het ergste uit. Alles wat goed komt en wat komt is gewoon mooi meegenomen. Zo sta ik meestal in het leven. En ja, ik mag gewoon absoluut niet klagen” – zelfmelder

4.2.5.7 Maatwerk

Door het hele zelfmeldproces speelt maatwerk een rol. Al bij de beoordeling of iemand een zelfmelder wordt. Maar door de professionals op allerlei manieren, van hoe te benaderen tot de inhoud van het plan.

“Alleen ook daarin, want de ene zelfmelder is de andere zelfmelder niet. [...] Ik denk dat je moet kijken naar ‘wat voor zelfmelder is dit dan? En wat heeft die nodig? En wat zijn z’n kwetsbaarheden?’” – professional

Het woord maatwerk wordt specifiek door dertien geïnterviewde professionals gebruikt om aan te geven hoe zij te werk gaan. Iedereen die wil, wordt geholpen, maar wel op de manier die bij die persoon past.

“Alles is natuurlijk heel erg afgekaderd met de regelgeving en procedures. En soms loop je daar wel wat tegenaan in sommige casussen. En sommige casussen vragen

gewoon echt om maatwerk, en het koers en kansen project leent zich daar wel heel mooi voor” – professional

Een voorbeeld van een bijzondere casus die echt om maatwerk vroeg, is Casus 12, waarin vanuit één familie vier personen detentie in moesten. Met twee van die vier is contact geweest in het kader van het project.

4.2.7 Acties in samenspraak met de PI ten behoeve van de detentie

Er zijn al verschillende voorbeelden voorbijgekomen van acties die gericht waren op de periode in detentie. Waar het gaat om zaken als plaatsing op een bijzondere afdeling, vrijheden, specifieke zorg in detentie, is contact met de PI essentieel om dat mogelijk te maken. In Casus 13 is het contact met de PI goed verlopen en is er een succesvol plan opgesteld, waar met hadonverstrekking en medicatie in detentie een onderdeel van was.

CASUS 12

Het familiebedrijf: maatwerk met meer acties voor meer mensen

Met deze twee zelfmelders is contact gekregen doordat zij reageerden op de verstuurde brief. De professional heeft ondersteuning geboden op het gebied werk en gezin en justitie. De uitgezette acties zijn uitstel van detentie, plaatsen op gezinsbenadering, informatievoorziening, opvang voor kind, ondersteuning bij fasering. De zelfmelders hebben zich gemeld voor hun detentie (van 300 dagen).

Deze casus heeft betrekking op vier personen uit één familie. Een moeder, dochter, zwager en zoon. Alle vier waren aangemerkt als zelfmelders, maar alleen de zwager en zoon vielen binnen het project, omdat vrouwen (nog) niet benaderd werden. De moeder moest als eerste naar binnen, de dochter als tweede, de zwager als derde en de broer als vierde. Zelf hadden ze in overleg met hun advocaat geregeld dat ze de detenties aaneensluitend op elkaar konden uitzitten, zodat er altijd genoeg buiten detentie waren om het familiebedrijf te runnen. Alle vier waren ze werkzaam in het familiebedrijf. Daarnaast hadden de dochter en de zoon beiden kinderen, dus moesten er ook genoeg mensen buiten zijn om de kinderen op te kunnen vangen. Vanuit het project is de zwager een brief gestuurd, omdat hij van de twee mannen het eerste naar binnen zou moeten. Aan de hand van die brief hebben ze telefonisch contact opgenomen. Het verdere contact is steeds met beide mannen tegelijk geweest, omdat hun

detenties met elkaar verweven waren. Het contact heeft na de eerste telefonische afspraak altijd fysiek plaatsgevonden. Door corona veranderde de situatie in de PI, waardoor hun plan niet meer liep zoals gepland. Door corona kon moeder niet faseren waardoor zij nog niet buiten zou zijn als de zwager naar binnen moest. Moeder, dochter en zwager zouden dan tegelijk binnen zijn, waardoor de zorg voor hun kinderen in het geding kwam. Ook hadden moeder en zwager veel verantwoordelijkheden binnen het familiebedrijf, wat een extra reden was dat ze niet tegelijkertijd binnen konden zitten. De professional heeft daarom een gemotiveerd uitstel van detentie gedaan, zodat de zwager naar binnen moest wanneer moeder weer buiten was. Vervolgens is voor de broer ook gemotiveerd uitstel aangevraagd, zodat zijn detentie weer zou aansluiten op die van de zwager. De zwager zag in detentie dat op de vadervleugel gedetineerden zaten die andere prioriteiten hebben dan andere gedetineerden, omdat zij kinderen hebben. Hij raadde de broer dan ook aan om op de vadervleugel geplaatst te worden. De professional heeft vervolgens geregeld dat de broer inderdaad op de vadervleugel geplaatst werd, zodat zijn kinderen hem konden bezoeken in een vriendelijkere omgeving.

Voor beide mannen was het ook hun eerste detentie, waardoor ze veel vragen hadden over de gang van zaken. De professional heeft hen veel informatie verstrekt over onder andere wat ze mee mochten nemen, hoe het contact met buiten onderhouden werd, etc. Beide zelfmelders hebben zich gemeld voor hun detentie op hun (uitgestelde) melddatum. Tijdens detentie kreeg één van de kinderen van de broer een leesachterstand, omdat zijn vrouw de Nederlandse taal niet goed machtig is. De professional heeft daarin geschakeld en geregeld dat de broer kon videobellen met zijn dochter, zodat hij boekjes kon voorlezen en haar leesachterstand ingehaald kon worden. Daarnaast heeft de professional ook geregeld dat het kind tijdelijk bij de zus in huis heeft gezeten nadat haar detentie erop zat, zodat zij het kind verder kon ondersteunen in de leesachterstand. Ook werd tijdens de detentie van de broer de wetgeving aangepast omtrent verlof. Hij viel wegens de startdatum van zijn detentie onder de oude wetgeving, maar de PI had geen ZBBI (Zeer beperkte Beveiligde Inrichting of afdeling) niet meer. Hierdoor kon hij niet met verlof. De professional heeft in overleg met DJI geregeld dat zijn fasering alsnog doorging en hij zoals vooraf het plan was, op verlof kon gaan.

CASUS 13

De dakloze die een huis zou krijgen: methadon in detentie

Met deze zelfmelder is contact gekregen via betrokken hulpverlening. Er is geen brief gestuurd en de zelfmelder zelf is niet gesproken door de professional. Koers en Kansen heeft ondersteuning geboden op huisvesting en zorg. De uitgezette acties zijn verbinding zoeken tussen bestaande hulpverlening en de PI en uitstel van detentie. Hij heeft zijn detentie van drie weken uitgezeten.

Deze zelfmelder is 27 jaar en is dakloos. Hij heeft LVB, heeft forse schulden en er is sprake van middelengebruik. Er is bij deze zelfmelder al hulpverlening betrokken, die hem onder andere hielpen met een plaatsing in een woning vanuit het 'Housing First' project¹. Deze zelfmelder komt zijn afspraken moeilijk na en heeft wantrouwen tegen onbekenden. Het is niet zijn eerste detentie.

Naar deze zelfmelder is geen brief gestuurd, omdat uit de systemen naar voren kwam dat er al hulpverlening betrokken was. Het contact is daarom via die hulpverlening gelegd. Wegens zijn wantrouwen tegenover nieuwe personen, is ervoor gekozen om geen contact met de zelfmelder zelf te leggen, maar alles via de bestaande hulpverlening te

laten lopen. Zij overlegden met de zelfmelder en koppelden het weer terug aan de professional. De professional fungeerde in deze zaak als het ware als schakel tussen de bestaande hulpverlening en de PI.

De zelfmelder stond op de lijst voor een 'housing first' traject. Omdat hij middelen gebruikt, wilden de hulpverleners de detentie aan laten sluiten op de datum dat hij het traject van 'housing first' in kon. Zo kon hij afkicken tijdens detentie en konden de hulpverleners hem ophalen in detentie en naar zijn nieuwe woning brengen. Er is daarom een gemotiveerd uitstel van detentie aangevraagd en verleend.

Naast het uitstel van detentie heeft de professional ook geregeld dat de zelfmelder tijdens detentie methadon en medicatie kreeg en dat hij op een speciale zorgafdeling geplaatst werd. Op deze manier was de PI ook goed voorbereid op de zelfmelder en zijn problematiek.

De contactinformatie van de bestaande hulpverlening is ook doorgegeven aan de casemanager van de PI, zodat zij onderling contact konden houden.

1 Voorheen moesten mensen die hulp en een woning nodig hadden eerst afkicken, hun huis op orde hebben of gedoucht zijn etc. en daarna kregen ze een woning. 'Housing first' draait het om: die doen wel een intake, maar die zeggen 'hier heb je een huis, daar zit begeleiding aan vast. Zeg maar wat je nodig hebt' neem zelf maar de regie. Dus eerst een huis, daarna de problemen aanpakken.

4.3 Periode tijdens detentie

4.3.1 Als er vooraf contact vanuit het project is geweest

Tijdens detentie neemt de casemanager van de PI het contact met de zelfmelder over. De casemanagers van de PI moet in feite iedereen die binnenkomt spreken, of het nu wel of geen zelfmelders zijn of wel of niet al contact hebben gehad met het project. Door de quarantaine-maatregelen in coronatijd lukte dat niet altijd, maar doorgaans is dat wel het geval.

“ [...] in eerste instantie natuurlijk over hoe het gaat. Want voor sommigen die voor de eerste keer binnen zijn is het best wel confronterend, vooral als je dan ook nog vijf dagen op je eigen cel moet zitten. En vaak loop je even de dingen door die ik vanuit Koers en Kansen heb gekregen, van ‘goh, klopt het allemaal nog, zijn er nog andere vragen die je te binnen schieten die je toen niet hebt aangegeven maar nog wel belangrijk zijn’. Ja eigenlijk nog even de standaard basis leefgebieden bij langs. En vragen of er nog meer nodig is” – professional

Afhankelijk van de casus en of er nog dingen geregeld moeten worden tijdens detentie,

kan ook de professional vanuit de gemeente/provincie nog contact hebben met de zelfmelder. Sommigen geven bij de zelfmelder aan dat de mogelijkheid tot contact ook bestaat tijdens detentie en laten het vervolgens aan de zelfmelder zelf over of ze contact willen: ‘schrijf mijn telefoonnummer op en bel me als er wat is’. Contact is wellicht minder voor de hand liggend bij een kortere detentie, maar het blijft maatwerk. De intensiteit van het contact is ook afhankelijk van de casus.

“... soms ben je heel intensief betrokken bij iemand voor een bepaalde periode. Dan ga je van tevoren iedere week even langs en tijdens detentie nog twee keer en daarna nog weer een paar keer. Wij zijn geen ambulante begeleiders natuurlijk, maar soms pak je dat wel op, omdat het dan het handigste is. Als je net bij iemand binnen bent die al heel lang zorgmijgend is, ja moet je dan meteen een andere partij er weer op in vliegen? Dat is ook vaak niet handig natuurlijk” – professional

Het initiatief voor het contact tijdens detentie kan zowel bij de zelfmelder als de professional als de casemanager liggen. Sommigen laten het initiatief bij de zelfmelder, anderen nemen dat soms zelf.

“Ja ik vind dat dat bij mij ligt. Ja. En je kunt die verantwoordelijkheid wel bij een zelfmelder neerleggen, maar als je dan ook maar een iets beperkter iemand hebt die in een nieuwe omgeving komt, kun je dat haast niet verwachten.” – professional

Casus 3, die eerder beschreven is, is een voorbeeld van een casus waar initiatief tot contact met de professional tijdens detentie wellicht nuttig was geweest.

Als er contact is door de professional met de zelfmelder tijdens detentie kan dat verschillende doelen hebben. Soms gaat het alleen over even een gezicht van buitenaf laten zien en wat vragen van de zelfmelder beantwoorden, in andere gevallen moeten er ook daadwerkelijk nog dingen geregeld worden in of na detentie. Professionals kunnen bijvoorbeeld meedenken over detentiefasering of in het plan voor gezinsbenadering en op welke manier contact met de kinderen wordt onderhouden. Casus 14 is een casus waarbij er tijdens detentie meerdere malen contact is geweest en waar de professional ook nog acties heeft uitgezet.

CASUS 3 vervolg

De man in een rolstoel: geen contact in detentie

Zoals eerder beschreven is door de professional ondersteuning verleend op de gebieden zorg, gezin en huisvesting. De uitgezette acties zijn plaatsing op de juiste afdeling, ondersteuning in gesprek met achterblijvers en ondersteuning bij de huurdoorbetaling. Hij heeft zich gemeld voor zijn detentie.

Bij deze zelfmelder was al hulpverlening betrokken, dus de professional dacht dat het niet nodig was om hem op te zoeken in detentie. Dit zou weer een extra 'poppetje' zijn, bovenop alle hulpverleners. Na detentie vertelde de zelfmelder dat hij de hele detentie op de bank had geslapen, omdat het bed niet goed lag. Binnen een week had hij een nieuw bed aangevraagd bij de medische dienst van de PI, maar na meerdere verzoeken werd er geen contact opgenomen. In de laatste week van de detentie werd er pas actie ondernomen vanuit de PI. De betrokken hulpverlening is meerdere keren bij hem langs geweest en toch heeft hij hierin geen ondersteuning in ontvangen. Als de professional ook contact had opgenomen, had die wellicht wel ondersteuning kunnen aanbieden en kunnen voorkomen dat hij de hele detentie op de bank heeft geslapen.

Een zelfmelder die gesproken is, verwijst erop hoe belangrijk een dergelijk contact met de buitenwereld tijdens detentie kan zijn en zou dergelijk contact zeer gewaardeerd hebben.

“Kijk, het is heel simpel. Als je daar zeg maar zit, is elke hand die wordt uitgerekt van de buitenwereld een prettig gevoel, in mijn geval dan. Kijk, er zijn ook jongens die daar zitten en die willen helemaal niks meer met reclassering te maken hebben of die hebben allemaal slechte ervaringen. Maar ja, dat hebben ze meestal ook echt aan zichzelf te danken. Maar er zijn ook heel veel jongens die willen wel graag iets maken van hun leven of die willen wel met mensen praten” – zelfmelder

Een andere zelfmelder die nog in detentie moet, geeft aan dat hij niet per sé contact hoeft, maar dat het fijn zou zijn als hij bij de professional terecht kan als dat nodig zou zijn.

“Ja je gaat er gewoon heen en het is je straf uitzitten en dan is het verder klaar. In detentie heb ik nooit echt hulp nodig gehad. Maar wat ik zeg, misschien komt er straks in één keer zogenaamd weer een straf boven water die ik niet heb gedaan, een taakstraf of wat dan ook. En dan is

het natuurlijk heel fijn als *naam K&K medewerker* nog in de buurt is natuurlijk” – zelfmelder

4.3.2 Als er vooraf geen contact vanuit het project is geweest

Als er vooraf geen contact is geweest vanuit het project, informeert de professional meestal bij de casemanager of een zelfmelder nog een hulpvraag heeft als deze in detentie zit. Één professional geeft aan te verwachten dat de PI rechtstreeks met de professional contact zou opnemen als er tijdens detentie nog (nieuwe) bijzonderheden naar boven komen. Dit gebeurt blijkbaar ook vaak, maar soms ook niet, want niet altijd wordt gebeld als de zelfmelder dit tegenover de PI aangeeft.

“Ja kijk, maar uiteindelijk merk ik toch dat ze soms wel bij me terug op de lijn komen van ‘nou iemand wil nu toch inderdaad wel graag ondersteuning hebben’. Dan zeg ik ‘nou ja, ze mogen me wel bellen’, en vervolgens hoor ik verder niks meer. Ja, dan kan je nog wel eens contact met iemand opnemen als diegene uit detentie is en bijvoorbeeld thuis is. Hè dat wil ik dan ook nog wel eens een keer doen als we

bijvoorbeeld een telefoonnummer hebben of ik stuur inderdaad nog een brief van het is nu einde detentie, dan doe ik nog een keer het ondersteuningsaanbod. Maar nou ja, daar hoor ik eigenlijk nooit wat van” – professional

Als gezegd hebben de casemanagers met iedereen een intakegesprek. Het maakt dan niet uit of de zelfmelder contact heeft gehad met een professional van Koers en Kansen. In dit gesprek loopt ook de casemanager de vijf leefgebieden langs en wordt de zelfmelder gevraagd of er nog hulpvragen zijn, hoewel dit volgens sommigen vaak minder uitvoerig is dan wat Koers en Kansen vooraf doet of kan doen. In de reguliere nazorg is het zo dat de gemeente altijd een ondersteuningsaanbod moet doen, als de persoon in detentie zit. Zodra een persoon detentie in gaat, wordt er immers altijd een detentiemelding naar de gemeente gestuurd. Bij de intake vragen de casemanagers informatie op bij de zelfmelder, wat ook door-gestuurd wordt naar de gemeente. Zo weet de gemeente of er een ondersteuningsvraag is en of zij hulp kunnen inzetten. Een professional geeft echter aan dat dit ondersteuningsaanbod in de praktijk eigenlijk niet gedaan wordt door de gemeente.

CASUS 14

De jongen met forse schulden: meermalen contact in detentie na niet melden

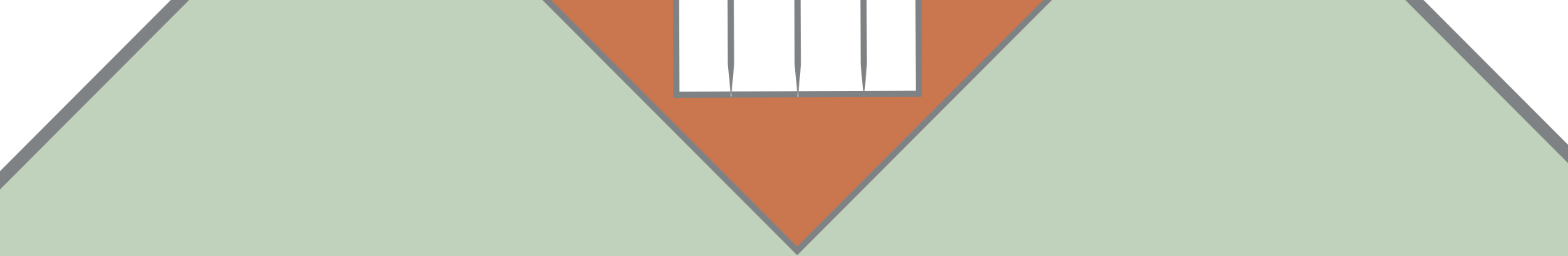
Met deze zelfmelder is contact ontstaan doordat hij reageerde op een herhaalbrief na een huisbezoek. De professional heeft ondersteuning geboden op de gebieden financiën en justitie. De uitgezette acties zijn informatievoorziening, in kaart brengen van schulden en regelingen treffen en ondersteuning bij openstaande taakstraffen. Hij heeft zich niet gemeld voor zijn detentie van 61 dagen.

Deze zelfmelder is 20 jaar oud en woont bij zijn ouders. Hij heeft geen werk en krijgt een uitkering. Hij heeft een vriendin met wie hij na detentie wil gaan samenwonen. Het is voor hem zijn eerste detentie. Vanuit het project is hem een brief gestuurd, waar hij niet op gereageerd heeft. De professional is vervolgens op huisbezoek geweest, maar toen werd niet open gedaan. Daarom is er een herhaalbrief door de brievenbus gegooid, waar hij wel op reageerde. Hij vond het eerst niet nodig om contact op te nemen, omdat hij niet van plan was zich te gaan melden. Hij en zijn vriendin waren namelijk jarig tijdens de detentieperiode. Uiteindelijk is hij toch akkoord gegaan met een gesprek om de zaken even door te spreken.

In het eerste gesprek is hem uitgelegd wat de consequenties zijn van het niet melden en wat de verschillen zijn tussen het zelfmeldregime

en het arrestantenregime. Ook is hem verteld hoe het eraan toe gaat in de PI en hoe de intake en visitatie verlopen. Omdat het zijn eerste detentie was, was hij hier niet bekend mee. Ook werd hem geadviseerd om contant geld en een lijst met belangrijke telefoonnummers op zak te hebben na zijn melddatum, zodat hij een telefoonkaart kon kopen en mensen kon bellen na zijn arrestatie.

Daarnaast bleek hij schulden te hebben, waar hij zelf het overzicht niet over had. De professional heeft dit samen met hem uitgezocht en het bleek om meer dan 10.000 euro te gaan bij verschillende geld-eisers. Met zijn uitkering zou het niet lukken deze schuld af te lossen. De professional heeft voor detentie geen afspraken met hem kunnen maken over de schulden, omdat het onzeker was wanneer hij opgepakt zou worden als arrestant. Dit werd na zijn detentie opgepakt. De professional werd ergens na de melddatum gebeld door de vader van de zelfmelder, dat hij opgepakt was. Zijn ouders wisten niet waar hij heen gebracht was, dit heeft de professional voor ze uitgezocht. Tijdens detentie heeft de zelfmelder veel telefonisch contact gehad met de professional. Dit ging deels om geruststelling van de zelfmelder. Daarnaast is er een telefonisch 3-gesprek geweest met de

zelfmelder, zijn casemanager en de medewerker om te bespreken wat er moest gebeuren en wie wat zou oppakken.

De zelfmelder bleek ook nog twee openstaande taakstraffen te hebben, deze zouden als gevangenisstraffen achter zijn huidige detentie aangeplakt worden. Dit zou betekenen dat hij twee maanden langer zou moeten zitten, een verdubbeling van de oorspronkelijke straf. Hij gaf aan één van de twee taakstraffen al uitgevoerd te hebben, wat zijn vader bevestigde. De professional zette het door naar de casemanager en die ene taakstraf werd eraf gehaald.

Tijdens detentie heeft hij ook een regeling getroffen met het CJIB over de openstaande schulden die hij had. Vanuit de PI is dit makkelijker te regelen, omdat dan meteen duidelijk is dat hij een minimaal inkomen had. Zijn casemanager heeft daarnaast een detentieverklaring gestuurd naar de schuldeisers, zodat de rest van zijn schulden bevroren werden. Binnenkort wordt hij overgeplaatst naar één van de PI's in Noord-Nederland voor de rest van zijn straf, hij zit op dit moment elders in het land wegens het arrestantenregime. Zodra hij in de nieuwe PI is aangekomen zal de professional hem bezoeken om het vervolg van zijn traject te bespreken.

“Ja kijk op het moment dat iemand bij ons binnenkomt wordt er een melding van detentie gedaan bij de gemeente, en wij spreken dan die gedetineerden en wij vullen dat dan in nazorg en dan drukken wij op de informatie exporteren en krijgt de gemeente dat binnen. Dus de gemeente die ziet dan van zo staat het ervoor. En dan moet die gemeente een aanbod doen van nou ik zie dat je geen dag invulling hebt nou we hebben wel wat projectjes lopen dus is dat wat voor jou. Dat hoort die gemeente te doen. En dat gebeurt gewoon niet” – professional

4.4 Periode na detentie

4.4.1 Contact na detentie

Afhankelijk van de casus en de wensen van de zelfmelder is er na detentie nog contact met Koers en Kansen, bijvoorbeeld als er na detentie nog acties uitgezet moeten worden. In sommige gevallen is er alleen contact na detentie bijvoorbeeld als er vanuit de PI een verzoek hieromtrent komt. Dit wordt dan door de betreffende gemeente opgepakt, maar loopt dan via het reguliere nazorgtraject en niet meer via het project van Koers en Kansen. Twee professionals berichten wel proactief contact met

de zelfmelders op te noemen om over mogelijk hulpvragen te informeren of om feedback over het doorgelopen traject te vragen. Andere professionals hebben echter aangegeven geen contact meer met de zelfmelders te hebben na detentie, tenminste niet als de zelfmelders zelf niet op de lijn komen.

“Ook dat hangt ervan af of er nog dingen nodig zijn. Sowieso altijd één keer. Meestal is dat telefonisch: ‘hoe is het gegaan?’. Zo. En ja weet je, afhankelijk van of er nog dingen zijn die na die tijd moet gebeuren, of dat je soms gewoon de behoefte hebt om nog even na te praten. En anderen moet je nog gewoon van alles voor regelen na detentie. Zorgverzekering of weet ik veel wat, noem maar op. Iemand die weer opgehaald moet worden. Dat gaat van hele simpele dingen tot hele ingewikkelde dingen” – professional

Als er voor detentie in het plan acties zijn opgenomen die na detentie opgepakt moeten worden, dan hebben de professionals vanuit de gemeente daar vaak de regie op. Al is het afhankelijk van het soort acties of ze er zelf nog actief mee bezig zijn. Als het bijvoorbeeld acties zijn die opgepakt worden door betrokken hulpverlening dan houden de professionals het in

de gaten, maar is de professional niet zelf nog actief bezig met de casus.

“Die afspraken heb je dan al gemaakt, zeg maar. Die verbindingen heb je vaak ook via de mail. Dan maken we een mail groepje met de casemanager erin en de betrokken hulpverlening. En dat wil je ook zoveel mogelijk aan hen laten, maar vaak volg je het daardoor ook nog wel, omdat er na die tijd ook weer wordt gemailld en dat je denkt ‘oké het loopt’ of ‘het loopt niet, maar ze zijn ermee bezig’. Dus we hebben er deels wel zicht op” – professional

Ook het warm overdragen van binnen naar buiten is voor professionals een reden om contact na detentie te zoeken, voor zowel de zelfmelder zelf als bijvoorbeeld zijn betrokken hulpverlening.

“En het dan letterlijk aan de hand nemen en ernaartoe gaan. Of eerst bespreken van iets met het gebiedsteam en dan een keer samen met het gebiedsteam en misschien nog een keer langzaam en warm overdragen. Dat zie je nu natuurlijk tegenwoordig in de laatste jaren in de hulpverlening: ‘ja hup, afsluiten. Jij mag maar tot hier. Overdragen’. En mensen raken dan soms toch weer kwijt, want

CASUS 7 vervolg

De Seizoenswerker: contact na detentie

Zoals eerder beschreven is door de professional ondersteuning verleend op de gebieden werk en inkomen, gezin, justitie en huisvesting. De uitgezette acties zijn gemotiveerd uitstel van detentie en ondersteuning bij gesprekken met het gezin, een openstaande taakstraf en huisvesting. Hij had zich gemeld voor zijn detentie van 5 maanden.

Tijdens detentie is de professional twee keer langs geweest in de PI om zaken te bespreken die na detentie opgepakt moesten worden. Ook werd twee weken nadat hij zich gemeld had duidelijk dat hij zijn woning kwijt zou raken vanwege een betalingsachterstand. Hij had een huurbetalingsachterstand van acht maanden. Omdat hij in de PI zat kon hij de uithuiszetting niet meer aanvechten bij de rechter. De professional heeft toen geschakeld tussen de verhuurder, de zelf-

melder, zijn broer en één van zijn zonen, zodat de laatste twee zijn persoonlijke en waardevolle spullen uit het appartement konden halen. Zo werd voorkomen dat de spullen in opslag geplaatst werden en daarmee zijn schulden opliepen.

Na detentie zijn er nog meerdere gesprekken geweest over onder andere zijn taakstraf, woning en schulden. De taakstraf heeft hij uitgevoerd, maar het vinden van een woning verliep moeizamer. Hij wilde niet naar de nachtopvang, maar heeft bij vrienden en familie gewoond. Op die adressen kon hij zich echter niet inschrijven, waardoor hij ook geen uitkering kon aanvragen. De gesprekken die hierover zijn gevoerd met hem hebben tot niets geleid en niet lang daarna zat hij weer vast in de gevangenis.

dan doet het nieuwe iets niet goed of het gaat verkeerd en dan haken ze af. En dan is de volgende keer de weg nog langer ernaartoe” – professional

Casus 7 over de seizoenswerker is een voorbeeld van een casus waar tijdens en na detentie contact is gehouden met de zelfmelder, en waar na detentie nog ondersteuning is geboden door de professional.

Naast gevallen waarin het contact na detentie doorloopt, zijn er ook gevallen waarin het contact tussen zelfmelder en professional na detentie pas ontstaat. Dan heeft het zoeken van contact eerst tot niets geleid, maar is de zelfmelder wel aan het denken gezet.

“En ik had één jongen die wilde in het begin geen contact, maar toen hij uit detentie kwam is dat contact er wel heel mooi gekomen. En die hebben we bijvoorbeeld nu in een re-integratietraject binnen de gemeente gekregen, nou na heel veel motivering gesprekken uiteindelijk. Dus op zich is dat natuurlijk wel heel erg mooi dat dat dan wel het resultaat is. [...] Nou ja, hè door de casemanager in de PI werd hij misschien nog een keer denk ik gemotiveerd en hij kwam eruit en hij heeft inderdaad onmiddellijk ook mij gebeld

terwijl hij nog in de auto zat, dus ja dat was wel heel mooi. Want moeder, die had dat ook bijvoorbeeld niet verwacht. Die had ook zoiets van ‘nou, hij gaat vast geen contact opnemen’. Maar ja, dus wel” – professional

4.4.2 Follow-up

In het monitoringsformat moeten de professionals ook informatie invullen over de follow-up. Door middel van een follow-up kunnen ze bijvoorbeeld aan de zelfmelders vragen hoe zij de ondersteuning hebben ervaren, of de ondersteuning volledig was, of er nog verbeterpunten zijn in de aanpak en of de zelfmelder nog ergens hulpbehoeftes hebben. In het monitoringsformat staat de volgende uitleg bij de follow-up:

“Het is van belang om 3 tot 6 maanden na de detentie in beeld te brengen of detentieschade beperkt is gebleven. De gemeentelijke casusregi houder bespreekt dit met zelfmelder door nogmaals de tevredenheid van de zelfmelder over het proces uit te vragen.”

De ruimte voor de follow-up is echter praktisch nooit ingevuld in de format. Als er al een follow-

up gedaan wordt door de professionals, wordt dit dus niet gedocumenteerd. Het is wel één van de afspraken in de pilot om een follow-up te doen. Uit de interviews komt naar voren dat niet alle professionals een follow-up doen. Sommigen proberen het wel, anderen niet. Er zijn vier professionals die aan hebben gegeven een follow-up te doen, de overige professionals doen het niet. Vooral niet als ze de casus hebben afgesloten en er na detentie niets meer hoeft te gebeuren. De vier professionals die aan geven wel een follow-up te doen, vullen dit dus niet in in het monitoringsformat.

Er is één professional die de zelfmelders een einde detentiebrief stuurt. Als ze reageren op die brief, dan is er contact. Als ze niet reageren, dan is er geen contact over de follow-up. Als er na detentie nog acties uitgezet moeten worden, en er dus toch al contact is, dan wordt dat tegelijk een soort follow-up. Ook de zelfmelders die doorlopend hulpverlening hebben vanuit de gemeente worden na detentie vaak nog wel gesproken over de verkregen hulp, maar een echte follow-up is het niet.

“Als er inderdaad na detentie eigenlijk nog wat moet gebeuren, dat zijn voor mij echt de momenten dat ik wel actief contact opneem en bijna nooit evalueer ik, maar dat zou wel moeten” – professional

Er zijn ook professionals die het wel zouden willen doen, maar het door drukte niet gelukt is. Anderen zouden niet weten op welke manier het precies vormgegeven moet worden. Iedereen bellen na drie maanden zien zij door de werkdrkte ook niet altijd zitten.

“Nou, daar hebben we wel van gezegd ‘dat willen we dit jaar beter doen’, want is vorig jaar eigenlijk te veel blijven liggen door ook de enorme aantallen van de wachtlijsten van de coronastop van daarvoor. Van ‘hoe tevreden ben je? Wat hadden we anders kunnen doen?’ maar ook ‘heb je nu nog iets nodig?’” – professional

4.4.3 Tevredenheid over hulp

Als er dan wel contact is met de zelfmelders na detentie, hetzij in de follow-up, hetzij in contact wegens openstaande acties, dan wordt vaak wel gevraagd aan de zelfmelders wat zij van de aangeboden hulp vonden. De reacties die de professionals krijgen zijn over het algemeen positief:

“Nou vaak heel positief. Het feit dat ze serieus genomen worden over dat zo’n detentie gewoon ingrijpend is, hoe je leven dan ook is ingericht. En dat je daarin, al is

het maar een hele kleine betekenis, iets een positieve draai kan geven. Ja en het feit dat je gewoon contact met ze zoekt, vinden ze vaak al hartstikke leuk” – professional

Zelfmelders die aangeven dat ze niet tevreden zijn met de hulp, hoort volgens een geïnterviewde professional vaak bij de groep die nooit tevreden is over partijen die met politie of DJI te maken hebben.

“Dus dan heb je gewoon nul kans van slagen. En ik denk soms dat ze op het moment dat ze denken dat er mogelijkheden zijn die er uiteindelijk niet zijn, dat ze dan wel teleurgesteld kunnen zijn. [...] Ja dan is je verwachting misschien ook niet helemaal reëel. Het is in het gros niet een hele positieve doelgroep die wij bedienen. Niet allemaal heel positieve, gezellige, vrolijke mensen” – professional

De zelfmelders die voor dit onderzoek geïnterviewd zijn, zijn ook gevraagd naar hun ervaringen met het project en hun mening over de aangeboden hulp. Zonder de professionals hadden ze niet geweten wat de mogelijkheden waren. Ze voelden zich gehoord in de gesprekken met de professionals. Een aantal hebben ook aangegeven dat zij dit zelf niet voor elkaar hadden gekregen. Ook heeft één zelfmelder

aangegeven dat hij het waardevol vindt dat er iemand met hem meedacht en zag dat hij een speciale behandeling nodig had. De meeste zelfmelders gaven aan niet verwacht te hebben dat ze hulp zouden krijgen en waren dan ook erg blij met de aangeboden hulp

“Dit had ik zelf nooit voor elkaar kunnen krijgen. Hè wat ik al zei, ik heb ooit onterecht vastgezet omdat ze zeiden dat ik mijn taakstraf niet had gedaan. Ik werd van hot naar her gestuurd, niemand die maar denkt van ‘nou straks krijgen we problemen met zo iemand, omdat we hem onterecht vastzetten’. En ja, als ik toentertijd gewoon reclassering had gehad of *naam professional* achter me had staan, dan denk ik dat het wel anders was geweest. Je wordt dan natuurlijk ook meer serieus genomen. En ja, een gedetineerde niet echt. Je wordt gewoon niet serieus genomen” – zelfmelder

4.5 Overkoepelende perspectieven

4.5.1 Samenwerking tussen partijen

Voor een project waarbij zoveel verschillende partijen betrokken zijn is een goede samenwerking essentieel. De geïnterviewden geven bijna

allemaal aan dat ze de samenwerking tussen de verschillende partijen over het algemeen fijn vinden. Het hebben van vaste aanspreekpunten in de PI en in de provincies werkt goed, zo weten ze waar ze terecht kunnen met vragen en opmerkingen. Daarnaast geven alle geïnterviewden, op twee na, ook aan dat er korte lijntjes zijn tussen de betrokken partijen, wat de samenwerking bevordert. De situatie rondom corona zorgde ook voor regelmatig contact tussen de PI's en de professionals voorafgaand aan detentie, onder andere vanwege updates over de veranderende corona maatregelen.

“Dat is heel afhankelijk denk ik van het begin van het project en nu alweer. Daar zit al een groot verschil, daar hebben we echt naartoe moeten werken, dat die communicatie er is tussen al die partijen. Je ontdekt ook steeds meer de rol van een andere partij, door de kennis die je per casus opdoet zie je welke invloed een bepaalde partij heeft. Dat is echt leren door casuïstiek te draaien en leren kennen waar zit iemand anders zijn verantwoordelijkheid en hoe hebben de verschillende verantwoordelijkheden ook invloed op elkaar. En als je dan kijkt naar hoe de communicatie gaat, ja ik denk

goed. Ik ben daar tevreden over, in hoe we elke keer weer de verbinding met de partijen zoeken.” – professional

Ten aanzien van de samenwerking worden er wel een aantal verbeterpunten genoemd. Ten eerste de informatie-uitwisseling tussen partijen in de screening-fase.

“Als we daarin zelf bijvoorbeeld wat meer informatie hebben, ben ik denk ik ook eerder geneigd om bijvoorbeeld op huisbezoek te gaan om in het kader van bemoeizorg even bij iemand langs te gaan of zo. Dus ja, ik denk wel dat daar nog wel wat te winnen valt” – professional

Ook de samenwerking tussen de verschillende gemeenten binnen een provincie en met externe partijen zoals en met name de reclassering zou volgens de professionals verbeterd moet worden.

“En dat er veel meer samenwerking gaat komen, ook tussen gemeenten en reclassering. En dat dat veel minder gesloten is, want dat forensische werkveld is echt een heel gesloten werkveld. En ik zie nu pas nu ik bij de gemeente ook werk, welke gevolgen dat ook heeft. En waar

gemeenten dan ook weer voor komen te staan met ex-gedetineerden ook.” – professional

Ten slotte, is de communicatie tussen gemeenten en PI een constant aandachtspunt. In de meeste gevallen loopt deze goed, maar soms ook niet. Winst is volgens respondenten van beide partijen vooral te halen in het consequent op de hoogte brengen van elkaar: of er contact is geweest met een zelfmelder of niet, wat het gemaakte plan is.

“Als het goed is wel. Maar nogmaals, we hebben recent overleg gehad en daar hebben we het natuurlijk weer onder de aandacht gebracht. Maar nogmaals, het blijft mensenwerk. We hebben wat wisselingen van dienst en het kan best zijn dat nu de eerste vier zelfmelders bij een nieuwe werker komen die het niet helder heeft en dat het niet gebeurt. Maar in de regel moet dat wel gebeuren, ja. Maar we controleren daar in ieder geval niet op. Verantwoordelijkheid ligt bij hen” – professional

Vanuit de PI wordt ook opgemerkt dat er verschil zit in hoe de plannen vanuit de gemeente worden aangeleverd.

“Ja, ik krijg wel eens een heel document toegestuurd. Maar inderdaad ook wel eens gewoon een mailtje met heel kort en bondig de belangrijkste puntjes. Maar dat maakt me ook niet heel veel uit. Ja ik heb natuurlijk het liefst een uitgewerkt plan, maar als er maar gewoon contact is. Ik denk dat het daar begint” – professional

Als er voor detentie bijvoorbeeld geen contact was tussen zelfmelder en gemeente, ook andersom is de overdracht van binnen naar buiten soms moeilijk en ingewikkeld

“...ik denk dat de overdracht van binnen naar buiten beter kan. Want in principe krijgen wij een warme overdracht zeg maar, van ‘goh, dit is de stand buiten’, om meer die overdracht dan ook weer naar buiten te doen. Je vult het natuurlijk in in de format, maar ik moet eerlijk zeggen dat ik niet weet of daar meteen naar gekeken wordt of dat het pas ingevuld wordt wanneer het nodig is. Dus ik denk dat je daar een inhaalslag kan maken door gewoon meteen de overdracht ook weer naar buiten te doen. Maar eigenlijk wanneer er geen bijzonderheden zijn, gebeurt het niet. Maar als je het gewoon standaard doet, kan je ook niemand vergeten” – professional

Soms wordt terugkoppeling verwacht van de PI over hoe het in detentie loopt met de plannen. Soms wordt actief daarnaar geïnformeerd door de professionals, soms ook bij de zelfmelder zelf. Volgens twee professionals hoeft er ook niet echt een mate van controle te zijn, omdat je ook moet kunnen vertrouwen op elkaar en op de professionaliteit van de betrokken hulpverleners. Beide PI's hebben één of twee vaste contactpersonen voor de professionals in het project. Die personen zijn casemanagers die in de PI werken, maar zij zijn niet altijd de casemanagers van alle zelfmelders die binnen komen. Mocht het nodig zijn, kunnen de vaste contactpersonen de professionals ook koppelen aan de casemanagers van de betreffende afdeling. Vaste contactpersoon wordt door de professionals in die context als waardevol gezien.

Tijdens detentie lopen afspraken die gemaakt worden met de zelfmelders eigenlijk altijd via de casemanager. Een professional noemde als reden hiervoor dat zij de zelfmelders niet kunnen bellen, maar de zelfmelders hen moeten bellen. Vaak bellen de zelfmelders dan net op een moment dat niet uitkomt. Het is dan handiger om een afspraak via de casemanager te maken. Als er dan eenmaal een afspraak is gemaakt met de zelfmelder via de casemanager, zijn er ook professionals die de gesprekken met de zelfmelders altijd voeren met de case-

manager erbij. Dit kan verschillende redenen hebben.

“Ik wil ook binnen de muren eigenlijk niet met iemand alleen in gesprek. Het is gewoon niet handig met onze doelgroep of je moet ze al heel lang kennen. Maar als je iemand niet zo goed kent, is dat gewoon niet verstandig. [...] Want als iemand dan rare uitspraken gaat doen, ja als je dan in je eentje iemand daarop moet gaan aanspreken, dat maakt je dan wel kwetsbaar. [...] Je ziet allebei verschillende dingen, dus dat kan ook heel erg helpend zijn. Het is altijd heel erg helpend om met zijn tweeën gesprekken aan te gaan. En ook ‘hoe gedraagt iemand zich binnen’ en ‘wat ken jij van diegene buiten’. Dat kunnen twee heel verschillende dingen zijn. Iemand kan zich binnen echt volledig misdragen, terwijl je dat buiten helemaal niet herkent of andersom” – professional

De al eerder besproken Casus 9 is een casus waarin de professional meer communicatie van de PI had gewenst.

CASUS 9 vervolg

De dakloze met psychische problemen: communicatie kon beter

Zoals eerder beschreven is door de professional ondersteuning verleend op de gebieden zorg, wonen en justitie. De uitgezette acties zijn afspraak maken voor observatie en diagnostiek om te kijken op welke woonplek hij terecht zou kunnen, doorgeven bestaande medicatie, ondersteuning bij een nog lopende rechtszaak, direct koppelen van een casemanager aan de zelfmelder en het regelen van vervoer naar de PI. Hij heeft zich gemeld voor zijn detentie van 14 dagen.

De professional heeft de zelfmelder nog opgezocht tijdens detentie om te praten over eventuele vervolgstappen na detentie, hieruit kwam niks concreets naar voren. De PI heeft vervolgens met de zelfmelder plannen gemaakt voor na detentie, dit is niet teruggekoppeld aan de professional.

Na de einddatum van detentie heeft de professional niets meer gehoord vanuit de PI of de zelfmelder. Totdat de professional een telefoontje kreeg vanuit het Leger des Heils uit een andere stad. De zelfmelder had samen met zijn casemanager en de reclassering

geregeld dat hij naar de daklozenopvang in die stad zou gaan, een plek waar hij eerder in zijn leven ook gewoond heeft. De hulpverlener van het Leger des Heils gaf aan dat de zelfmelder daar dus verbleef en dat het op dat moment goed met hem ging.

De professional had het belangrijk gevonden als de PI een terugkoppeling had gegeven over wat ze samen met de zelfmelder geregeld hadden, nu was namelijk niet bekend waar de zelfmelder was en of de professional nog hulp of ondersteuning moest bieden. De professional heeft nog wel in het landelijke politiestelsel laten zetten dat de zelfmelder bekend staat als een agressieve man en dat hij baat heeft bij rustgevende medicatie. Daarnaast is de informatie opgenomen dat hij al meerdere keren voor observatie en diagnostiek zou gaan en dat dit nodig is om zijn problematiek helder te krijgen. Bij een volgend justitieel contact kan dan rekening worden gehouden met zijn problematiek en de betrokkene worden gestuurd op een observatieplaatsing.

4.5.2 Typen zelfmelders: bereikt en niet bereikt

In de interviews zijn de professionals gevraagd of er typen zelfmelders onderscheiden kunnen worden en zo ja of er verschillen in het contact zitten tussen deze typen. De geïnterviewden geven eigenlijk allemaal aan dat er sprake is van een hele diverse groep en dat er weinig groepen of typen zelfmelders in te onderscheiden zijn. Toch zijn er desgevraagd wel bepaalde groepen benoemd. De een zegt bijvoorbeeld dat ze veel first offenders voorbij ziet komen, de ander veel veelplegers. Er zijn zelfmelders met oude vonnissen of met recente vonnissen; zelfmelder die veel drugs gebruiken, die veel wisselen van woning, zelfmelders met veel schulden, mensen met een lichte verstandelijke beperking, jonge mensen maar ook oude mensen. Kortom, het is een hele diverse groep volgens de professionals maar kenmerkend voor de hele groep is dat ze bijna allemaal op verschillende leefgebieden hulp nodig hebben.

“Het is echt compleet verschillend wat ik allemaal ben tegengekomen. Het zijn een aantal jongeren met verslavingsproblemen, veel softdrugs gebruik, geen werk hebben. Tot aan, ik heb ook een hele bejaarde man gehad, in de zeventig dat hij zichzelf moest melden. Ja, het is heel wisselend van wat

het is, maar ook gewoon mensen die een eigen bedrijf hebben of die gewoon heel goed in loondienst zitten, maar die dan toch voor rijden onder invloed of zo zijn gepakt, meerdere keren” – professional

Verschillen in het contact komen voort uit het type persoon dat ze voor zich hebben. Bijvoorbeeld iemand die zwaar verslaafd is, daar heb je andere gesprekken mee dan met iemand die niet onder invloed is. Of personen die veel te verliezen hebben doordat ze een gezin hebben of een eigen bedrijf of in loondienst zijn, die zijn vaak zeer gemotiveerd om mee te werken. Ook mensen met LVB hebben een iets andere benadering nodig.

“Ja, mensen met LVB die hebben een veel kortere spanningsboog natuurlijk, daar moet je niet 4 à 5 verschillende dingen mee gaan bespreken. Dan heb je één of twee afspraken aan het eind van het verhaal, maximaal twee, en dat is wat we afgesproken hebben en de rest komt later. Ja LVB'ers zijn sneller boos of verdrietig, omdat ze het niet snappen. Dus qua emotieregulatie hebben zij vaak wat anders nodig. Dus ja, er zit echt een verschil in in benadering” – professional

Gevraagd naar bepaalde groepen of typen zelfmelders die niet bereikt worden door Koers en Kansen, worden de dak- en thuislozen met een postadres genoemd. Vaak zijn betrokkenen daar al een hele tijd niet meer geweest, waardoor hun ze post niet meekrijgen. Ook die zelfmelders die nog niet bekend zijn bij de gemeenten en over wie op voorhand geen informatie beschikbaar is, worden door het project niet bereikt. De groep mensen met een GHB-verslaving worden voornamelijk gemist, omdat daar maar weinig cellen voor beschikbaar zijn in Nederland en het duur is om deze gereserveerd te houden voor zelfmelders die mogelijk niet komen opdagen op de melddatum. Een professional noemt ook de groep jonge zelfmelders als gemist:

“Nou ja, ik denk dat je vooral de jongeren mist. Weet je als je iemand hebt die al veelpleger is geweest, en al jaren meedraait in die wereld, ja die kun je er niet meer volledig uit halen. Dus daar moet je een soort van damage control of weet ik veel voor doen: proberen zoveel mogelijk te voorkomen. Als je het hebt over die hele jonge kereltjes die maken vaak keuzes in eerste instantie vanuit financiën. Maar dat zijn denk ik ook wel met regelmaat jongens die niet reageren op onze brieven, of vanuit een beperking of het gewoon echt niet

overzien. Of een bepaalde mening hebben over hulpverlening en of die dan vanuit eigen ervaring of vanuit verhalen om hun heen is, dat weet je nooit natuurlijk. Maar dat is wel een categorie waarvan ik denk 'ja, als je die te pakken zou kunnen krijgen, dan zou je kunnen voorkomen dat ze een leven tegemoet gaan van opbouw in delicten die ze plegen natuurlijk en uiteindelijk een hele mooie cv in allerlei gevangenissen" – professional

Een laatste groep die volgens de respondenten gemist wordt zijn mensen die in een AZC verblijven, maar met onbekende bestemming vertrokken zijn. Of zij überhaupt de brief vanuit DJI met de oproepdatum gezien hebben, is dan ook niet bekend. Asielzoekers zijn op zich wel een groep die principieel kan worden bereikt door Koers en Kansen. Casus 15 is hier een voorbeeld van: een asielzoeker waar veel acties voor zijn uitgezet in samenwerking met verschillende instanties.

4.5.3 Ervaring met het tijdspad

De professionals van Koers en Kansen ontvangen vanuit DJI de lijst met zelfmelders en hebben vervolgens vier á vijf weken om contact te krijgen met de zelfmelder, een plan op te

stellen en het plan uit te voeren. De zelfmelders hebben vervolgens altijd zo'n vijf werkdagen de tijd om hierop te reageren. Het proces van contact maken is zoals eerder beschreven moeizaam en soms ingewikkeld. De meerderheid van de geïnterviewden geven dan ook aan dat ze vinden dat er te weinig tijd is om een plan op te stellen, zeker als er ook nog zorgaanbieders of andere hulpverleners ingeschakeld moeten worden. De werkdruk wordt door de professionals sowieso al als hoog ervaren en soms trekken bepaalde casussen door diverse acties erg veel aandacht zodat er weinig speelruimte over blijft voor resterende casussen.

"Nee, wij vinden dat te kort. In heel veel gevallen is dat gewoon te kort en dan krijgen wij gewoon te weinig tijd om of in contact te raken met inderdaad een cliënt, of om inderdaad ook een goed plan te kunnen uitwerken en van tevoren al bijvoorbeeld hulp te kunnen inschakelen. En dan kom je er toch nog soms wel eens even zo voor te staan dat het dan ineens allemaal nog in een heel kort tijdsbestek moet" – professional

Als volgens de professional te weinig tijd is, bestaat de mogelijkheid om vier weken uitstel aan te vragen. Er zijn verschillende casussen beschreven in dit rapport waar uitstel van

detentie is aangevraagd, vooral gemotiveerd. Dat uitstel is bedoeld als een verlenging voor het opstellen van een plan, als er contact gelegd is met de zelfmelder en de resterende tijd niet als voldoende wordt gezien. In Friesland worden op de Triage- en Regietafel de detentiemeldingen en ook de zelfmelders besproken. Ook hier is een tekort aan tijd de ervaring, omdat de ketenpartners de tijd nodig hebben om informatie te verzamelen, de tafel één keer per week samenkomt en het daarna de gemeenten worden gecontacteerd. Hier gaat veel tijd overheen voordat überhaupt contact kan worden gemaakt met de zelfmelder en een plan kan worden opgesteld.

4.5.4 Verbeterpunten

4.5.4.1 Perspectief zelfmelders

De zelfmelders noemen in de interviews een aantal verbeterpunten op basis van hun eigen traject. Eén zelfmelder gaf aan het fijn te hebben gevonden als hij meer op de hoogte werd gehouden van de gang van zaken voorafgaand aan zijn detentie. Hij wachtte op uitstel van detentie en naar mate zijn melddatum dichterbij kwam, had hij updates verwacht in plaats van zelf steeds achteraan te moeten bellen.

CASUS 15

De bereikte asielzoeker: veel acties, maar niet gemeld

Met deze zelfmelder is contact gekregen doordat hij reageerde op de brief die gestuurd was. De professional heeft ondersteuning geboden op de gebieden zorg en huisvesting. De uitgezette acties zijn het regelen van een EZV cel, terugkeergarantie op het AZC, informatievoorziening en continuering zorg in detentie. Hij heeft zich niet gemeld voor detentie van 56 dagen.

Deze zelfmelder is 18 jaar en verblijft in een AZC. Hij heeft geen achterblijvers, is niet in staat om te werken en heeft geen inkomen. Hij heeft een fors trauma en gebruikt middelen. In het AZC krijgt hij behandeling voor zijn problematiek. Hij heeft veel openstaande boetes en heeft eerder in detentie gezeten, maar nog niet in Nederland. De eerdere detenties waren in zijn land van herkomst. Hij heeft gereageerd op de brief die naar het AZC is gestuurd. Samen met een medewerker van het AZC nam hij telefonisch contact op. Het verdere contact liep via de telefoon, via WhatsApp en via betrokken hulpverlening. Hij verblijft in het AZC op een afdeling die ingericht is op langer verblijf, mede in verband met de behandeling die hij volgde. Hij kreeg psychiatrische zorg, maar ook behandeling van VNN. In overleg met het AZC is geregeld dat de zelfmelder na zijn detentie terug kon komen op de afdeling. Normaliter verlies je op een AZC je kamer als je langer dan twee weken er niet verblijft. Daarnaast is

er vanwege zijn problematiek een extra zorgvoorziening cel voor hem geregeld. Hierin heeft zijn behandelaar een belangrijke rol in gespeeld. Ook is er met de betrokken partijen geregeld dat zijn behandelingen door konden lopen tijdens detentie, zijn behandelend arts was bereid hem te bezoeken in de PI. Vanuit Koers en Kansen zouden deze bezoeken gefinancierd worden.

De zelfmelder is ook, met hulp van een tolk van het AZC, veel informatie verstrekt over de Nederlandse gevangenis. Ook de route naar de PI is hem met de tolk uitgelegd. Op de ochtend van de melddatum heeft de zelfmelder nog aangegeven bij zijn behandelaar dat hij zich zou gaan melden, dit heeft hij echter niet gedaan. Hij is ook niet meer teruggekeerd naar het AZC.

Na de melddatum heeft de professional nog contact gehad met AICE en is gevraagd of zij informatie in hun systemen wilden opnemen, en het wilden opnemen in de politiesystemen. Alle informatie over de zorgen en veiligheidsrisico's, de zorgen over zijn suïcide maar ook mogelijk geweld tegen anderen, is doorgegeven. Als hij als arrestant aangehouden zou worden, dan weten ze wat zijn verhaal is en kan er meteen contact worden opgenomen met zijn behandelaren. Dan zouden zij hem ook weer in beeld krijgen. Er is enige tijd later nog geen melding van detentie binnen gekomen bij de gemeente.

“Nou ja, net wat ik zei, voorheen waren het op zich prima gesprekken, alleen de tijd verstreek en toen kreeg ik het wel een beetje benauwd. Dat ik dacht ‘nou, het moet nou wel opschieten, want anders is het straks de datum en heb ik nog geen uitsluitel’. Dat ik er zelf steeds achteraan moest vragen van hoe het nou stond en de datum eigenlijk heel snel dichtbij kwam. En ja, dat ik het vrij lang vond duren. Daar kunnen zij misschien ook niet heel veel aan doen, maar dan. Weet je het is wel zo dat ik denk ‘ja, communiceer dan in ieder geval wel’. Dat men wel weet er wordt aan gewerkt, er is nog niks nieuws maar er wordt wel aan gewerkt” – zelfmelder

Een andere zelfmelder gaf aan dat hij contact tijdens detentie zeer had gewaardeerd. Een derde zelfmelder vertelde dat het hem niet duidelijk was hoe belangrijk de verstuurde brief was, omdat er geen logo op stond en er niet in uitgelegd werd van wie de brief afkomstig was.

“Ik heb wel een rare brief gehad van een dame, en daar stond in van ‘je moet je binnenkort melden, als er iets is bel mee maar’ ofzo. Zoiets. Die brief zat in een normale envelop. Het was ook niet duidelijk van de gemeente, dus ik weet nog dat ik die brief kreeg en dat ik tegen mijn vriendin

zei ‘is dit nep ofzo?’. Er ook het stond in van ‘je moet je binnenkort melden’, toen had ik zoiets van ‘wie ben jij dan, hoe weet jij dat?’” – zelfmelder

Volgens weer een andere zelfmelder zou de nazorg beter kunnen zijn, want er is na detentie geen contact meer met hem opgenomen of alles goed was gegaan en of hij weer goed thuis was gekomen. Ook maakte dit voor hem persoonlijk niet zo veel uit, maar voor anderen lijkt hem dat wel zeer waardevol te zijn.

“Nazorg is eigenlijk slecht. Want als ik naar mezelf kijk... Kijk, ik ben opgehaald en had helemaal geen problemen. Ik heb een koelkast vol, ja dat is allemaal geregeld. Ik kom uit een goede achterban. Maar het rare is, eigenlijk heeft er niemand überhaupt na gebeld van ‘hé ben je veilig thuisgekomen?’. Kijk, het hoeft van mij ook niet, maar ik denk dat er heel veel weer in hun oude patroon zijn gevallen, omdat ze niks hebben” – zelfmelder

4.5.4.2 Perspectief professionals

Een aantal van verbeterpunten uit perspectieve van de professionals zijn al in de discussie van het hele proces naar voren gekomen, waaronder het tijdgebrek dat men ervaart binnen het vastgelegde tijdpad.

Een cruciaal verbeterpunt dat door alle professionals wordt aangedragen is het contact krijgen met de zelfmelders. Juist als er weinig informatie beschikbaar is en de zelfmelder nog niet in beeld is, is het contact krijgen erg lastig. Alleen een brief versturen werkt dan in hun ogen onvoldoende ook omdat bij een aansluitend huisbezoek vaak de deur niet open wordt gedaan. Volgens de professionals is er meer nodig om in contact te komen. Meerdere geïnterviewden hebben geopperd, dat er gekeken moet worden naar de mogelijkheid om eerder in het proces, bijvoorbeeld na de oplegging van de straf of na de beslissing van AICE, rechtstreeks de zelfmelder te informeren dat er een ondersteuningsaanbod komt vanuit de gemeente. Zo zouden de zelfmelders voorbereid zijn op het aanbod van Koers en Kansen en wellicht sneller in contact gaan. Een andere optie die genoemd werd is dat er zou gekeken moet worden naar mogelijkheden om bijvoorbeeld een telefoonnummer te krijgen van de zelfmelder, als dit AVG technisch mogelijk is. Bellen naar de zelfmelder werkt namelijk sneller dan een brief of een bericht via WhatsApp sturen en is veel laagdrempelig voor de betrokkenen.

“Nou ja, misschien zou daar nog eens een keer goed naar gekeken moeten worden. Als het inhoudelijk in die brief zit. Als het

zit in puur dat het een brief is, dan maakt het natuurlijk niks uit wat de boodschap is daarin, hè. Ja, hoe zou je dan anders met iemand in contact kunnen komen hè? Zou je misschien toestemming kunnen krijgen om via een politie ofzo telefoonnummers te krijgen? Want ergens is iemand aangehouden. Er is een verhoor geweest, want er is een veroordeling. De kans is groot dat bij dat verhoor persoonsgegevens zijn genoteerd, dus ook een 06-nummer. Bellen is altijd sneller, of even een appje sturen. Of een mailtje sturen, of weet ik veel. Voor zover ze de mail lezen. Maar als je uitbreiding zou kunnen krijgen op welke manier dan ook, als je daar toestemming voor zou krijgen om op een andere manier bij andere contactgegevens te komen, zou het mooi zijn denk ik” – professional

Als een tweede verbeterpunt wordt communicatie genoemd. Het betreft enerzijds de interne communicatie bijvoorbeeld met de verschillende gemeenten en anderzijds de communicatie tussen de betrokken partijen bijvoorbeeld het bekend maken van het bestaan van het project en de mogelijkheden daarvan bij derde partijen. Maar ook de informatieoverdracht van buiten naar binnen en weer van binnen naar buiten zou verbeterd moeten worden. Beter communicatie zou ook ten goede komen wat

de wederzijdse verwachtingen zijn: duidelijker krijgen wat ieders rol is en wat verwacht kan worden van de verschillende partijen in de keten.

“Dus er zit heel veel kennis gebrek, maar wel verwachtingen of denken dat je weet wat de ander doet. Dus ja met regelmaat hebben we misschien... maar ik denk dat dat ook wel de rol van de coördinator is om daar elke keer weer alert op te zijn en weer in bij te sturen op een manier dat die keten zich met elkaar verbindt op een manier dat je graag zou willen” – professional

Daarnaast wordt in ogen van de meeste geïnterviewden weinig gecommuniceerd over de uitkomsten van de monitoringsformatgegevens, over wat er allemaal mogelijk is binnen het project, of een gemeente het zelf helemaal moet oppakken of dat het via de coördinator moet lopen. Vooral de lokale nazorgcoördinatoren of contactpersonen van de gemeenten die niet zelf betrokken zijn bij de reguliere overleggen, geven aan dat zij weinig informatie krijgen. Er is weinig aansturing van bovenaf, waardoor veel gemeenten het zelf uitvogelen en hun eigen werkwijze hebben. Er is geen algemene werkwijze die overgedragen wordt vanuit de organisatie naar de verschillende gemeenten en nieuwe medewerkers.

“Maar ik denk dat het wel scheelt als de verwachtingen gewoon heel duidelijk zijn van ‘dit verwachten we van gemeenten, hoe ze te werk gaan en dat ze dat dan zelf wel kunnen vormgeven intern hoe ze dat dan inderdaad gaan uitvoeren en oppakken’. Hè, maar dat het wel heel duidelijk is van ‘nou, dit verwachten we dat er gaat gebeuren’.[...] Dus iets meer sturing van bovenaf en duidelijk krijgen wat we moeten doen” – professional

Als knelpunt wordt ook gezien dat elke provincie zijn eigen werkwijze heeft, het project anders invult en daardoor andere prioriteiten heeft. De samenwerking tussen de provincies vertraagt hierdoor soms het project. De ene provincie is verder dan de andere en wil door ontwikkelen, terwijl de andere bezig is om het project meer draagkracht te laten krijgen binnen de provincie.

De beslissing is recent gemaakt om los van elkaar verder te ontwikkelen, zodat elke provincie zich op hun eigen proces kan richten. Wat de professionals wel hebben aangegeven, is dat ze periodiek overleg op prijs zouden stellen om zaken te bespreken en kennis te delen. Dus wel contact onderhouden en op inhoud met elkaar in gesprek blijven.

“Ja en nou ja wat ik net al noemde wat wij missen, kijk je wil die kennis met elkaar delen, maar je wil die kennis ook actueel houden. Daarvoor zou je toch echt weer een structureel overleg moeten inrichten met mensen die commitment hebben op dit thema en zijn verbonden aan de pilot. En dat zie ik dus niet meer. Of tenminste laat ik het zo zeggen, ik word er in ieder geval niet meer voor uitgenodigd en onze werkers ook niet. Maar er is wel behoefte aan” – professional

Het invullen van het monitoringsformat wordt door velen gezien als veel werk, waar ze weinig van terugzien. Ze zien het nut van de format in omdat het project op een manier cijfermatig verantwoord moet worden, maar vinden geen praktisch formulier om mee te werken en genereert zo veel administratieve last voor de professionals. Er zou veel meer een keuze moeten worden gemaakt welke informatie belangrijk is om te verzamelen en waarom. Op die manier worden de lijsten korter en dus ook de administratieve lasten minder.

“Wat wel de verantwoording is richting Den Haag, dus dat het wel belangrijk is dat dat goed gedaan wordt.” – professional

Tenslotte hebben van de geïnterviewden zeven professionals aangegeven dat de uitvoering van het project ook wel kwetsbaar is aangezien de personele dekking. Verantwoordelijk zijn een aantal vaste personen in de provincies en in de Pl's, maar als één van hen uitvalt door ziekte of verlof, wordt het direct het lastig om de zorg te leveren die ze willen leveren. Meer personen neerzetten op cruciale plekken werd dan ook als zeer wenselijk beschouwd.

“Nou ja, ik zie ook wel dat wij heel kwetsbaar zijn. Want als je het, en dat is in ons proces helemaal zo, als ik wegval zal er misschien nog niet zo heel veel aan de hand zijn, maar als er proces ondersteuning wegvalt met de kennis, dan hebben wij ook grote schoenen te vullen. En als de coördinator wegvalt, dan hebben wij een zelfmelders probleem. Dus wij zijn gewoon heel kwetsbaar en dat zie ik wel als één van de risico's voor dit proces” – professional

4.5.5 Werkzame elementen

4.5.5.1 Perspectief zelfmelders

Naast de verbeterpunten zijn de geïnterviewden ook gevraagd welke elementen van het project uit hun ervaring werkzaam zijn. De zelfmelders gaven aan dat ze zich gehoord voelden

en het idee hadden dat de professionals er voor hen waren. Ze hadden niet verwacht hulp te krijgen, waardoor ook hun vertrouwen in hulpverlening een stukje werd hersteld. Ook de betrokkenheid van de professionals werd als erg positief ervaren door de zelfmelders. Ondersteuning door een professional bijvoorbeeld in het contact met derde partijen of het regelmatige contact met het thuisfront werd hier genoemd en door de zelfmelders zeer gewaardeerd.

“Nou gewoon dat zij uitstel kunnen regelen met geldige reden. Zij hebben daar iets meer verstand van dan een leek. Dus ik denk dat dit wel iets is dat van belang is” – zelfmelder

Als een werkzaam element wordt ook de actieve houding van de professionals genoemd. Het feit dat ze actief op pad gaan als er geen reactie komt, wordt hier als voorbeeld genoemd. Zo gaf één zelfmelder aan dat hij geen hulp had ontvangen, hadden de professional niet bij hem op de stoep gestaan. Hoewel hij hulp nodig had, zo bleek volgens hem, maar hij zelf had geen contact opgenomen.

“Ja, ik denk dat als ze niet op de stoep had gestaan, dat ik het gelaten had voor wat het was” – zelfmelder

4.5.5.2 Perspectief professionals

In de analyse van het werkproces zijn als een aantal werkzame elementen uit perspectief van de professionals al (in eerdere hoofdstukken) aan de orde gekomen. Expliciet hiernaar gevraagd zijn er nog enkele aspecten die de professionals benadrukken. Eén van die aspecten is het feit dat het Koers en Kans project een aanvulling is op het reguliere, bestaande proces. Vijf van de geïnterviewde professionals noemen het een 'logische vervolgstap'. De vrijwillig kader en de mogelijkheid om maatwerk te leveren door een grotere speelruimte werden daarnaast belangrijke elementen genoemd wat de verhoging van de werkzaamheid betreft. Het maken van een plan vooraf, de doorlopende zorg werd als een sluitende aanpak geschetst. Eén van de respondenten noemt dit zelfs de 'sleutel tot succes'.

"Nou vooral in dat voortraject hè? Dat je preventief zit, zodat je bepaalde vraagstukken kunt tackelen en dat je dat gewoon rechtstreeks met de PI kunt communiceren, zodat ze daar ook voorbereid zijn. Wat ik trouwens ook heel erg een meerwaarde vind, is dat dan van tevoren wel casemanager aan gekoppeld wordt" – professional

Het actief benaderen van de zelfmelders en daarin outreachend werken, bijvoorbeeld na geen reactie, is iets wat ook als werkzaam wordt gezien. Om dit te kunnen realiseren is het volgens hun van belang om betrokken medewerkers te hebben, die zich willen inzetten voor de doelgroep en het ook leuk vinden om met deze specifieke doelgroep te werken. De doelgroep staat er namelijk wel om bekend dat ze moeilijk te bereiken zijn. Enig doorzettingsvermogen van de professional is dan ook vereist, wat aan de achterkant uiteindelijk dan wel veel oplevert.

Ondanks dat de professionals veel voor de zelfmelders doen, benadrukken velen dat de regie over en de verantwoordelijkheid voor het plan zoveel mogelijk bij de zelfmelders zelf moet liggen. Het is hun verantwoordelijkheid om hulp aan te nemen en er ook zelf was mee te doen.

"Ik vind vooral binnen ons project die autonomie een mooie. Ik denk dat we daar namelijk heel veel ruimte voor proberen te laten bij de zelfmelders, om zelf besluiten te nemen en zelf regie te houden op het plan. En die afweging de hele tijd van 'wat is van ons en wat is van de zelfmelder?'. En daar zoveel mogelijk de zelfmelder zelf in de lead proberen te houden, dat het zijn plan is" – professional

4.5.6 Bredere toepassing

4.5.6.1 Landelijke uitrol

Het project 3Noord loopt als pilotproject op dit moment alleen in de drie noordelijke provincies, maar er wordt over een uitrol van het project door heel Nederland nagedacht. De geïnterviewden is gevraagd hoe zij hiertegen aankijken en de meesten vinden een landelijk uitrol een goed idee. Eén van de belangrijkste voorwaarden is volgens hun echter dat de basis nazorg van de provincie goed op orde moet zijn omdat het project opbouwt op die structuur. Als een andere randvoorwaarde hiervoor werd geschikt personeel genoemd: betrokken medewerkers die zich willen inzetten voor de doelgroep en niet bang voor hun zijn; professionals die hun enthousiasme ook uitdragen en anderen meenemen.

"Ik zou het supermooi vinden. Ik denk alleen wel dat het valt of staat met mensen die daar actief op in springen en ook actief met deze doelgroep aan de gang gaan. Want je kan het natuurlijk op verschillende manieren implementeren, hè? Als alleen je doel is 'ik wil weten of jij je wel of niet gaat melden'. Of je gaat echt met iemand uitvoerig in gesprek, maar dan moet je ook de mankracht daarvoor hebben. Weet je, je moet wel ergens niet de moed opgeven

met deze doelgroep. En de moeite waard van investeren vinden, los van wat voor delicten iemand al gepleegd heeft. Als je deze doelgroep niet de moeite waard vindt, dan heeft het geen zin” – professional

Begin van een landelijke uitrol zou volgens de geïnterviewden het aanwijzen van vaste aanspreekpunten moeten zijn bij de betrokken partijen, de coördinatorenrol. Vervolgens moeten korte lijnen ontstaan tussen de partijen. Ook zouden er nog meer partijen zich bij het project moeten aansluiten voor een betere samenwerking. Eén van die partijen is de reclassering. Tegelijk zou er één organisatie moeten zijn die de regie houdt en het hele proces aanstuurt en hebben de verschillende partijen één organisatie waar de informatie vandaan komt en die ze aan kunnen spreken. Gedacht worden kan hier bijvoorbeeld aan een provinciaal forensisch team.

“Ja, ik ben er sowieso voorstander van dat nazorg, voorzorg, doorzorg, hoe ze dat ook willen noemen, allemaal via het ZVH gaat. Dat is gewoon heel veel kennis bij elkaar en daar kun je alles op dezelfde manier aanvliegen en dan uitzetten” – professional

In aansluiting daarop wordt genoemd dat er meer mandaat zou moeten komen. Op die

manier worden gemeenten meer ‘gedwongen’ om het project goed uit te voeren, nu is het soms nog iets te vrijwillig, terwijl er wel afspraken over gemaakt zijn.

“Hè dat ook echt gemeenten verplicht worden om dit ook gewoon goed uit te voeren. Dat ze anders bijvoorbeeld financieel gekort gaan worden, weet ik veel. Maar dat er iets aan gaat hangen dat dat ook inderdaad echt goed uitgevoerd gaat worden en dat dat ook gewoon gemonitord wordt van hoe gemeenten dat ook doen dan, denk ik.” – professional

4.5.6.2 Andere doelgroepen

Op de vraag of volgens de professionals andere doelgroepen zijn, voor wie Koers en Kansen nut zou hebben, worden een aantal groepen, waaronder de arrestanten, door acht geïnterviewden genoemd. Net als bij de zelfmelders is voor arrestanten bekend dat er een detentie aankomt. Er is dus een lijst met personen die arrestant zijn. De arrestanten hebben alleen geen datum, maar kunnen elk moment zonder voorbereiding opgepakt worden.

“Ja, bij arrestanten ook in de afstemming met de politie. Daar kun je in principe hetzelfde doen, iemand staat op een lijst. Het kan heel traumatiserend zijn voor

kinderen, zeg maar. Dus dat is alleen maar goed als je afstemming hebt met zijn allen” – professional

Echter is een belemmering dat arrestanten in een PI in Zeist of Lelystad geplaatst. Dit is verder weg van het noorden dan de PI's in Veenhuizen en Leeuwarden. Dit zou de nazorg vanuit de gemeente kunnen bemoeilijken.

“Ja, ik denk dat het heel mooi zou zijn als er in het noorden in Veenhuizen een arrestantenafdeling komt.” – professional

Een tweede doelgroep die (door drie geïnterviewden) genoemd wordt zijn vrouwen genoemd. Op dit moment richt het project zich alleen op mannelijke zelfmelders, maar er zijn ook vrouwelijke zelfmelders. Zij gaan alleen naar een andere PI toe, die verder uit het noorden ligt, wat niet als een beperking werd gezien. Vrouwen zijn veeleer een doelgroep met een heel andere mix van problemen en hulpbehoeftes dan mannen.

“Ja, we hebben nu dus alleen de mannen. En we willen natuurlijk ook, en zijn we er ook al mee bezig om, de vrouwen erbij te betrekken. Want ik denk dat die vaak ook een groot gezinsleven hebben, kinderen en daar van alles eromheen. Het vraagt toch vaak weer wat anders” – professional

VIJF

Samenvattende analyse,
conclusies en aanbevelingen

5.1 Vraagstelling en methode

In dit hoofdstuk wordt ten slotte alle informatie uit de vorige hoofdstukken samengebond tot conclusies en aanbevelingen. Doel van dit onderzoek is een evaluatie van de werkwijze van het project Koers & Kansen 3Noord, zoals dat beschreven is in de hoofdstukken 1 en 3. Kort gezegd bestaat het pilotproject uit het trachten te benutten van de mogelijkheid die bestaat bij tot (doorgaans een korte) gevangenisstraf veroordeelden, die wordt toegestaan zichzelf te melden voor hun straf bij de PI, om voorafgaand daaraan acties te ondernemen om detentieschade (en in het verlengde daarvan de kans op recidive) te beperken. Zo onderscheidt het project zich van het reguliere (nazorg) proces, waarin tijdens en na detentie acties gericht op resocialisatie plaatsvinden, terwijl detentieschade dan al is opgetreden en hersteld moet worden. Voorzorg als nazorg dus.

De conclusies betreffen de beantwoording van de onderzoeksvragen:

- 1 Wat zijn, vanuit het beoogde resultaat van beperking van detentieschade, de werkzame elementen in de Koers en Kansen aanpak in 3Noord (zowel vanuit het perspectief van professionals als zelfmelders)?**
- 2 In hoeverre draagt de aanpak in 3Noord bij aan het beperken/voorkomen van detentieschade?**
- 3 Hoe kan het werkproces verder worden verbeterd, met oog het vergroten van de werkzaamheid?**

De evaluatie is gebaseerd op drie onderzoekstappen:

1 Ten eerste wordt er een analytische beschrijving gegeven van de werkwijze van alle drie betrokken provincies. Om deze werkwijzen in kaart te brengen hebben de onderzoekers o.a. deelgenomen aan verschillende vergaderingen van de Koers & Kansen projecten in de drie provincies. Daarnaast zijn er interviews gehouden met zelfmelders (8 in totaal) en de professionals (20 in totaal) van het Koers & Kansen project. Het gaat om lokale professionals uit de provin-

cies Groningen, Friesland en Drenthe en om de overkoepelende coördinatoren uit die drie provincies, professionals die betrokken zijn bij het project vanuit DJI/DIZ, medewerkers van AICE en casemanagers uit de PI Leeuwarden en PI Veenhuizen.

2

Ten tweede is er een casestudie gedaan. Deze casuïstiek heeft twee doelen: de verschillende trajecten in verband met concrete maar zeer uiteenlopende casussen die zich hebben voorgedaan in het project zichtbaar te maken om op basis hiervan zicht te krijgen op de werkzame elementen én mogelijke verbeterpunten wat betreft het voorkomen of verminderen van detentieschade. Interviews met professionals en zelfmelders, als ook informatie uit het monitoringsformat die ingevuld wordt door de professionals, vormen de basis voor de casusconstructie.

3

De derde stap van het evaluatieonderzoek is de analyse. De analyse wordt gedaan met oog op de te beantwoorden onderzoeksvragen. Inzichten uit de interviews met professionals en met de zelfmelders zijn ook hier de basis. Hiernaast zijn de tot nu toe gegenereerde inzichten van

de eerdere evaluatiestappen samengevoegd en theoretisch geïnterpreteerd. De basis voor deze laatste stap is het theoretisch kader dat het onderzoek van EMMA heeft ontwikkeld.⁴⁴ Hierin zijn alle Koers & Kansen projecten in Nederland gezamenlijk geëvalueerd. In ons onderzoek wordt specifiek(er) naar 3Noord gekeken, om te onderscheiden welke aspecten uit het project al goed aansluiten bij de kennis over werkzaamheid en welke niet, en welke verbeterpunten er nog zijn. Het evaluatiekader is ontwikkeld voor de analyse van de werkzaamheid van interventies ten aanzien van recidivevermindering. Weliswaar is onze vraagstelling vooral gericht op werkzaamheid ten aanzien van het verminderen van detentieschade, maar uiteindelijk staat dit grotendeels in de sleutel van recidivevermindering (aansluitend bij het in de literatuur bevestigde verband tussen de twee concepten, zie hoofdstuk 1).

Het vervolg van dit hoofdstuk wordt gestructureerd aan de hand van de pijlers van het evaluatiekader: screening, analyse, organisatie en interventie. Wetenschappelijk onderzoek toont aan dat deze pijlers op orde moeten zijn voor interventies om werkzaam te zijn (zie hoofdstuk 2). In onze analyse, met name van de werk-

zame elementen, wordt ook rekening gehouden met de aard van het project 3Noord. Het evaluatiekader is ontwikkeld voor allerlei typen interventies gericht op recidivevermindering, bijvoorbeeld ook behandelinterventies. Bij het project 3Noord zijn de analyse – wat is er nodig ten aanzien van de probleemgebieden – en de interventie – dat vervolgens uitvoeren – zo sterk aan elkaar gekoppeld dat we die twee pijlers samen bespreken.

Hieronder worden middels de genoemde analyse de onderzoeksvragen beantwoord. Omdat de werkzame elementen (vraag 1) en verbeterpunten (vraag 3) ten aanzien van de verschillende pijlers samenhangen, worden die in elkaars verlengde besproken. Vervolgens worden enkele overkoepelende discussiepunten uitgelicht, mede ook in het licht van de beperkingen van het onderzoek. Afgesloten wordt met de beantwoording van de vraag naar het beperken/voorkomen van detentieschade (vraag 2). Aanbevelingen worden in de tekst opgenomen, op de plaats waar ze voortkomen uit de analyse.

5.2 Werkzame elementen en verbeterpunten

5.2.1 Screening

Werkzame elementen

Screening vindt in het hele 'zelfmeldproces' op verschillende momenten en niveaus plaats. Screening betreft het verzamelen en gebruiken van beschikbare informatie om tot een bepaalde selectiebeslissing te komen. Voor het AICE gaat het om de beslissing over de zelfmeldstatus, voor DJI over plaatsing en over de (mogelijkheid en) noodzaak om bepaalde informatie aan de keten door te geven. Ook bij de in Friesland geïntroduceerde triage- en regietafel worden selectiebeslissingen genomen om te zien bij welke casussen welke acties geïndiceerd zijn. Dat laatste doet ten slotte ook de professional van het project 3Noord zelf, bijvoorbeeld om te beslissen op welke wijze een zelfmelder het best benaderd kan worden om de hoogste kans op 'respons' te krijgen (maatwerk). De screening van de professional vindt echter ook plaats in het kader van de eigen veiligheid bij het benaderen van zelfmelders. Ten slotte kan ook de beslissing of na een eerste benaderpoging nog een vervolgactie ('outreaching') wordt gedaan als een dergelijke selectiebeslissing gezien worden. De realiteit van het werk houdt in dat bij dergelijke selecties door de

44 Jacobs, Van der Reijden & Moors, 2021.

professional ook altijd de verdeling van de eigen inzet op basis van schaarste aan tijd/middelen een rol speelt.

Volgens het evaluatiekader moeten interventies gericht zijn op risicofactoren, en wel de dynamische factoren, omdat die immers – anders dan de statische factoren – veranderbaar zijn. In de screeningsfase worden dergelijke risicofactoren voor zover mogelijk al geïnventariseerd, maar in het kader van project 3Noord wordt dit proces verder uitgewerkt in de analysefase in overleg met de betrokken zelfmelder (zie dus verder paragraaf 5.2.2).

Eveneens vraagt het evaluatiekader dat rekening gehouden wordt met beperkingen en sterke punten van de betrokkene. In de screeningsfase wordt in de praktijk van het project ook rekening gehouden met beperkingen om via maatwerk de respons te verhogen. Zo wordt er door de professional beoordeeld of iemand (beter) via bestaande hulpverlening benaderd kan worden, of in geval van benadering middels een brief wordt de inhoud daarvan aangepast op de beperkte mogelijkheden van betrokkenen. Zowel ten aanzien van risicotaxatie als ten aanzien van het forensische behandelmodel zijn in reactie op de gerichtheid op risico's meer positieve perspectieven geïntroduceerd, zoals het perspectief van beschermende of protectieve factoren en het benutten en versterken van iemands sterke punten in de behandeling.

In het project wordt in veel gevallen het initiatief gelaten aan de betrokkene. Voor zover een betrokkene gemotiveerd is, en dus reageert, wordt zo aangesloten bij diens sterke punten. Maar omdat niet duidelijk is of geen reactie betekent dat iemand niet gemotiveerd is, kan ook geredeneerd worden dat in overige gevallen te weinig wordt rekening gehouden met de mogelijke beperkingen van betrokkenen.

Verbeterpunten

Vanuit het evaluatiekader wordt voor screening, ten behoeve van interventies gericht op recidivereductie, als ideaal voorgesteld dat selectie plaatsvindt op basis van het risicoprincipe en aan de hand van gevalideerde en gestructureerde risicotaxatie-instrumenten. Voor het gebruik van dergelijke instrumenten gelden echter als randvoorwaarden dat er veel informatie beschikbaar is over betrokkene en dat er veel tijd is in het proces om hieraan te besteden (en vaak ook dat slechts een gedragskundige hiertoe bevoegd is). Omdat aan beide randvoorwaarden in het project niet kan worden voldaan, wordt dit ook niet haalbaar geacht. Overeind blijft echter staan dat het risicoprincipe verlangt dat de selectie, bij wie interventies worden ingezet, plaatsvindt op basis van de hoogte van het risico, zeker ook ter verantwoording van de inzet van publieke middelen. Thans vindt selectie toch vaak plaats op basis van het

initiatief van de zelfmelder en op basis van diens hulpbehoefte, terwijl het aannemelijk is dat zo niet de meest risicovolle groep wordt bereikt.

Aanbeveling 1

Overweeg, vooral ook ter verantwoording van het gebruik van publieke middelen, de inzet van professionals in het project meer proactief te baseren/sturen op basis van de hoogte van het recidiverisico van betrokkenen (het risicoprincipe) dan op het initiatief van de zelfmelder.

Nu uitvoerige risicotaxatie niet haalbaar wordt geacht binnen de kaders van het project, is de vraag hoe dan op gestructureerde wijze zicht kan worden verkregen op de risico's. Dat is uiteraard nodig om vervolgens op de hoogte van het risico te kunnen sturen. Juist omdat voortgaand aan detentie er vaak weinig informatie over iemand is en er (ook in detentie) weinig tijd beschikbaar is voor professionals om uitvoerige risicotaxaties te maken, is men zich in wetenschappelijk onderzoek meer gaan richten op de ontwikkeling van zogenaamde 'risicoscreeners'. Een goed en bruikbaar voorbeeld hiervan is de Risicoscreener Geweld,⁴⁵ die in opdracht van DJI door het Nederlands Instituut voor Forensische Psychiatrie en Psychologie is ontwikkeld ten

45 De Vries Robbé, van den End & Kempes, 2021.

behoefte van het gevangeniswezen en daar vanaf medio 2021 ook wordt gebruikt.⁴⁶ Deze is dus bij uitstek geschikt in situaties van beperkte tijd en beperkte informatie en vergt ook geen specifieke gedragsdeskundigheid. Aandachtspunt is wel dat bij de screener de nadruk ligt op statische, niet veranderbare, factoren. Er wordt als het ware slechts een hoogte van het 'aanvangsrisico' beoordeeld. Binnen het project 3Noord is vervolgens vooral relevant hoe dit risico eventueel zou kunnen toenemen door (eventuele) detentieschade. Het uiteindelijke risico op recidive na detentie is dan ook de optelsom van het aanvangsrisico plus de kans op risicoverhogende detentieschade. Die kans wordt in de praktijk geïnventariseerd in de analysefase in samenspraak met de zelfmelder op basis van de leefgebieden (zie paragraaf 5.2.2). Maar het zou mooi zijn om ook in de screeningsfase ten behoeve van de selectie daar op basis van beschikbare informatie al wat zicht op te krijgen (of de fasen wat meer te laten vervloeien). Van belang hierbij is dat de analyse vooral ook plaatsvindt op basis van hulpbehoefte, maar de professional moet blijven waken over de relevantie van die behoefte in het licht van het risico.

46 RSJ, 2021b.

Aanbeveling 2

Gebruik in de screeningsfase, voor een gestructureerde beoordeling van de hoogte van het risico op recidive na detentie, een risicoscreener in combinatie met een inventarisatie van de kans op risicoverhogende detentieschade op basis van de leefgebieden.

Hoewel dit proces in kortere tijd en met minder informatie kan dan een uitvoerige risicotaxatie, is er nog steeds voldoende tijd en informatie nodig om deze screening te kunnen doen. Daarbij is het van belang dat er voldoende relevante informatie gedeeld wordt tussen partijen (voor zover dat in overeenstemming is met privacy-wetgeving). Uit het onderzoek blijkt dat hier in de praktijk nog winst te boeken is, niet alleen ten aanzien van het delen van informatie tussen bij het project betrokken partijen, maar ook ten aanzien van het proactief zoeken van beschikbare informatie om eventuele informatie afkomstig van de zelfmelder zelf te kunnen objectiveren. Het gegeven dat er op zoveel verschillende momenten in het zelfmeldproces gescreend wordt, informatie gezocht en gewogen, suggereert dat er veel dubbel werk wordt gedaan. Zo heeft AICE al een hele motivering voor de beslissing van de zelfmeldstatus achter de hand (in geval een rechtsmiddel daartegen wordt ingezet), terwijl die beslissing ook op basis van risico's wordt genomen. Der-

gelijke informatie zou (ook hier: voor zover in overeenstemming met privacy-wetgeving) voor de professional in het project zeer relevant zijn en tijdwinst opleveren. Over het geheel van het proces zou structurering voor meer efficiëntie kunnen zorgen: dus niet alleen structurering van de inhoud van de screening, maar vooral ook van het werkproces, bijvoorbeeld bij wie in welke volgorde welke informatie opvragen. Ook is efficiëntie te behalen door professionals meer toegewijde tijd te geven, ook al voor de screeningsfase, door centralisering van taken. Minder dubbel werk en minder druk van ander/regulier werk kunnen hierbij helpen. Ook het overwegen van het aanvragen van uitstel moet onderdeel zijn van de werkprocesbeschrijving. Dat kan eveneens behulpzaam zijn bij het creëren van tijd voor de screeningsfase.

Aanbeveling 3

Verbeter de efficiëntie van het screeningsproces door vergroting van de informatiepositie en vermeerdering van de toegewijde tijd van professionals voor dit onderdeel van het proces (middels een werkprocesbeschrijving, waarin ook het overwegen van het aanvragen van uitstel is opgenomen).

Uit de in hoofdstuk 4 aangehaalde cijfers, blijkt de grootste winst voor het project te halen in het krijgen van contact. Meer dan de helft

van de doelgroep valt op deze wijze buiten het project. Bovendien, als er wel contact ontstaat, leidt dit in het overgrote merendeel van de gevallen tot de uitvoering van acties (of een weloverwogen niet inventariseren en/of uitvoeren van acties), zodat na het krijgen van contact weinig verlies optreedt in het project. Als werkzame elementen bij het krijgen van contact komen uit het onderzoek naar voren: het benaderen van zelfmelders via bestaande hulpverlening, het uitzetten van vervolgacties bij non-respons op de eerste contactopname (vaak een brief), en het 'doelgroep-proof' maken van de bewuste brief. Er bestaan in de betrokken provincies en gemeenten verschillende 'best practices' ten aanzien van dit punt van de formulering van de brief. Als gezegd is het goed de keuze voor en van vervolgacties ook op basis van screening te maken; niet alleen op basis van de toevallige beschikbaarheid van gegevens (is er een telefoonnummer of adres bekend) maar vooral ook op basis van het risicoprincipe. In het begin van het project is met alle betrokken partijen de afspraak gemaakt dat iedere zelfmelder een brief zou krijgen. Maar niet voor iedereen is een brief de beste wijze van contactopname. In het kader van maatwerk, als overkoepelend werkzaam element van het project, zou die afspraak dan ook veranderd moeten worden.

Aanbeveling 4

Maak in het kader van maatwerk, met alle betrokken partijen de afspraak dat iedere zelfmelder wordt benaderd op de wijze die uit de screening naar voren komt als meest kansrijk met het oog op respons; via hulpverlening, brief, andere (vervolg)acties, enzovoort. Formuleer in overleg met alle partijen een of meer 'doelgroep-proof' standaardbrieven op basis van alle bestaande 'best practices'.

5.2.2 Analyse/interventie

Werkzame elementen

De analysefase vindt pas plaats als contact met de zelfmelder is verkregen (al dan niet direct of via hulpverlening), omdat die plaatsvindt in samenspraak met de zelfmelder (of een hulpverlener namens de zelfmelder). Dat de analyse plaatsvindt in deze samenspraak is op zich al een werkzaam element volgens het evaluatiekader. In feite is de analyse binnen dit project het maken van een plan ten aanzien van welke acties er uitgevoerd kunnen/moeten worden om detentieschade te beperken/voorkomen, als interventie is dan te beschouwen het uitvoeren van de acties. Het evaluatiekader vereist ook dat in de analyse onderscheid gemaakt wordt tussen primaire en secundaire doelen (van de beoogde interventies/acties). Dergelijk maat-

werk komt in de praktijk van het project bijvoorbeeld naar voren in de prioritering van acties door het maken van onderscheid tussen acties voor, tijdens en na detentie.

Ook komt als werkzaam naar voren dat voor de structurering van het plan niet alleen de vijf leefgebieden van DJI worden langsgelopen (identiteitsbewijs, huisvesting, werk/inkomen, financiën/schulden, zorg), maar ook andere leefgebieden relevant geacht worden en uitgevraagd (bijvoorbeeld aan de hand van de in hoofdstuk 1 besproken zelfredzaamheidsmatrix), waaronder het gezin. Uit het onderzoek blijkt dat elke professional wel verder kijkt dan de basis vijf, en voor de extra leefgebieden vaak eigen meer of minder gestructureerde 'lijstjes' heeft. Er zijn voor alle leefgebieden verschillende werkzame acties aan te wijzen, maar omdat die geen hoger analyiseniveau vereisen verwijzen we hiervoor naar hoofdstuk 4. Om ons hier dan toch tot één voorbeeld te beperken, kan op het grensvlak van de leefgebieden woning en financiën het doorbetalen van de huur tijdens detentie vanuit gemeentelijke middelen als werkzame actie genoemd worden.

Uit het onderzoek blijkt dat er ook een heleboel praktische acties worden uitgevoerd die niet per se te koppelen zijn aan leefgebieden, maar die wel werkzaam worden geacht, bijvoorbeeld omdat ze ertoe leiden dat een zelfmelder zich ook daadwerkelijk meldt en zodoende geen

arrestant wordt. Arrestatie wordt immers als een verhogende factor van de mogelijkheid op detentieschade beschouwd, niet alleen omdat de arrestatie zelf kan leiden tot een traumatische ervaring (voor arrestant of omgeving) en vooral een slechte timing van de detentie, maar ook omdat iemand dan in detentie niet op een afdeling voor zelfmelders komt, waar meer vrijheden zijn. Bijvoorbeeld het geven van informatie over wat men kan verwachten in detentie (dat speelde in coronatijd ook zeker met betrekking tot de quarantainemaatregelen), het organiseren van vervoer naar detentie op de melddatum of het organiseren van een eventueel benodigde plek op een zorgafdeling in detentie behoren tot de mogelijkheden. Ook het organiseren van uitstel van de detentie tot een schadebeperkende periode of zelfs het splitsen van de straf in twee verschillende perioden behoren wat dat betreft tot de in het onderzoek gevonden 'best practices' in het kader van werkzaamheid.

Het evaluatiekader vraagt dat in de analyse rekening wordt gehouden met de beperkingen van de betrokkene. De opstelling van de professional moet daar, evenals de wijze van benadering, responsief voor zijn. Zoals ook non-respons niet het einde van de benaderingspogingen zou moeten zijn, zo hoeft wanneer contact wel is verkregen het niet uiteten van een hulpvraag (op bepaalde leefgebieden) niet te betekenen dat

de professional geen actie onderneemt waar die wel potentiële schade ziet. Uit het onderzoek komt naar voren dat dergelijke responsiviteit en 'outreaching' handelen in sommige gevallen werkzaam kan zijn. Een laatste eis vanuit het evaluatiekader is dat het gemaakte plan goed wordt vastgelegd. In de praktijk gebeurt dat in sommige regio's meer standaard en gestandaardiseerd dan in andere regio's. Als werkzaam wordt beschouwd een plan met concrete acties voor het hele traject, waarin duidelijk wordt gemaakt welke betrokken partij voor welke actie verantwoordelijk is. Door een dergelijk plan wordt de kans groter dat acties ook daadwerkelijk worden uitgevoerd, hetgeen binnen dit project kan worden gezien als de interventie zoals bedoeld in het evaluatiekader.

Verbeterpunten

Beginnend bij de interventiefase moet geconstateerd worden dat het sporadisch nog wel voorkomt dat (in het plan) voorgenomen acties niet worden uitgevoerd. Voor zover dat ligt aan een gebrek aan toegewezen tijd of communicatie tussen partijen wordt dit in paragraaf 5.2.3 nader besproken. Voor zover dat ligt aan onduidelijkheid van het plan zijn de volgende verbeterpunten ten aanzien van de analysefase van belang.

De analyse gebeurt in de praktijk van het project niet altijd even gestructureerd. Net als

in de screeningsfase is ook in de analysefase door structurering winst in de werkzaamheid te behalen. Dat geldt zowel voor het werkproces in deze fase – vergelijk de aanbeveling ten aanzien van de screeningsfase – als de inhoud van het plan. In sommige regio's wordt hiervoor al een format gebruikt, wat als voordelen heeft dat geen mogelijk relevante leefgebieden of acties over het hoofd worden gezien en dat meteen het goed vastleggen van het plan ook verzekert. Voor andere betrokken partijen is het ook efficiënter om plannen steeds op dezelfde wijze aangeleverd te krijgen, terwijl het de mogelijkheid van het over het hoofd zien van relevante informatie reduceert. Structurering, zeker ook van het werkproces, heeft in het algemeen ook als voordelen dat het werk controleerbaar wordt (niet alleen voor anderen maar ook voor de professional zelf als geheugensteun) en gemakkelijker overdraagbaar (zodat het project/werk minder afhankelijk is van de beschikbaarheid van enkele personen zoals thans het geval is).

Aanbeveling 5

Structureer zowel het werkproces in de analysefase in een werkprocesbeschrijving, als het vastleggen van het plan in een 'format'. Dit verkleint de kans dat voorgenomen acties niet worden uitgevoerd, bevordert de communicatie tussen partijen, en maakt het werk meer controleerbaar en overdraagbaar.

Ten aanzien van de inhoud van het format geldt hetzelfde als ten aanzien van de inhoud van de brief in paragraaf 5.2.1. Kom in overleg met elkaar, op basis van bestaande 'lijstjes' en 'best practices' tot een format. In ieder geval moet, blijkens de uitkomsten van dit onderzoek, aandacht zijn voor meer leefgebieden dan alleen de basis vijf, moeten daarin ook alle mogelijke praktische acties worden opgenomen, moeten daarin acties worden opgenomen voor het hele 'doorzorgtraject' (van voorzorg voor detentie, tot zorg in detentie en nazorg na detentie), inclusief prioritering en toebedeling van verantwoordelijkheid aan een bepaalde partij. Uiteindelijk moeten daarin ook doelen worden geformuleerd voor de eindsituatie van het traject, zodat daarop later ook geëvalueerd kan worden.

Aanbeveling 6

Formuleer in overleg met alle partijen een format voor het vastleggen van het plan op basis van alle bestaande 'lijstjes' en 'best practices'. Hierin moet in ieder geval aandacht zijn voor meer leefgebieden dan de basis vijf, moeten ook alle mogelijke praktische acties zijn opgenomen, moeten acties voor het hele doorzorgtraject zijn opgenomen, moet voor elke aangegeven worden welke partij daarvoor verantwoordelijk is, en moeten einddoelen worden opgenomen.

5.2.3 Organisatie

Werkzame elementen

Ten aanzien van de organisatie van het project is het eerste onderdeel van het evaluatiekader de samenwerking tussen betrokken partijen. Uit het onderzoek blijkt dat korte lijnen, vaste aanspreekpunten en frequente communicatie daarbij werkzaam zijn. Op casusniveau blijkt het werkzaam om de regie ten aanzien van alle betrokken partijen bij de professional (van de gemeente) te beleggen. Respondenten geven aan dat door het project, ook ten aanzien van ander onderdelen van het werk, de samenwerking tussen partijen flink verbeterd is. Een tweede onderdeel van de organisatie betreft de relatie tussen de professional en de zelfmelder. Ten aanzien van de voorwaarden voor een goede werkalliantie blijken een aantal praktijken in het kader van het traject in het bijzonder werkzaam. Dat geldt bijvoorbeeld voor het benaderen van de betrokken via bestaande hulpverlening. In feite is de werkalliantie dan vooral die tussen de hulpverlener en de zelfmelder in combinatie met een goede samenwerking tussen professional en hulpverlening. Dat de hulpverlener een 'vertrouwd gezicht' is, en dat niet een nieuw gezicht (namelijk van de professional) wordt geïntroduceerd, is voor iemand, die op basis van psychische problematiek in hulpverlening is, van doorslaggevend belang.

Waar het contact direct tussen professional en zelfmelder plaatsvindt is de kwaliteit van de communicatie uiteraard bepalend voor de werkzaamheid. Wat als randvoorwaarde in dat licht in ieder geval is opgevallen, is dat de professionals die we als onderzoekers hebben ontmoet in het kader van het onderzoek over het algemeen een zeer toegewijde indruk maken.

Een andere eis van het evaluatiekader is dat monitoring, op casusniveau, en evaluatie, op casusoverstijgend niveau plaatsvinden. Wat dat betreft is het werkzaam dat de professional monitort wat er op casusniveau gebeurt (ook wanneer het acties van andere partijen betreft) en dat er een monitoringsformat is, op basis waarvan zowel op casusniveau het resultaat van de monitoring kan worden bijgehouden en op overkoepelend niveau geëvalueerd kan worden. Evaluatie moet volgens het kader zowel plaatsvinden met de bij de casus betrokken partijen, als ook met de zelfmelder. Op beide vlakken, maar zeker ten aanzien van het laatste, is er nog winst te boeken.

Verbeterpunten

Ten aanzien van de samenwerking betrokken partijen, wordt op deze plaats herhaald (wat ook gold voor de screeningsfase) dat het delen van relevante informatie van belang is, uiteraard voor zover privacy-regelgeving dat toelaat. Voor zover dat laatste niet helemaal duidelijk is, zou

dat op projectoverstijgend niveau uitgezocht moeten worden. Uit het onderzoek komt in ieder geval naar voren dat er op hoger niveau convenanten tussen partijen gesloten worden (mede) ten aanzien van informatiedeling. Waar het project centraler belegd is, is er meer informatie beschikbaar. Dit zou een argument voor meer centralisering van de projectorganisatie kunnen zijn.

Ook blijkt uit het onderzoek dat de communicatie tussen partijen later in het doorzorgtraject, vooral tijdens en na detentie, voor verbetering vatbaar is. In een werkprocesbeschrijving zouden momenten van communicatie voor het gehele doorzorgtraject kunnen worden opgenomen. Als gezegd maakt structureren van het werkproces de organisatie minder kwetsbaar, vanwege de controlebaarheid en overdraagbaarheid. Respondenten geven ook aan dat er meer partijen bij de communicatie betrokken zouden moeten worden, vooral de reclassering wordt in dat kader als relevante partij genoemd.

Omdat er per regio verschillende professionals aan het werk zijn voor het traject, zou het delen van ervaringen en 'best practices' voor kwaliteitsverbetering of deskundigheidsbevordering meer benut moeten worden. Intervisie kan plaatsvinden als casuïstiekbespreking of op overkoepelend niveau. Als meer wordt samengewerkt zal het draagvlak voor gemaakte

afspraken logischerwijs verbeteren. Het ligt op de weg van de kerngroep, als overkoepelend gremium, om hierop toe te zien.

Aanbeveling 7

Integreer communicatie tussen betrokken partijen (waaronder ook de reclassering) in een werkprocesbeschrijving voor het hele doorzorgtraject. Stimuleer het delen van informatie en ervaringen zowel op casusniveau als overkoepelend niveau, en organiseer regelmatige intervisie ter bevordering van kwaliteit en draagvlak onder afspraken.

Ten aanzien van de samenwerking/werkalliantie met de zelfmelder is meer communicatie met de zelfmelder gedurende het hele doorzorgtraject van belang. Dit werd door verschillende zelfmelders als verbeterpunt aangegeven. Het aanbieden van competentie- en deskundigheidsbevordering aan professionals verdient in dit kader ook aanbeveling. Ook al omdat professionals veelal andere achtergronden hebben qua opleiding en werkervaring zouden op verschillende terreinen trainingen van waarde kunnen zijn. Ten slotte neemt de professionaliteit en efficiëntie van het werk in het kader van het traject ook toe wanneer professionals meer 'toegewijde tijd' krijgen voor het traject. Dat kan op verschillende manieren, maar het wegnemen van druk van regulier werk, zou een

volgend argument voor meer centralisering van de organisatie kunnen zijn.

Aanbeveling 8

Integreer ook communicatie met de zelfmelder in een werkprocesbeschrijving voor het hele doorzorgtraject. Bied professionals meer mogelijkheden voor deskundigheidsbevordering en meer toegewijde tijd voor het project.

Ten aanzien van de eisen van monitoring en evaluatie valt op dat dit een taak is waar de professionals bij uitstek weinig tijd voor ervaren of nemen. In sommige gevallen lukt het al niet goed om het monitoringsformat in te vullen. Dat komt ook omdat het format nu in de beleving van de professionals vooral gebruikt wordt voor de financiële boekhouding (jaarcijfers). Het format zou echter hét instrument moeten zijn voor evaluatie op casus- en overkoepelend niveau. Zo staat deze taak nadrukkelijk in het teken van kwaliteitsverbetering: een lerende praktijk. Daartoe zal het monitoringsformat inhoudelijk gekoppeld (en dus aangepast moeten) worden aan het (nieuwe) format voor het plan en de werkprocesbeschrijving. Als dat geautomatiseerd kan, levert dit wellicht tijdwinst op, of beleg het centraal, of bied professionals voor deze taak meer/voldoende tijd. Dat geldt vooral ook voor het doen van een follow-up (gesprek met de zelfmelder) en het invullen van

de uitkomsten daarvan in het format. Op die manier kan geëvalueerd worden of doelen op casusniveau ook echt bereikt worden en ook op overkoepelend niveau, omdat deze data dan gebruikt kunnen worden voor kwantitatief wetenschappelijk onderzoek naar de werkzaamheid van de interventies. Regelmatige evaluatie is op alle niveaus binnen het project van belang.

Aanbeveling 9

Geef monitoring, follow-up en evaluatie prioriteit vanuit het oogpunt van kwaliteitsverbetering: zo kan er een lerende praktijk ontstaan en kan de werkzaamheid op zowel casusniveau als overkoepelend niveau beoordeeld worden. Koppel het format aan het (te creëren) format voor het plan en de werkprocesbeschrijving en bied hiervoor binnen het project toegewijde tijd.

5.3 Discussie

5.3.1 Overkoepelende inhoudelijke discussiepunten

In de onderzoeksopdracht is specifiek meegegeven om aanbevelingen te doen ten aanzien van optimalisatie, professionalisering en standaardisering. De hierboven in de tekst opgenomen aanbevelingen hebben daar ook betrekking op. Met name ten aanzien van standaardisering blijken er in de praktijk van het project wel vragen te leven. Ten eerste omdat standaardisering ogenschijnlijk in contrast is met maatwerk, wat juist als een overkoepelend werkzaam element van het project wordt gezien. Ten tweede lijkt standaardisering op gespannen voet te staan met het feit dat het project bewust aansluit bij regionale processen (met name ten aanzien van nazorg aan gedeteneerden), en omdat die processen verschillen. Daarom is hierboven steeds gesproken van *structurering* van het werk. Structurering, op de wijzen zoals hierboven aanbevolen, schrijft niet voor dat er in elke casus hetzelfde gedaan moet worden, maar het verzekert dat alle relevante aspecten ten aanzien van de werkzaamheid in elke casus worden langsgelopen (zonder afvinkcultuur te creëren) en zo niet over het hoofd worden gezien. Structurering van de werkwijze kan bovendien rekening

houden met regionale verschillen, zo kan de werkprocesbeschrijving per regio aangepast worden aan het regionale proces. Voor meer inhoudelijke 'instrumenten' zoals te creëren voor de screeningsfase en de analysefase (het format voor het plan) geldt dat dit overal gelijk kan zijn, zeker als die in gezamenlijk overleg tot stand zijn gekomen. Als gezegd is structurering ook van belang voor de controlebaarheid en overdraagbaarheid van het werk, waardoor het project minder kwetsbaar wordt. Een andere ogenschijnlijke tegenstelling is die tussen meer sturing versus eigen verantwoordelijkheid. Dat ziet ten eerste op de verhouding tussen professional en zelfmelder. Vanwege de beperkingen van de doelgroep past het niet om als professional het initiatief van de zelfmelder standaard als uitgangspunt te nemen, al kan daar op casusniveau uiteraard wel aanleiding voor zijn. Ten tweede speelt dit spanningsveld ook een rol in de verhouding tussen de bij het project betrokken partijen. Er zijn een aantal redenen voor centralisering van dit werk (die overigens overeenkomstig gelden voor het reguliere nazorgproces) naar voren gekomen, zoals informatiedeling, structurering van het proces, efficiëntie door meer toegewijde tijd en ervaring die komt met aantallen. Ook binnen de projectorganisatie zou de kerngroep meer sturing kunnen geven aan de primaire werkers, bijvoorbeeld in het implementeren van de

hier gepresenteerde verbeterpunten. Door de professionals hierbij te betrekken en belangrijke inbreng te geven, zoals steeds is voorgesteld in de aanbevelingen, zou het draagvlak hiervoor kunnen verstevigen.

Aanbeveling 10 (samenvattend)

- ◆ *Voor structurering lenen zich: een werkprocesbeschrijving (eventueel aangepast op regionale verschillen) voor het hele doorzorgstraject, de brief, en 'instrumenten' voor screening en analyse (het format voor het plan).*
- ◆ *Vergroot de sturing in het project ten opzichte van de eigen verantwoordelijkheid; dit geldt zeker in relatie tot de zelfmelder, maar kan ook in de projectorganisatie helpen om verbeterpunten te implementeren. Overweeg daarnaast centralisering van de organisatie op basis van de daarvoor in het onderzoek gegeven argumenten.*
- ◆ *Organiseer (en investeer in) meer toegewijde tijd voor alle relevante taken van de professional: screening, analyse, uitvoering van het plan, monitoring inclusief follow up, deskundigheidsbevordering (training en intervisie) en evaluatie.*

5.3.2 Beperkingen van het onderzoek

In de discussie worden de ook al in hoofdstuk 2 weergegeven beperkingen besproken, voor zover relevant voor de interpretatie van de beschreven bevindingen of inzichten voor vervolgonderzoek. De gouden standaard voor het meten van de werkzaamheid van interventies die recidivevermindering beogen is uiteraard onderzoek op basis van recidivecijfers. Overigens kent dat ook vele beperkingen, zelfs zoveel dat de haalbaarheid ervan voor de evaluatie van dit project mag worden betwijfeld. In de onderzoeksvragen wordt dit dan ook al, gesteund door de wetenschappelijke evidentie voor het verband tussen beide begrippen, bijgesteld naar de werkzaamheid ten opzichte van het beperken van detentieschade. Echter, tijdens dit onderzoek bleek het niet goed haalbaar om werkzaamheid echt te koppelen aan de daadwerkelijke verwezenlijking van de veronderstelde beperking van detentieschade, door het gebrek aan follow up en registratie daarvan in de praktijk. Desondanks zijn de kwalitatieve methoden van een casestudie naast en mede op basis van interviews met betrokkenen, zoals betoogd in hoofdstuk 2, geschikte methoden voor een onderzoek naar werkzame elementen van een aanpak. Daarom ook was de vraagstelling van de opdrachtgever hier op gericht. Uiteraard

kan door het beperkt aantal zelfmelders dat is geïnterviewd wellicht niet gesproken worden van een representatief geluid, maar dat wordt bij kwalitatief onderzoek anders gewogen dan bij kwantitatief onderzoek, zodat ook op basis hiervan wel degelijk enig inzicht kan worden verkregen. Voor de casusconstructie was bovendien voldoende informatie voorhanden en daarvoor is het spreken met de casus zelf wetenschappelijk ook niet per se vereist. Het onderzoeksproces heeft ook veel leerpunten opgeleverd voor volgend of vervolgonderzoek naar het project. Nu vanwege privacy-regelgeving het benaderen van deze doelgroep door extern onderzoekers niet mogelijk is zonder directe koppeling van professionals, en dat ook drukt op het primaire proces, gevoelig voor coronamaatregelen, en sturing niet uitsluit, wordt aanbevolen om het potentieel van het monitoringsformat voor (herhaald) evaluatieonderzoek te benutten (naast het potentieel voor een lerende praktijk. In paragraaf 5.2.3 is uitgelegd dat dit dus wel eisen stelt aan het invullen daarvan, met name ten aanzien van de follow up. Een dergelijk kwantitatief onderzoek kan wel aangevuld worden met een herhaling van de in dit onderzoek gebruikte kwalitatieve methoden, bijvoorbeeld om eventueel geïmplementeerde verbeterpunten na één of enkele jaren te evalueren.

Aanbeveling 11 (onderzoek)

In een volgend evaluatieonderzoek zou, naast een kwalitatieve evaluatie van de eventuele implementatie van verbeterpunten uit het onderhavige onderzoek, het potentieel van een goed ingevuld monitoringsformat gebruikt moeten worden voor een kwantitatief onderzoek naar de werkzaamheid van de aanpak.

5.4 Conclusie ten aanzien van het beperken van detentieschade

Tot slot van dit rapport wordt onderzoeksvraag 2, in hoeverre de aanpak bijdraagt aan het beperken/voorkomen van detentieschade, beantwoord. In de vorige paragraaf is al uitgelegd waarom daar op basis van dit onderzoek geen hard antwoord op kan worden gegeven. Desondanks komen uit dit onderzoek wel hele duidelijke aanwijzingen dat dit project werkzaam is met betrekking tot het beperken van detentieschade. Die aanwijzingen zijn zowel theoretisch van aard als empirisch en zullen hieronder besproken worden. Afgesloten wordt met enkele gevonden projectoverstijgende effecten, die weliswaar niet tot de beantwoording van de onderzoeksvraag behoren, maar gezien het doel van evaluatie van het project zeker van waarde zijn.

Beschouwd vanuit de literatuur, zoals in paragraaf 1.3 uitgewerkt, is het project 3Noord veelbelovend in het licht van het overkoepelende doel van recidivevermindering. In het genoemde EMMA-onderzoek wordt op overkoepelend niveau tot dezelfde premisse gekomen. Immers, voor de relatie tussen detentieschade en recidiverisico bestaat veel wetenschappelijke evidentie. De aanpak op basis van de vijf leefgebieden die DJI hanteert, door alle professionals in het project aangevuld met andere relevante gebieden, is ook in overeenstemming met de stand van de kennis. Ook laat de literatuur, in weerwil van traditionele opvattingen, zien dat verhoudingsgewijs de detentieschade bij kortgestraften zeker niet minder is dan bij langgestraften. De kortgestraften zijn getalsmatig de grootste groep en worden in het reguliere nazorgproces, juist vanwege die korte duur, minder goed bereikt. De aanpak sluit dus goed aan bij een in de praktijk gesignaleerd probleem. De focus op zelfmelders is niet zozeer te baseren op de literatuur, als wel op de kans die gezien is om bij 'vrije voeters' een aanpak te realiseren die niet bij gehechten mogelijk is, namelijk het vooraf ingrijpen om schade te beperken, waar reeds opgedane schade achteraf herstellen zoveel ingewikkelder is. In het onderzoek wordt bevestigd dat betrokkenen dit een kernpunt van de aanpak vinden ten aanzien van de werkzaam-

heid. Omdat ten aanzien van detentieschade voorkomen inderdaad beter is – in de zin van gemakkelijker en efficiënter ook vanuit het perspectief van kosteneffectiviteit – dan genezen of achteraf geleden schade herstellen, is de aanpak als het benutten van een gouden kans te zien. Een eerste empirische indicatie voor werkzaamheid is dat uit de in het rapport besproken jaarcijfers, op basis van gegevens uit het monitoringsformat, blijkt dat waar contact gekregen wordt met de zelfmelder in het overgrote merendeel van de gevallen inzicht wordt verkregen in potentiële detentieschade op de relevante leefgebieden en er ook daadwerkelijk plannen worden gemaakt met acties om die te beperken. Zeker nu de aanpak wat dat betreft aansluit bij de stand van de kennis omtrent de werkzaamheid van interventies, is dit een stevige aanwijzing daarvoor. Een andere empirische indicatie is wellicht dat in de drie noordelijke provincies het percentage zelfmelders dat zich ook daadwerkelijk meldt bij de PI op de melddatum een stuk hoger ligt dan in de rest van het land. Hoewel in hoofdstuk 4 op dit punt wel bediscussieerd wordt dat niet helemaal hard te maken is dat dit door het project komt, wordt door de respondenten in ons onderzoek dit verband wel degelijk gelegd. Dat is ten slotte ook de laatste empirische indicatie: de werkzaamheid van de aanpak wordt over het

algemeen door de respondenten op basis van hun positieve ervaringen in de praktijk onderschreven.

De werkzaamheid van het project overstijgt volgens de respondenten ook de doelen van het project. Het heeft ook voor het reguliere werkproces voor verbeterde samenwerking tussen de betrokken partijen gezorgd, door meer bekendheid met elkaar en kortere lijnen. Daarnaast hebben ze de indruk dat de outreachende aanpak van het hulpaanbod ervoor zorgt dat sommige betrokkenen weer meer vertrouwen krijgen in hulpverlening. Dat zou dan ook op langere termijn positieve effecten kunnen hebben ter beperking/voorkoming van recidive. Ten slotte heeft het project ook bij de betrokken partijen in de praktijk van het project het inzicht vergroot in de disproportionaliteit van korte detentie in relatie tot de schade en bijbehorende professionele inzet. Hoewel vanaf de aanvang de afspraak was dat de straf zelf niet ter discussie zou staan, wil dat niet zeggen dat men zich vanuit de praktijk niet mag mengen in de discussie die thans hierover gaande is, blijkend uit enkele recente publicaties.⁴⁷ Dat op casusniveau bijvoorbeeld via detentieongeschiktheid of splitsing van de straf toch mogelijke 'alter-

natieven' bestaan voor de opgelegde straf is in die discussie ook zeker relevant. Sommige respondenten gaven dan ook aan te hopen dat de inzichten uit dit project kunnen werken als vliegwiel naar meer alternatieve vormen van bestrafing.

Nu het toch over beleidsimplicaties gaat, in het onderzoek zijn wat dat betreft nog enkele andere relevante aspecten aan de orde gekomen. De beoordeling van de werkzaamheid ten aanzien van het beperken van detentieschade, en in het verlengde daarvan de recidivevermindering, en de kosteneffectiviteit van het voorkomen van schade ten opzichte van het herstellen daarvan is overwegend positief. Uit de evaluatie van de uitvoering van het project blijkt dat verdere investering hierin nog tot betere resultaten zou kunnen leiden. Op basis van deze argumentatie kan dit dan ook als beleidsimplicatie worden aanbevolen. Maar dat geldt ook voor eventuele uitbreiding van deze aanpak naar andere regio's, hoewel de inzichten ten aanzien uit dit rapport ten aanzien van optimalisering van de organisatiestructuur daarbij relevant zijn. Afhankelijk van het reguliere nazorgproces vergt dit meer of minder aanpassing. Een andere mogelijke uitbreiding, ook al binnen de drie noordelijke provincies, is die van de doelgroep. Respondenten geven aan dat ook bij arrestanten voorzorg mogelijk is, terwijl die groep op basis van sturing op risico

(zeker nu de potentiële schade ook groter mag worden geacht) zelfs meer aandacht verdient. Ten slotte zouden volgens enkele respondenten ook vrouwelijke zelfmelders in het project kunnen worden betrokken, ook in de noordelijke provincies ondanks het ontbreken van een vrouwengevangenis. Hoewel de organisatie vanwege minder korte lijntjes wellicht iets lastiger is, is de winst voor de samenleving wellicht ook groter doordat gezinseffecten bij vrouwen mogelijk groter zijn.

Aanbeveling 12 (beleid)

Verdere investering in dit project zal, op basis van de te verwachten baten voor de samenleving, lonen. Overweeg uitbreiding van het project naar andere regio's en uitbreiding van de doelgroep naar arrestanten en vrouwen.

⁴⁷ Zie bijvoorbeeld Claessen 2021 en 2022 en Janssen 2022.

Bijlagen

Bijlage A Topiclijst interview professionals

1. Achtergrond geïnterviewde

- a. Huidige functie
- b. Achtergrond in het veld
- c. Koers en Kansen werkzaamheden

2. Achtergrond en doelen Koers en Kansen 3Nrd project

- a. Achtergrond project
- b. Doelen project
- c. Uniekheid K&K 3Nrd project t.o.v. andere projecten en mogelijkheden
- d. Kijk op werkzaamheid recidive-vermindering
- e. Doelgroep K&K

3. Werkwijze Koers en Kansen 3Nrd algemeen

- a. Welke gemeente / provincie / regio
- b. Betrokken partijen
- c. Communicatie tussen partijen

4. Werkwijze Koers en Kansen 3Nrd specifiek

- a. Proces vanaf bericht vanuit DJI
- b. Manieren van contact zoeken (brief of anders)
- c. Proces na verkregen contact
- d. Screening

- e. Gemaakte plannen
- f. Contact met PI
- g. Monitoringsformat
- h. Werkwijze tijdens en na detentie

5. Perceptie van de specifieke werkwijze

- a. Medewerking zelfmelders
- b. Bereiken / missen zelfmelders
- c. Ervaring tijdspad 1^e contact – opstellen plan
- d. Werkzame elementen / positieve punten
- e. Niet-werkzame elementen / negatieve punten

6. Contact met zelfmelders

- a. Verschillende typen zelfmelders / problemen / hulpvragen
- b. Verloop 1^e contact krijgen
- c. Verloop gesprekken met zelfmelders
- d. Contact tijdens detentie
- e. Contact na detentie / follow-up
- f. Controle op uitvoering plannen

7. Generaliserende ervaringen

- a. Ervaring over verwachtingen zelfmelders
- b. Verkregen terugkoppelingen van zelfmelders
- c. Communicatie tussen partijen

- d. Verwachtingen tussen partijen
- e. Bereiken doelen project

8. Maatschappelijk perspectief/ identificatie met werk

- a. Werkzaamheid tegen detentieschade
- b. Onverwachte opbrengsten
- c. Mening over uitrol in heel Nederland
- d. Inzet en kosten waard
- e. Nut voor andere doelgroepen / type delinquenten
- f. Werktevredenheid

Interviews met personen van DJI en CJIB/AICE zijn meer toegespitst op hun rol in het zelfmeld-proces. Zij zijn bijvoorbeeld bevraagd wat de criteria zijn om zelfmelder te worden en wat hun rol is voorafgaand aan het Koers en Kansen 3Noord project en of zij nog betrokken zijn tijdens het project

Bijlage B Topiclijst interviews zelfmelders

1. Achtergrond zelfmelder

- a. Woonsituatie
- b. Leefsituatie
- c. Werksituatie
- d. Achterblijvers

2. Koers en Kansen 3Nrd algemeen

- a. Verwachtingen / ideeën over project
- b. Mening over bestaan project en aangeboden hulp

3. Ontstaan contact met Koers en Kansen

- a. Hoe over het project gehoord
- b. Gekregen brief
 - i. Inhoud brief*
 - ii. Mening over brief*
 - iii. Goede punten en verbeterpunten brief*
- c. Verwachtingen over aangeboden hulp na lezen brief
- d. Andere manieren waarop contact is gezocht
- e. Totstandkoming afspraak / gesprek met K&K

4. Contact met K&K

- a. Fysiek / telefonisch
- b. Verloop contact
 - i. Onderwerp gesprekken*
 - ii. Sfeer in gesprekken*
 - iii. Gehoord voelen*
 - iv. Waarmaken verwachtingen*
- c. Aantal gesprekken
- d. Mening over gesprekken
- e. Werkzame elementen / positieve punten
- f. Niet-werkzame elementen / negatieve punten

5. Gemaakt plan / aangeboden hulp

- a. Verwacht hulp nodig te hebben
- b. Hoe tot hulpvraag gekomen
- c. Op welke leefgebieden
- d. Betrokken instanties
- e. Volledigheid plan
- f. Eventuele zorgen over detentie
- g. Verwachtingen na melden voor detentie
- h. Meerwaarde gesprekken voor detentie

6. Contact tijdens detentie

- a. Waarmaken verwachtingen
- b. Contact geweest ja of nee
- c. Inhoud gesprekken
- d. Nieuwe dingen opgekomen tijdens detentie

7. Contact na detentie

- a. Contact na detentie
- b. Nieuwe dingen opgekomen na detentie
- c. Nut aangeboden ondersteuning K&K
- d. Detentieschade opgelopen

8. Eerdere ervaringen

- a. Met K&K
- b. Met strafhulp
- c. Met detentie

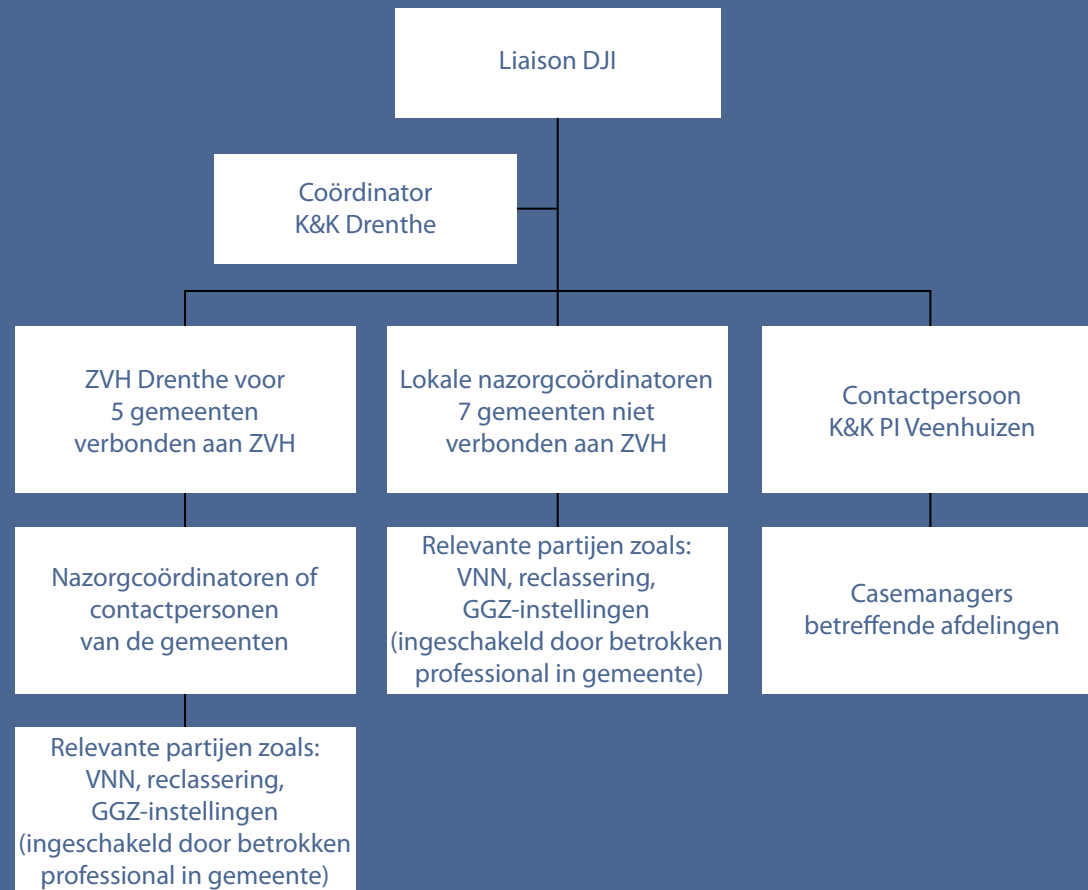
In het geval van geen contact met K&K voorafgaand aan de detentie, aanvullend:

1. Redenen geen contact

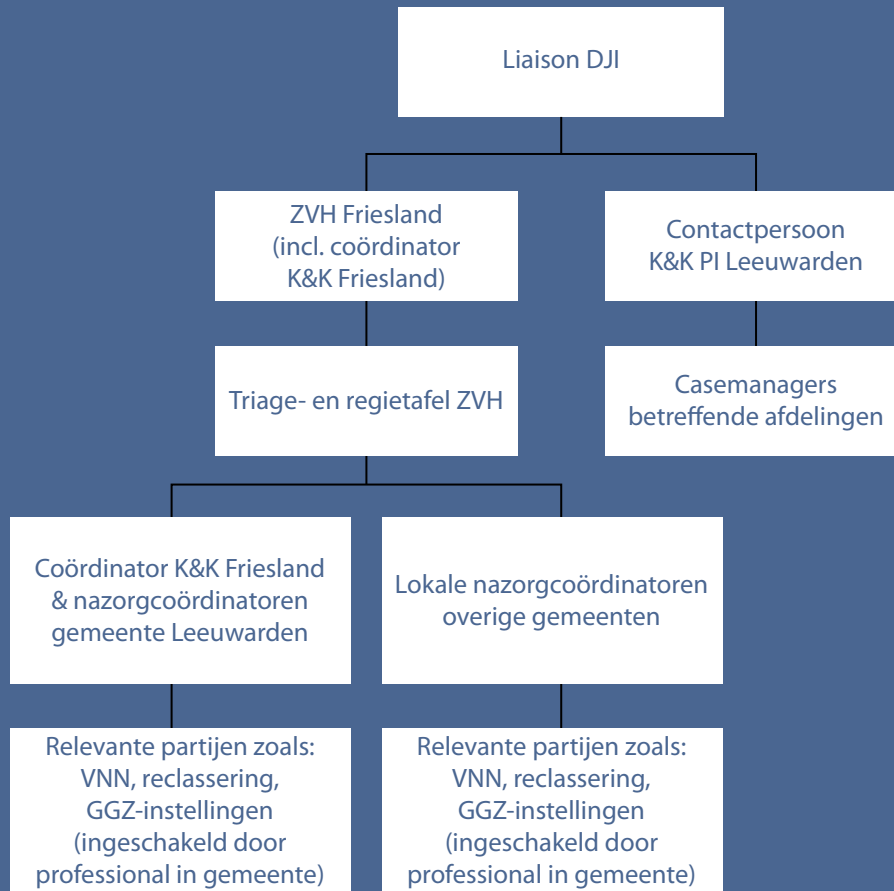
- a. Waarom geen contact / hulp
 - i. Zelf voor gekozen*
 - ii. Geen contact gezocht door K&K*
- b. Wanneer wel in contact gegaan
 - i. Verbeterpunten aanpak*
 - ii. Hoe had K&K je kunnen bereiken*
- c. Achteraf toch hulp willen hebben
 - i. Op welke leefgebieden*
- d. Detentieschade opgelopen

Bijlage C Organigrammen van de werkwijzen in de drie provincies

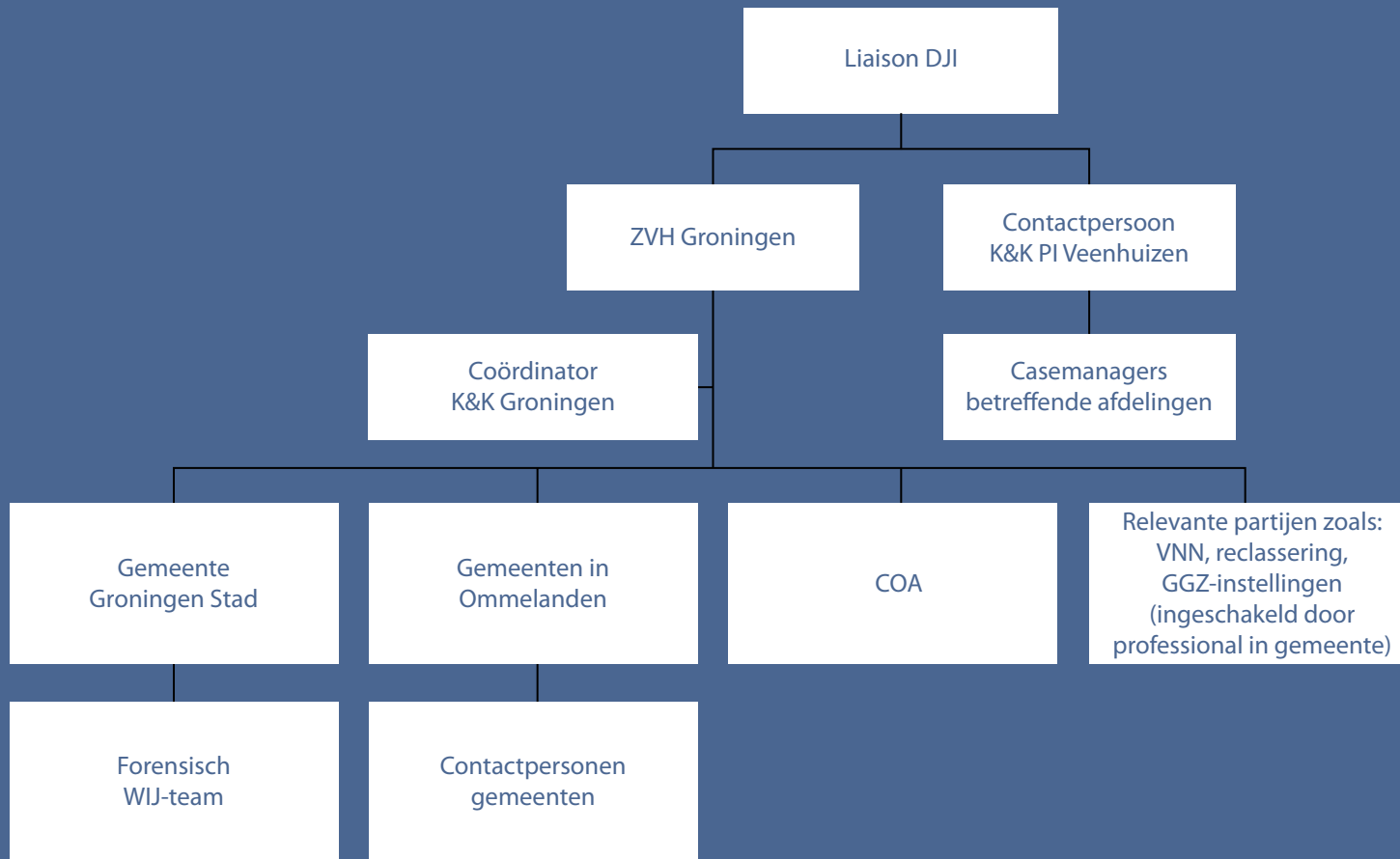
Drenthe

Friesland

Groningen

LITERATUUR

- Appelman, J., Dirkzwager, A., & Van der Laan, P. (2021). Kenmerken van justitiabelen. Een systematisch literatuuronderzoek. NSCR.
- Baldry, E., McDonnell, D., Maplestone, P., & Peeters, M. (2003). Ex-prisoners and accommodation: What bearing do different forms of housing have on social reintegration of ex-prisoners? AHURI.
- Bestuurlijk Akkoord (2019). Kansen bieden voor re-integratie. Re-integratie van (ex-) justitiabele burgers.
- Beyens, K., & Tournel, H. (2010). Mijnwerkers of ontdekkingsreiziger? Het kwalitatieve interview. In *Kwalitatieve methoden en technieken*, 199 – 233.
- Boone, M., Althoff, M., & Koenraadt, F. (2016). Het leefklimaat in justitiële inrichtingen. WODC.
- Boone, M., Nieuwbeerta, P., Rap S., Schuyt, P., & Liefwaard, T. (2021). Vervangende taakstraf bij het niet betalen van een geldboete. WODC.
- Boschman, S., Teerlink, M., & Weijters, G. (2020). Monitor nazorg ex-gedetineerden – 6^e meting. Problemen op de basisvoorwaarden voor re-integratie en de relatie met recidive. WODC.
- Claessen, J.A.A.C. (2021). Pleidooi voor de terugdringing van de korte gevangenisstraf. *Nederlands Tijdschrift voor Strafrecht* 2021/40.
- Claessen, J.A.A.C. (2022). Pleidooi voor de (door)ontwikkeling van de taakstraf en thuisdetentie ter vervanging van de korte gevangenisstraf. *Nederlands Tijdschrift voor Strafrecht* 2022/03.
- DJI (2021/2022). Infographic Gevangeniswezen 2021, versie 2021 of 2022.
- Fassaert, T., Lauriks, S., Van de Weerd, S., De Wit, M., & Buster, M. (2013). Ontwikkeling en betrouwbaarheid van de Zelfredzaamheid-Matrix. *TSG* 2013/3, 169 – 177.
- Jacobs, M.J.G., Van der Reijden L.S., & Moors, J.A. (2021). Vrijheid blijheid? Een plan- en procesevaluatie van tien Koers en Kansen-pilots die zijn gericht op de re-integratie van ex-gedetineerden. EMMA/WODC.
- Janssen, G.P.C. (2022), 'De kortdurende detentie vanuit het perspectief van de strafrechter', *Sancties* 2022/76.
- Koenraadt, R., & Boone, M. (2022). (Weinig) zicht op financiële problemen in de fase van strafoplegging. Overwegingen en belemmeringen bij de oplegging van financiële maatregelen in het strafrecht. *Proces* 2022/2, 80 – 91.
- Lemmers, F. (2015). Het onderwijs aan buitenlandse gedetineerden blijft onder de Europese maat, *Sancties* 2015/3, 18 – 26.
- Leys, M. Zaitch, D. & Decorte, T. (2016). De gevalstudie. In: T. Decorte & D. Zaitch (red.), *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie*. Leuven & Den Haag: Acco.

- Masthoff, E. (2017). Levenslang vanuit het perspectief van een forensisch psychiater, *NJCM-bulletin 2017/18*, 231 – 234.
- Ministerie van Justitie en Veiligheid (2018). Visie op gevangenisstraffen. Recht doen, kansen bieden.
- Ministerie van Veiligheid en Justitie (2017). Koers en Kansen Whitepaper. Over de toekomst van de sanctie-uitvoering.
- Nagtegaal, M. (2014). Herinvoering van elektronische detentie in Nederland: oude kleren in een nieuw jasje? *Sancties 2014/22*, 18 – 26.
- O’Leary, C. (2013). The role of stable accommodation in reducing recidivism: What does the evidence tell us? *Safer communities*, 12(1), 5 – 12.
- Ramakers, A.A.T. (2014). Barred from employment. *A study of labor market prospects before and after imprisonment*. [Doctoral dissertation, Leiden University].
- Rekenkamer Amsterdam (2013). Onderzoeksrapport: Nazorg aan gedetineerden. Een ongemakkelijke keten.
- Richie, B. (2001). Challenges incarcerated women face as they return to their communities: Findings from life history interviews. *Crime & Delinquency*, 47(3), 368 – 389.
- RSJ (2017). Van detineren naar re-integreren.
- RSJ (2021a). Korte detenties nader bekeken. Minder korte detenties en meer betekenisvolle alternatieven.
- RSJ (2021b). Risicotaxatie in de strafrechtstoepassing. Praktische, ethische en rechtspositionele aspecten belicht.
- Vries Robbé, M. de, M. van den End & M. Kempes (2021), *Onderzoeksrapport Pilot ‘Risicoscreening in detentie*. Den Haag: DJI.
- VNG (2011). Samenwerkingsmodel Nazorg volwassen (ex-)gedetineerde burgers. Actualisatie 2011.
- Weijters, G., More, P.A., & Alma, S.M. (2010). Nazorgproblematiek en recidive van kortgestrafte gedetineerden. WODC (Factsheet 2010-2).
- Wermink, H., Blokland, A., Tollenaar, N., Schuyt, P. & Apel, R. (2022). Een oude vraag opnieuw onderzocht: effecten van korte gevangenisstraffen ten opzichte van niet-vrijheidsbenemende straffen op recidive op basis van een instrumentele variabele benadering. *Tijdschrift voor Criminologie*, (64) 2.

AFKORTINGEN

ADL	Algemene Dagelijkse Levensverrichtingen	EMMA	Experts in Media en Maatschappij	TUL	Tenuitvoerlegging
AICE	Administratie- en Informatiecentrum voor de Executieketen	GGZ	Geestelijke Gezondheidszorg	VNG	Vereniging van Nederlandse Gemeenten
AVG	Algemene Verordening Gegevensbescherming	HBO	Hoger Beroepsonderwijs	VNN	Verslavingszorg Noord Nederland
AZC	Asielzoekerscentrum	IQ	Intelligentie Quotiënt	WODC	Wetenschappelijk Onderzoeks- en Documentatiecentrum
CJIB	Centraal Justitieel Incassobureau	LVB	Licht Verstandelijke Beperking	ZVH	Zorg en Veiligheidshuis
COA	Centraal Orgaan opvang Asielzoekers	MOB	Met Onbekende Bestemming		
D&R-plan	Detentie en re-integratieplan	OM	Openbaar Ministerie		
DIZ	Divisie Individuele Zaken	OOV	Openbare Orde en Veiligheid		
DJI	Dienst Justitiële Inrichtingen	PI	Penitentiaire Inrichting		
DMP	Datamanagementplan	RIC	Re-integratiecentrum		
DOG	Drents Overleg Gedetineerden	RNR	Risk-Need-Responsivity(-model)		
		RSJ	Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming		

Het project Koers en Kansen 3Noord 'sanctie-uitvoering op regionale maat' wordt in dit onderzoek geëvalueerd. Het betreft een pilotproject dat opgestart is in 2018 in de drie noordelijke provincies Groningen, Friesland en Drenthe, met als doel het beperken en liefst voorkomen van detentieschade. Het project richt zich hierbij specifiek op zelfmelders: personen die zijn veroordeeld tot een vrijheidsbenemende straf en een oproep krijgen om zichzelf op een bepaalde datum te melden bij een gevangenis. Waar bij reguliere gedetineerden gemeenten de taak hebben om nazorg te verlenen voor een goede re-integratie na detentie, hebben gemeenten bij deze groep bij uitstek de kans om voorafgaand aan de detentie acties te ondernemen om detentieschade te beperken en de re-integratie na afloop te vergemakkelijken. Voorzorg als nazorg dus, omdat het vooraf voorkomen van schade efficiënter is dan het achteraf herstellen ervan.

Dit rapport is het verslag van een evaluatieonderzoek dat is aangevraagd door de kerngroep van het project 3Noord. In die kerngroep zijn de drie provincies (Groningen, Friesland en Drenthe) vertegenwoordigd als ook de twee bij het project betrokken penitentiaire inrichtingen (Leeuwarden en Veenhuizen).

Lotte Gunnink, Martina Althoff en Michiel van der Wolf hebben dit onderzoek verricht vanuit de vakgroep strafrecht en criminologie van de Rijksuniversiteit Groningen.

Lotte Gunnink, criminoloog, was daar werkzaam op projectbasis en is thans analist bij de politie. Martina Althoff en Michiel van der Wolf zijn er werkzaam als universitair hoofddocent. Zij is criminoloog en hij psycholoog en jurist en is tevens hoogleraar forensische psychiatrie aan de Universiteit Leiden.

